MAALISKUU 1947

Numero 3

MATTI KURJENSAARI
Tulevaisuuden porttia kolkutetaan

UNTO KUPIAINEN
TEUVO PAKKALA

ATOS WIRTANEN
KULTTUURIMME JA VALTIOVALTA

SYLVI-KYLLIKKI KILPI
Evakkolapsia Moskovassa

● Akatemiavillityksestä vieläkin ● P. Haanpää: Sata körttiläistä ● K.-M. Rydberg: Työväentalo, Suomi ● T. Karvonen: Kulttuuri ja kansallistaminen ● Nuoria rikoksentekijöitä ● Armand Lohikoski: Uskonto ja nykyajan ihminen ● Kirjallisuutta, teatteria, kuvaamataidetta

40 Luku

40-LUKU

EDISTYKSELLISEN KULTTUURIELÄMÄN AIKAKAUSKIRJA

Toimittajat Kaisu-Mirjami Rydberg (vastaava), Arvo Turtiainen.
Toimitussihteeri: Osmo Helin

Numero 3 **Maaliskuu**

Sisältö:

Lukijat ja lehtemme	
Kansleri on sanonut sanansa	
Akatemiavillityksestä vieläkin	
Tulevaisuuden porttia kolkutetaan	Matti Kurjensaari
Ihminen ja isänmaa	
Kulttuurimme taloudellinen perusta ja valtiovalta	Atos Wirtanen
Työväentalo, Suomi	Kaisu-Mirjami Rydberg
Isä näkee pojan, runo	Carl Sandburg
Teuvo Pakkala sosiaalisena humoristina	Unto Kupiainen
Kevät, Oikeutta, Ihmisten valta; runoja	Betty Kaarisola
Sata körttiläistä, novelli	Pentti Haanpää
Evakkomatkalle jääneitä lapsia	Sylvi-Kyllikki Kilpi
Nuoria rikoksentekijöitä	
Ihmisellä on oikeus terveyteen	
Kulttuuri ja kansallistaminen	Toivo Karvonen
Uskonto ja nykyajan ihminen	Armand Lohikoski
Kirjallisuutta:	
Kiilan runoilijoita	Elvi Sinervo
Kuvaamataidetta:	
Valokuvia venäläisestä kuvanveistotaiteesta	Alf Krohn
Teatteria:	
Jean Anouilh Helsingissä	Urpo Lauri
»Kaunottaren kosijat», »Ruma Elsa», »Pääsiäinen»	Urpo Lauri
Aikakauslehtikatsaus	

10 numeroa vuodessa
Tilaushinta 300:—
Julkaisija ja kustantaja: Kirjailijaryhmä Kiila

Toimituksen ja konttorin osoite: Helsinki, Malminkatu 14, IV kerr. Puhelin 63 332 (klo 12—16). Postisiirtotili 9326.

Lukijat ja lehtemme

Tässä osastossa julkaisemme otteita ja selostuksia lukijain kirjeistä, jotka koskevat lehden kirjoituksia ja toimitustapaa. Kirjoittakaa toimitukselle toivomuksianne, lukijat!

»40-luvun» maaliskuun numero oli saatava painoon kuun puolivälissä — huolimatta siitä se tuskin ehtii tilaajille ennen maaliskuun loppua. (Kirjapainot ylikuormitettuja nykymaailman aikana.) Tämän vuoksi lukijain ja toimituksen kirjeenvaihto ei vielä ole päässyt täyteen vauhtiin. Numeroa 1—2 koskevia kirjeitä saapuu hiljakseen edelleen, joten niistä ilmeisesti on julkaistava otteita vielä huhtikuun numerossakin.

Useat kirjoittajat vuodattavat noin ylimalkaan ylistystä lehdellemme — se oli entistä monipuolisempi, pirteämpi, mielenkiintoisempi sisällöltään. Yksi kirjeenvaihtaja (P. L., Hirvenluoto) saa meidät nolostumaan verratessaan toimituksen lukijoille antamaa arvosteluhaastetta tällaiseen tilanteeseen:

> *»Gunnar Bärlund tulee »40-luvun» toimitukseen ja sanoo hyväntahtoisesti hymyillen toimittajille: Tulkaa kanssani kehään ja opettakaa minulle iskuja, joita en vielä tunne, ja knokatkaa minut, olkaa hyvä!»*

Palautamme lukijain mieleen toimituksen tunnuslauseen »Kissa kiitoksella eläköön» ja huomautamme, että paljonkin vielä voi ja täytyy tehdä, jotta sisältö monipuolistuisi niin, että yhä laajemmat lukijapiirit tuntisivat »40-luvun» omaksi kulttuurilehdekseen.

Edellä mainittu kirjoittaja ja eräs toinen (K. J.—nen, Tampere) esittää toivomuksen, että käsittelisimme joskus »sitä valmiiksi puputettua ruokaa, jota lukijoille tarjoaa amerikkalainen lehti »Valitut palat». Toimitus panee toivomuksen korvansa taakse.

Tri Väinö Kaukosen kirjoitus Kalevalasta ja kansanrunoudesta on saanut kiitosmainin nan nimimerkki »perheenäidiltä». Hän sanoo, että luettuaan Kalevalaa koulussa ja sitten omasta harrastuksesta hänellä on ollut käsitys, että muinaissuomalaisilla oli valmiina juuri sellainen runokirja kuin Kalevala, »jonka sitten vain pani paperille Elias Lönnrot, koska esi-isämme eivät olleet luku- ja kirjoitustaitoisia. Nyt käykin selville, että vanhoja runoja on paljon enemmän, ja että niistä Elias Lönnrot itse yhdisteli Kalevalan. Nythän meille tavallisille maallikoillekin aukenee paljon uusia runoaarteita.»

Useat kirjoittajat ovat mielissään, että »Akatemiavillitystä» on lähemmin selvitetty, koska (sanoo O. H--berg, Helsinki) »tavallinen kansalainen ei aivan helposti ole Kuvalehteä ja Helsingin Sanomia luettuaan voinut muodostaa käsitystä, mistä siinä oikeastaan on kysymys. Enemmän vain sellaisia selittäviä kirjoituksia.»

Dyson Carterin kirjoitus »Atomivoimasta» saa kiitokset nimimerkiltä »Teknillisen kehityksen harrastaja» (Turku). Nimimerkki toivoo, että samantapaisia julkaistaisiin edelleen, samoin kansantajuisia kirjoituksia lääketieteen alalta.

Sylvi-Kyllikki Kilven kirjoitus »Sivistynyt työläinen» on ilahduttanut itseopiskeijoita Yksi heistä (T. J—n, Lahti) kirjoittaa:

»*Pitkään aikaan en olekaan lehdissä nähnyt S-K. K:n kirjoituksia, joissa aina on itsenäisiä ajatuksia ja huomioita. Tekee hyvää sydämelle, että sellainen arvokas kulttuurilehti kuin 40-luku nyt haluaa huomioida sitäkin sivistystyötä, joka kasvattaa »sivistyneitä työläisiä». Sitä työtä tehdään usein hiljaisuudessa ja vaikeissa oloissa, joten aina tunnustus kannustaa parempiin saavutuksiin. Jospa vain saisimme vedetyksi enemmän nuorisoa työläisopiskelijain riveihin.*»

»Lapsipsykologiasta. kasvatuksesta ja lasten kauneuskilpailuista» on herättänyt etenkin naislukijain mielenkiintoa. Yksi kirjoittaja (A. M., Kotka) sanoo, että Folkhälsan-järjestön julkilausumassa esitetyt ajatukset ovat samoja, joita hän itse vaistomaisesti on soveltanut kasvatustyössä, ja senvuoksi häntä suuresti loukkasivat ilmoitukset ja selostukset lasten kauneuskilpailuista Nimimerkki »4 lapsen äiti» (Jyväskylä) tekee hyvän ehdotuksen:

»*Toivon enemmän kirjoja ja kirjoituksia käytännöllisistä kasvatuskysymyksistä julkaistavan maamme sanomalehdissä ja muissakin lehdissä. Kirjojen näistä asioista pitäisi olla hinnaltaan huokeita ja helppoja ymmärtää, niin että kansan syvät rivitkin saisivat niistä valistusta. Tietämättömyyttä ja suorastaan sydämettömyyttä lasten kasvatuksessa näkee ympärillään niin paljon, että jotakin todella jo täytyisi tehdä valistuksen levittämiseksi. Paljon saataisiin aikaan järjestämällä hyviä luentoja tässä asiassa, sekä eri paikkakunnilla että varsinkin radiossa.*»

Radion osalta toimitus ehdottaa keskustelukerhoa, jossa lasten vanhemmat ja ammattikasvattajat pohtisivat kasvatuskysymyksiä. Useissa maissa on menestyksellä sijoitettu radioon myös kysymys- ja vastausosasto enemmän ja vähemmän vaikeiden yksityistapausten erittelemiseksi.

Toivomus Hella Wuolijoelle: edelläoleva irtileikattava.

Muutamista muistakin ensimmäisen numeromme kirjoituksista on lausuttu kauniita sanoja. Jätämme ne toistamatta, jotta kirjoittajat eivät tulisi itserakkaiksi.

Maisteri O. J. T. (Karkkila) on hieman väärinkäsittänt lehden viimeisellä sivulla ja takakannessa julkaistuja »Kustantajien uutuuksia» ja lähettänyt reunahuomautuksia sen johdosta, mitä on sanottu prof. Rafael Koskimiehen »Elävästä kansalliskirjallisuudesta».

»Kustantajien uutuuksia» sisältää eri kustannusliikkeiden puffeja niiden omista kirjoista. Sellaisia lähetetään kaikille lehdille ja julkaistaan sitä mukaa kuin tilaa riittää. Arvioinnit kirjoista ovat siis kustantajien omien arvostelijain laatimia, toimituksella ei ole niiden kanssa mitään tekemistä. Lehtemme kirja-arvostelut julkaistaan kirjoittajain nimimerkeillä tai nimillä varustettuina osastossa »Kirjallisuutta». Valitamme, että paljon syyskaudenkin kirjallisuutta on vielä jäänyt tilanpuutteen ja arvostelijain kiireiden vuoksi käsittelemättä. Säästämme maisteri O. J. T:n kirjoituksen siksi, kun arvostelu prof. Koskimiehen kirjallisuushistoriasta tulee lehteen. Lähetämme terveisiä Karkkilaan ja odotamme juttua jostakin kirjoitushimoa herättävästä vapaan kansansivistystyön kysymyksestä. (Huhtikuun numeroon tarkoitettujen kirjoitusten on oltava täällä viimeistään keskiviikkona 9. 4.)

Tutkikaa tarkoin tämä numero, lukijat, ja kirjoittakaa toimitukselle mielipiteenne! Saimme ensimmäisestä kaksoisnumerosta niin paljon kiitosta, että odotamme jo haukkumisiakin. Niistä toimitustyössä eniten saa ideoita.

Kansleri on sanonut sanansa

Hallituksen esitys laiksi korkeimman hengenviljelyn edistämisestä tulee lähiaikoina eduskunnassa ratkaisevaan vaiheeseen. Siksi on entistäkin suuremmalla voimalla ryhdytty julkisuudessa ajamaan Suomen Akatemian välitöntä perustamista. Eduskunnan sivistysvaliokunta on kuullut asiantuntijana mm. suomalaisen tieteen arvovaltaisinta edustajaa, yliopiston kansleri Antti Tulenheimoa, ja hän on Suomen Kuvalehden n:ossa 10 julkaistussa kirjoituksessa »Antti Tulenheimon puheenvuoro» esittänyt käsityksensä Suomen Akatemian perustamisen ensiarvoisesta merkityksestä koko kulttuurielämällemme. Valtionyliopistomme korkeimpana viranomaisena kansleri on edustanut yliopistoa ja hänen lausuntojensa on katsottu omaavan tieteen objektiivisuuden ja pätevyyden. Yliopiston kanslerien lausuntoihin onkin sivistyselämässämme aina kiinnitetty tavallista enemmän huomiota, ja siihen on aihetta myös tällä kertaa, vaikka tiettävästi millään taholla ei ole esitetty kielteistä käsitystä Suomen Akatemian perustamisen tärkeydestä. Sen ensiarvoisuudesta juuri *tällä hetkellä* on kyllä eriäviä mielipiteitä.

Snellmaniin, Descartes'iin ja Newtoniin vedoten kansleri Tulenheimo lausunnossaan aluksi korostaa keskittymisen merkitystä tieteellisessä työssä ja jatkaa (harvennukset meidän):

»Mutta myös kirjallisuuden ja taiteen menestyksellinen harjoittaminen *vaatii suorittajansa kokonaan*. Oma kulttuurihistoriammekin tarjoaa tästä lukuisia esimerkkejä. Niin suuressa puutteessa kuin Aleksis Kivi yleensä elikin, hän sai kuusi vuotta viettää 'mesenaattinsa' Charlotta Lönnqvistin suojissa *vapaana kaikesta hajoittavasta työstä* keskittyen yksinomaan teostensa kirjoittamiseen. Tältä kuusivuotiskaudelta on peräisin jokseenkin kaikki, mitä Kivi kirjoitti. Silloin syntyi ennen kaikkea 'Seitsemän veljestä' ja silloin ilmestyivät katkeamattomana sarjana 'Kihlaus', 'Karkurit', 'Canzio', 'Lea', 'Yö ja päivä, 'Kanervala', 'Leo ja Liina' ja monet muut. Ilman tuon 'Suomen köyhimmän ja menestyksellisimmän mesenaatin' tarjoamia *suotuisia työolosuh-*

teita ei Kiven tuotanto olisi voinut kohota siihen kantavuuteen, mille se nousi.

Samaten on Johannes Linnankosken tuotanto syntynyt kokonaan niinä 12 vuotena, joina hän irroittautuneena kaikesta muusta keskittyi yksinomaan luomistyöhönsä. 'Ikuinen taistelu', 'Laulu tulipunaisesta kukasta', 'Taistelu Heikkilän talosta', 'Pakolaiset', 'Kirot', 'Simson ja Delila', 'Jeftan tytär' jne. seurasivat tuolloin toisiaan tiheässä tahdissa.

Tiedetään myös Elias Lönnrotin suorittaneen *pääosan* Kalevalan keruu- ja kokoonpanotyöstä niinä vuosina, jotka hän oli — erään kerran 5 vuotta yhtäjaksoisesti — *virkavapaana* Kajaanin piirilääkärinvirasta. Sanakirjansa Lönnrot taas valmisti jo eläkkeelle siirryttyään.

Mikael Agricolan Uuden Testamentin suomennostyö syntyi prof. Tarkiaisen viimesten tutkimusten mukaan todennäköisesti niinä muutamina vuosina, jotka hän heti Wittenbergistä palattuaan oli virkavapaana Turun koulun rehtorin toimesta.

Voi huoleti sanoa, että jos viime vuosisadan suurmiehillämme olisi ollut tilaisuus omistaa koko elämänsä aika yksinomaan luovalle työlleen, heidän suorituksensa olisivat muodostuneet moninkertaisiksi.»

Kirjoituksen muussa osassa kansleri Tulenheimo selostaa — nimiä mainitsematta — eräitä nykyajan suomalaisten miesten saavutuksia ja huomauttaa, että Akatemia olisi viipymättä perustettava: »Ellei akatemiaa pian saada pystyyn, ei ole myöskään toiveita saada yliopistostamme jo lähteneitä eteviä miehiä palaamaan takaisin, ehkä ei myöskään välttää yhä uusien lähtöä.»

Kansleri Tulenheimon lausunto herättää ihmettelyä kahdessa suhteessa. Se sisältää suorastaan *vääriä tietoja* ja antaa eräiden suurmiestemme elämästä osittain *päinvastaisen* kuvan kuin asia todella on ollut.

Professori V. Tarkiainen kirjoittaa Aleksis Kiven elämäkerrassa mm. seuraavaa:

> **»Siuntiossa vietetyt seitsemän vuotta olivat Kivelle kuin yksi ainoa pitkä työviikko, eikä edes kuin tavallisen vapaan miehen työviikko, jolloin hän itse määrää työnsä ja lepohetkensä niin mielensä ja voimiensa mukaisiksi kuin tahtoo, vaan pikemmin kuin 'raatajan rahanalaisen', jota tyly ruoska ajaa ja uhkaa, ellei hän taukoamatta riennä eteenpäin. Sillä lempeämpi kuin ruoska ei ollut lainkaan se ainainen rahapula, mikä häntä oli työhön hoputtamassa. — — Pikemminkin hänen tuotteliaisuutensa kokonaisuudessaan pakoittaa ihmettelemään ja ihailemaan sitä runovoimaa, joka ikäänkuin vaikeuksia uhmaillen kehitti nähtäville harvinaisia rikkauksia ja loi eri aloilla sangen huomattavia saavutuksia.»**

Siuntio alkoi ajanoloon tympäistä Kiveä. Hän tunsi elävänsä kuin vie-

raassa maassa, kuin vankilassa. Hän ei voinut saada henkistä tukea eikä innostusta ympäristönsä taholta. »Ja olenpa viettänyt nämät kaksi viimeistä vuotta melkein kuin vanki tornissa», hän kirjoitttaa lokakuussa 1868 K. Bergbomille.

Kaikki kunnia ja kiitos Charlotta Lönnqvistille siitä, että hän varansa uhraten huolehti ihanteenaan pitämästään runoilijasta. Mutta kaukana olivat Aleksis Kivestä »suotuisat työolosuhteet», mikäli niillä tarkoitetaan sellaisia olosuhteita, ympäristöä ja taloudellista huolettomuutta kuin runoilija itse kaipasi!

Professori Aarne Anttilan julkaiseman Elias Lönnrotin elämäkerran mukaan Lönnrot suoritti ennen Kalevalan ilmestymistä v. 1835 viisi kansanrunoudenkeruumatkaa. Niistä tapahtui kolme ennen hänen siirtymistään Kajaanin piirilääkäriksi. Neljäs matka oli virkamatka Kiannan kirkolle, mistä Lönnrot poikkesi Vienaan. Ei liioin ole tietoa, että hän olisi saanut virkavapautta viidettä, 18 päivää kestänyttä keruumatkaansa varten v. 1834. Kalevalan viimeisen kolmanneksen hän kirjoitti Sotkamoon ja Kuhmoon tekemällään tarkastusmatkalla kolmen viikon aikana. Virkavapautta hänellä sensijaan oli virkistys- ja asiamatkaa varten Helsinkiin kesällä 1834. Näiden tosiasiain valossa tuntuu oudolta väite, että Elias Lönnrot olisi suorittanut »pääosan Kalevalan keruu- ja kokoonpanotyöstä niinä vuosina, jotka hän oli — erään kerran 5 vuotta yhtäjaksoisesti — virkavapaana Kajaanin piirilääkärinvirasta». S e n j ä l k e e n kuin Kalevala oli ilmestynyt ja yleensä Lönnrotin työn merkitys tajuttiin, hänelle myönnettiin matkoja ja muita tehtäviä varten virkavapautta, joka koitui Kalevalan toisen painoksen ja monien muiden kirjallisten ja tieteellisten saavutuksien, mm. Kantelettaren, sananlasku- ja arvoituskokoelmien ja suuren sanakirjan hyväksi.

Aleksis Kivi ja Elias Lönnrot eivät ole sopivia esimerkkejä silloin, kun uskotellaan akatemian avulla kuin taikasauvalla loihdittavan kansakunnalle kulttuurin huippusaavutuksia. Päinvastoin. Alle 35-vuotiaina elämänsä täydessä luomisvoimassa he suuria vaikeuksia vastaan kamppaillen ovat saaneet aikaan kirjallisuutemme merkittävimmät teokset. Suurina esikuvina he antavat sotien jälkeen taloudellisessa ahdingossa elävälle nuorelle sivistyneistöllemme varmuuden siitä, että sivistyselämämme ensiarvoisena tekijänä on uskollisuus kutsumukselle ja uhrivalmius eikä keski-iän sivuuttaneiden etevien miesten pikainen »järkiperäinen hyväksikäyttö» tai ulkomaille menneitten nopea palauttaminen.

Korkeamman hengenviljelyn taloudellisen perustan lujittamisesta ei ole erimielisyyttä. Yhtenä tärkeänä osana siinä on aikanaan myös akatemian perustaminen. Mutta on valitettavaa, että yliopiston kansleri, joka on ylioppilasnuorison ensimmäinen henkinen tiennäyttäjä, suurmiestemme ansioita halventaen, tutkimusten tuloksia väärin tulkiten ja yksipuolisesti aineellisia näkökohtia korostaen horjuttaa koko sivistyselämämme henkisiä perusteita. Sellaista ei liene yliopistomme historiassa aikaisemmin sattunut.

Akatemiavillityksestä vieläkin

Pääkirjoituksessamme käsitellyn kansleri Tulenheimon esiintymisen lisäksi on syytä selostaa kahta huomattavaa puheenvuoroa akatemiakysymyksessä: opetusministerin ja prof. Eino Saaren.

* * *

Opetusministeri EINO KILPI

(Suomen Kuvalehti N:o 7)

Lueteltuaan kipeitä ja kiireellisiä tarpeita kulttuurielämämme monilla eri aloilla samaan tapaan kuin eduskunnan budjettikäsittelyssä, opetusministeri huomauttaa:

»Mitään taikakeinoa ei ole kaiken yhtäkkiseen korjaamiseen, saatikka entisten laiminlyöntien poistamiseen. Sillä maa on köyhä. Sotien edellinen vauraus menetettiin pitkiksi vuosiksi, kun 1941 lähdettiin soitellen sotihin. Jälkilaskuja saadaan nyt maksaa. Verot ovat raskaat, ihmiset alakuntoisia. Valtion menot on tarkoin harkittava — kulttuurielämänkin tiimalta.

Mutta — silti on sivistystyötä tuettava. Niin ylempää kuin alempaa. Suomalainen hengenviljely on pelastettava — kaikesta tästä huolimatta!

Sen ovatkin ne hallitukset, jotka välirauhan aikana ovat saaneet selvitellä maan sekasortoon johdettuja asioita, alusta alkaen täysin oivaltaneet. Mutta kun on ollut pakko lähteä — hiukan liioitellusti sanoen — jokseenkin samasta kuin Daniel Medelplan ison vihan jälkeen, ei aivan ensimmäiseksi ole voitu rientää perustamaan Suomen Akatemiaa — niin miellyttävältä kuin ajatus ensi kuulemalta on saattanut tuntuakin. Kulttuuritarpeiden tyydyttämisen tärkeysjärjestyksen täytyy nyt olla hiukan toinen. Tietysti on huolehdittava korkeammastakin tieteellisestä ja taiteellisesta työstä — jonka tukeminen edellisinä aikoina niin peräti on laiminlyöty.

Siinä mielessä nykyinen hallitus onkin jättänyt eduskunnalle sangen merkitiävän esityksen. (Selostus apurahoista varttuneille ja nuorille tieteen ja taiteen harjoittajille.)

Apurahain yhteissumma on arvioitu vuodessa 37 500 000 markaksi. Asianomaiset saisivat tämän ohessa tietenkin tavalliset ansiotulonsa.

Taistelussa Suomen Akatemian puolesta (= hallitusta vastaan) tarkoituksellisesti kuitenkin vaietaan jokseenkin tyystin tästä asiasta. Ammutaan ja ammutetaan vain rajusti 'minä syytän'-laukauksia tai vieläkin karkeampia panoksia, jotta suuri yleisö saisi tarkoitetun väärän kuvan ja muodostaisi käsityksensä sen mukaisesti.

Edellisen selvityksen lisäksi lienevät eräät vastalaukauksetkin paikallaan. Ensiksikin: Miksi ne, jotka nyt puolitotuuksineen antavat salamoittensa leimahdella, kokonaan vaikenivat silloin kun maan asioita hoitelivat eräät toiset hallitukset paljon vauraammissa olosuhteissa? Eikö silloin olisi ollut paljon suurempi syy tykistökeskitykseen? — Toiseksi: Miksi ei selitetä tarkemmin, mikä Suomen Akatemia todella on, s.o. että siihen tulisi kuulumaan vain 12 jäsentä — joiksi ajatelluista useiden tiedetään nykyisinkin olevan taloudellisesti jokseenkin riippumattomia ja joiksi ei siten liioin missään tapauksessa joutuisi kuin muutama harva nykyisin ulkomailla työskentelevistä? — Kolmanneksi: Kiihkeäksi viritetty pauhu Suomen Akatemiasta käy asiallisesti vielä käsittämättömämmäksi, kun Akatemia joka tapauksessa eduskunnan aikaisemman päätöksen perusteella aloittaa toimintansa jo v. 1950. — Neljänneksi: Luuleeko kukaan vakavissaan, etteivätkö useat nyt suurelle yleisölle esitellyistä tieteenharjoittajista — taiteilijoista puhumattakaan — olisi siirtyneet ulkomaiden suurempiin madollisuuksiin, vaikka meillä olisi täällä minkälainen akatemia tahansa? — Jonkun Eliel Saarisen — hänetkin on jo ennätetty tuoda tässä yhteydessä näyttämölle! — hengen luomia ei täällä kuitenkaan millään varoilla olisi voitu toteuttaa, enempää kuin pystyttää sellaisia tieteellisiä laitoksiakaan, joita eräiden tutkijain työ vaatisi. Pohjoismaat tuskin yhdessä kykenisivät sellaiseen, mitä Amerikka tai Neuvostoliitto voivat tarjota. Eivät sellaisen tiedemiehen kohdalta meidän suunnitellut pienet akatemiamme suurta merkitse. Mutta joillekin tietysti.

Uskallan senvuoksi kulttuuriviholliseksi joutumisen uhallakin väittää, että ylisanoin äkkiä ryöpytetty vaatimus Suomen Akatemian välittömästä toteuttamisesta ei perustu oikeisiin lähtökohtiin. Ei sittenkään, vaikka siihen on saatu eksytetyksi mukaan — varmaan itse niin tarkoittamatta — jokunen luovan kulttuurielämämme keskeinenkin nimi. Sillä siitä ei päästä: Pohja on luotava ja tuettava ensin, koska huippuja ei muuten voi pitää pystyssä. Suomen Akatemian toteutumisen viipyminen parilla vuodella ei ole sellainen kansallisonnettomuus, miksi se on tahdottu esitellä. Hallituksen esittämät huomattavat stipendit, joiden kestoaikaa voidaan ajatella pidennettäväksikin, tuovat tieteen ja taiteen harjoittajillemme helpoitusta tänä väliaikana, jolloin kulttuurielämämme puutteiden korjaaminen monissa muissakin suhteissa on suorastaan huutava.

Mutta asia muuttuu tietysti toiseksi, jos tällaistakin vipusinta tarvitaan eräiden piirien kovasti odottamaan poliittiseen muurinmurtoon. Sillä suoraan sanoen: Suomen Akatemialla pelataan nyt politiikkaa! Tosiasioita salataan tai kerrotaan puolitotuuksina, kuten olen esittänyt. Koko pauhu liittyy siihen muuhun poliittiseen kamppailuun, jonka tähtäyskohteina ovat maan nykyinen poliittinen suuntaus ja sitä edustava hallitus. Täsmällistetynä tässä tapauksessa lähemmin: Opetusministeri, josta yritetään tehdä — sivistysvihollinen n:o 1.

Ennen lopullista tuomiota olen kuitenkin kirjoittanut ylläolevan sekä tuomareita että lautamiehiä varten.»

* * *

Metsätaloustieteen professori EINO SAARI

(Uusi Suomi, 11/3)

Prof. Saaren mielestä Suomen akatemiasta käydyssä julkisessa keskustelussa on esiintynyt »siksi paljon liioittelua, että tieteellistä työtämme tuntematon on voinut saada asiasta jonkin verran harhauttavan käsityksen». Hän pitää valitettavana poliittista sävyä keskustelun yhteydessä ja viittaa varoittavana esimerkkinä Euroopan viime vuosikymmenien tieteelliseen siirtolaisuuteen, mikä ei aiheutunut yksinomaan taloudellisista syistä.

»Suomen akatemia on epäilemättä positiivinen keino tieteemme kehittämiseksi. Tämä ajatushan omaksuttiin meillä jo viime vuosikymmenellä, kun asia saatiin niin pitkälle, että akatemiasta säädettiin laki. Sen silloisista edistäjistä on syytä erityisesti mainita tieteellisen organisaatiomme suurmies A. K. Cajander, joka aina pani erityistä painoa yksilöllisten kärkisaavutusten merkitykseen.

Akatemiasta käydyn keskustelun yhteydessä on tiedemiestemme ulkomaille meno toisinaan leimattu kokonaisuudessaan tieteemme tappioksi ja esitetty akatemia siinä valossa, että se tekisi kerta kaikkiaan lopun näistä matkoista. On kuitenkin ilmeistä, etä eräs tieteemme edistymistä hidastava tekijä on ollut kehitysiässä olevien tiedemiestemme liian pieni mahdollisuus päästä ulkomaille pitemmäksi ajaksi kuin lyhyille tilapäiskäynneille. Jos harkiten tarkastelemme esim. sitä tällä hetkellä ulkomailla olevien tiedemiestemme luetteloa, jonka Suomen Kuvalehti joitakin aikoja sitten julkaisi, niin eipä se olisi tainnut olla kovinkaan paljon toisenlainen, vaikka Suomen akatemia jo olisi ollut olemassa. Tahi jos sen olemassaolon varjolla olisi kaikki nämä matkat evätty, olisi tieteellemme tehty varmasti suurempi vahinko kuin hyöty. Ja vielä: jos Amerikan tiede jostakin syystä tahtoo jonkun suomalaisen miehen ostaa ja hän yleensä on ostettavissa, ei Suomen akatemia pysty huutokauppaa voittamaan.

On valitettu — ja täysin aiheellisesti —, että tiedemiehiltämme menee kohtuuttomasti aikaa ja energiaa muihin toimiin kuin tutkimustyöhön. Viime vuosina tämä on suurelta osalta johtunut kehnoista palkoista, jotka ovat pakottaneet etsimään sivuansioita. Tältä kohdalta akatemia ei kuitenkaan voisi vapauttaa kuin muutaman harvan miehen työn. Asian tämä puolihan on yleinen palkkakysymys, joka vaatii toisenlaisia menetelmiä. On myös muistettava, että hajoittavat harrastukset eivät suinkaan ole pelkästään taloudellisista syistä aiheutuvia. Siirtyminen politiikkaan, diplomatiaan tai sellaiseen yliopiston hallinnolliseen tehtävään, joka ehkäsee tutkimustyön, johtuu syistä, joita akatemia ei poista.

Etenkin kokeellisissa tieteissä monen tutkijamme toimintaa jarruttaa laboratorioiden ja välineiden vaillinaisuus tai puuttuminen. Tässä kohden akatemia sellaisena kuin se nyt on suunniteltu, ei tuo mitään parannusta, se saattaa päinvastoin huonontaakin mahdollisuuksia. Jos yliopiston professori nimitetään akatemiaan, on hänen tilalleen hankittava yliopistoon toinen mies, ja tämä tarvitsee yliopiston vähät tilat ja laitteet.

Jos tutkimuslaitoksen vakinaisessa virassa oleva henkilö joutuisi akateemikoksi tultuaan eroamaan laitoksestaan ja hänen tilalleen sinne nimitettäisiin toinen, menettäisi akateemikko laitoksensa käyttövaroineen. Uutta tutkimukseen vapautuvaa voimaa hänen kohdallaan ei sitä paitsi syntyisi, koska tutkimus nyt jo on hänen virkatehtävänsä.

Jos akatemialle rakennetaan omat laboratoriot ja hankitaan niihin välineet, niin asia muuttuu, mutta silloin akatemian talousarvio on vallan toinen kuin nyt. Akatemian jäsenyys sitä paitsi on henkilökohtainen eikä määrättyihin tieteisiin sidottu. Jäsenen kuoltua hänen tilalleen tulee ehkä vallan toisen tieteen mies, jolle taas on hankittava kokonaan uudet työmahdollisuudet. Minusta tuntuu, että akatemia tällaisten tieteiden kannalta ei ole vielä loppuun ajateltu suunnitelma.

Kokeelliset tieteet näyttävät kehittyvän yhä enemmän suurien ja hyvin varustettujen laitosten varassa toimiviksi ja suuret saavutukset näyttävät edellyttävän yhä enemmän kokonaisten tiedemiesryhmien yhteistyötä. Muittenkin tieteiden alalla on havaittavissa suunta kiinteisiin tutkimuslaitoksiin päin.

Yksinäinen hyvin palkattu nero ilman tutkimuslaitosta vain muutamilla harvoilla aloilla enää vastaa tieteellisen organisaation nykyistä kehitysvaihetta.

En ole edellä tahtonut väittää, että akatemian suunnitelma olisi käyttökelvoton ajatus tieteemme edistämiseksi. Se on yksi ajateltavissa oleva keino sekin. Olen halunnut osoittaa, ettei se kuitenkaan ole sellainen kaikki epäkohdat poistava ihmelaitos, joksi se eräissä mainoskirjoituksissa on esitetty ja ettei sen olemattomuus suinkaan ole syynä kaikkiin niihin puutteisiin, joilla sitä on perusteltu. Olen tahtonut esittää, että tieteessämme on monia suurempia ja voimakkaammin vaikuttavia jarruja kuin akatemian toteuttamisen viivästyminen.»

Prof. Saari mainitsee myös ylioppilastulvan professoreille tuottamasta työtaakasta sekä eteviä tutkijoita rasittavasta aputyövoiman ja painatusvarojen puutteesta. Epäilee toisaalta, olisiko tieteelle eduksi, jos kuuluisimmat professorit irroitettaisiin opetuksesta. Ei käsittele akatemian suhdetta taiteeseen, koskei katso tuntevansa sitä niin paljon, että voisi asiasta puhua.

* * *

Kansallista ja epakansallista rintamaa?

Julkaistessaan »Antti Tulenheimon puheenvuoron» Suomen Kuvalehti julkaisi myös valokuvan eduskunnan sivistysvaliokunnan istunnosta, jossa kansleri Tulenheimo oli yhtenä asiantuntijana. Kuvatekstissä sanottiin:

> »*Akatemia-asiassa näyttää muodostuvan selvä rintamajako: toisaalla kansallinen rintama, jossa ovat yliopiston kansleri, rehtori ja yksimielinen konsistori sekä edistyksen, kokoomuksen, maalaisliiton ja sosialidemokraattien lehdistö, toisaalla ne, joiden kulttuuriohjelmana on kulttuurielämän johdon ottaminen 'edistyksellisen' valtion käsiin. Kansallisen rintaman on rikkonut vain professori Heiskanen, mutta hänen väitteensä kumoutuvat oheisessa kansleri Tulenheimon arvovaltaisessa lausunnossa.*»

Rintamanveto on tuttu temppu menneiltä taantumusvuosilta, jolloin epäkansalliseksi ja epäisänmaalliseksi leimattiin kaikki, mikä poikkesi vallassa olleen piirin ja sen lehdistön päämääristä. Näin akatemavillitystä vastaan asettuneeseen prof. Heiskaseen nyt on lyöty leima »epäkansallinen rintamakar-

kuri». Saman leiman kai saa prof. Saari, kun hän ei pidä akatemiaa »kaikki epäkohdat poistavana ihmelaitoksena» eikä akatemiasuunnitelmaa vielä joka suhteessa »loppuun ajateltuna».

Epäkansallisen leiman välttääkseen monet tiedemiehet, joilla on samantapaisia epäilyksiä, pitänevät mielipiteensä omina tietoinaan. Kuvaamataiteilijain — maalareitten ja kuvanveistäjäin — ammattiliitot ja suomenruotsalaisten kirjailijain liitto ei aseta tärkeysjärjestyksessä ensimmäiseksi akatemiaa vaan hallituksen esittämät apurahat. Epäkansallisiksi arvatenkin nämäkin luovan henkisen työn tekijät nyt julistetaan. Mainittujen taiteilijapiirien taholta pidetään epäonnistuneena vain kolmen taiteen edustajan valikoimista akatemiaan. Kun akatemiakysymys aikanaan tulee päiväjärjestykseen, kuvaamataiteilijat ja suomenruotsalaiset kirjailijat toivovat perustettavaksi erikoisen taiteen instituutin, jossa olisi neljä paikkaa kunkin taiteenalan — kirjallisuuden, kuvaamataiteen, teatterin ja säveltaiteen — edustajille.

Tieteen ja taiteen harjoittajain tilanne on tukala. On edesvastuutonta pitkittää sitä viivyttämällä hallituksen apurahaesityksen laiksi tuloa akatemiajaarittelulla. Sellaista voi nimittää epäkansalliseksi.

* * *

Villityksen kulisseista

Lehtemme painoon mennessä professorit Eino Saari ja V. A. Heiskanen ovat kirjoituksillaan (edellinen US:ssa, jälkimmäinen HS:ssa 16. 3.) hieman valottaneet akatemiavillityksen kulisseita, joissa hääräilee Suomen Kulttuurirahaston asiamies maisteri Leo Sario (kenen toimeksiannosta?).

Prof. Saaren kirjoitus on vastinetta maist. Sarion kiivaanlaiseen puheenvuoroon professorin ensimmäisen US:ssa julkaistun kirjoituksen johdosta. Maist. Sario päätti juttunsa sanoihin: »Todella suuri ansio yliopistomiehille: yrittänyt saada estetyksi kulttuurilaitoksen, Suomen Akatemian, syntymisen.» Tämä ja eräät muut kohdat maisterin kirjoituksessa antavat aihetta tyylivertailuihin, joiden perusteella tekisi mieli päätellä, että tasapainosta horjahtanut sävy, millä »Suomen Kuvalehdessä» on hoideltu akatemiakysymystä, on ainakin osittain maist. Sarion sanelema. Maist. Sarion tekemä arvattavasti on ed. Lumpeen nimissä 1947 valtiopäiville jätetty aloite, jossa kysymykset apurahoista ja akatemiasta on kytketty toisiinsa, samoin eräät eduskunnan puhujapöntöstä luetut akatemia-aiheiset luntat. Avulias maisteri lienee tarjonnut apuaan useimmille asiantuntijoille, joita eduskunnan sivistysvaliokunta on kuullut hallituksen apurahoja koskevan esityksen ja ed. Lumpeen aloitteen johdosta.

* * *

”Yksimielinen konsistori”

Prof. Saari sanoo, että maist. Sarion luettelo »yksimielisestä konsistorista, tiedekunnan dekaaneista» jne. akatemian kiireellisyyden ja tämänhetkisen välttämättömyyden todistajina kaipaa vähän selvitystä.

Käykin selville, että lakiehdotus, johon oli yhdistetty sekä Suomen akatemia että suurten apurahain järjestelmä (= ed. Lumpeen aloite. toimituksen huomautus),

»oli lausunnon antamista varten Helsingin ytiopiston ns. pienessä konsistorissa, johon kuuluu runsas 1/10 yliopiston professoreista. Se aikataulu, jonka maisteri Sario oli laatinut opetusministeriölle, valtioneuvostolle ja eduskunnalle tämän lakiehdotuksen käsittelyä varten, oli kuitenkin niin tiukka, että pienelle konsistorille ei voitu antaa aikaa edes asian harkitsemista varten, vaan lausunto oli annettava heti. Tämä aikataulu ei mitenkään sallinut niin paljon aikaa, että asia olisi voitu käsitellä ns. isossa konsistorissa, johon kaikki yliopiston varsinaiset professorit kuuluvat. Siinä Suomen akatemiaa ei siis koskaan ole käsitelty.»

Kummallinen aikataulu! Kunpa maist. Sario toimisi valtion rautateiden aikatauluosastolla. Silloin matkustaminen tuottaisi vauhdin hurmaa (toimituksen toiveajattelua).

Sekä prof. Saari että prof. Heiskanen mainitsevat vahvistetun Tieteellisen keskuslautakunnan suunnitelmasta, joka akatemiavillityksen aikana on unohdettu. Mietintöä olivat laatimassa mm. yliopiston rehtori Långfors, vararehtori Lönnroth, matemaattis-luonnontiet. os. dekaani Sauramo ja varadekaani Palmgren, professorit Virtanen, Tarkiainen ja Gunnar Castrén. »Mietinnössä tehdään selkoa niistä puitteista, joita yliopistossa ja sen eri laitoksissa sekä tieteellisissä tutkimuslaitoksissa vallitsee ja ehdotetaan annettavaksi tutkijoille stipendejä, korotettavaksi laitosten määrärahoja ja perustettavaksi assistentin toimia. Mutta Suomen akatemiasta ei mietinnössä puhuta mitään.» (Prof. Heiskanen)

* * *

Yksityisyrittäjät

Professori Heiskanen:

»Mutta nyt alkoivat vaikuttaa eräät yksityisyrittäjät, ja toivat esiin ohjelman, jossa apurahojen lisäksi ehdotetaan perustettavaksi myös akatemia. Lähetti (oliko hän maist. Sario? — toimituksen kysymys) alkoi kulkea miehen luota miehen luo ja tiukata lausuntoja akatemian puolesta. Jos joku kulttuurihenkilö ei suorastaan vastustanut koko ohjelmaa apurahat + akatemia, niin hänestä tehtiin julkisuudessa akatemian kannattaja. Täten muokattiin mieliala akatemialle suopeaksi. Aiottiin yllättää. Ja hyvällä menestyksellä . . .»

Professori huomauttaa, miten akatemia-propaganda on nojautunut todisteluihin, jotka »joko eivät pidä paikkaansa lainkaan tai vain osaksi» (hälinä ulkomailla olevista Suomen tiedemiehistä, legenda yksimielisestä konsistorista, jossa asiaa koskaan ei ole käsitelty tai päätetty, esimerkit luonteeltaan toisenlaatuisista ulkomaisista akatemioista). Prof. Heiskanen toteaa myös leimasimen käytön:

»Propagandaan kuuluu meillä vielä, että toista käsitystä omaavat leimataan »kansallisen rintaman rikkureiksi», kommunisteiksi ja milloin miksikin. Tyyli on hiukan samanlainen kuin Lapuan liikkeen parhaina päivinä.»

* * *

Taiteilijoita ja kirjailijoita arveluttaa

Kirjailijaryhmä 13:nnen aloitteesta kirjailijoita ja taiteilijoita kokoontui 16. 3. Lallukan taiteilijakotiin keskustelemaan apuraha- ja akatemiakysymyksestä. Taiteilija Gösta Diehl selosti lakiehdotuksia. Taiteilijapiirejä koskevalta osalta akatemia-ehdotusta pidettiin liian äkkinäisenä ja katsottiin, että

»nykyisenä ajankohtana akatemia-kysymys on vähemmän tärkeä, apurahojen järjestäminen sensijaan elintärkeää. Erikoisesti painostettiin sitä, että akatemia-menoja ei saa vähentää stipendimäärärahoista.»

Kokouksessa valittiin toimikunta — puheenjoht. taiteilija Gösta Diehl (Suomen Taiteilijaseura), kirjailija R. R. Ekelund (Svenska Författarförbundet), kirjailija J. Konkka (Suomen Kirjailijaliitto), näyttelijä Joel Rinne (Näyttelijäliitto), näyttelijä Runar Schauman (Ruots. Teatteri), maist. Kalervo Tuukkanen (Säveltait. liitto) sekä kokouksen sihteerit Lunden ja Linnus. Toimikunnan tehtäväksi jäi mm. eri taiteilijapiirejä edustavan laajemman neuvottelukokouksen koollekutsuminen.

Näyttää käyvän kuten on ollut syytä olettaa: akatemiavillitystä kulisseissa lietsonut ryhmäkunta on innossaan päästä akatemian varjolla hallituksen kimppuun ampunut propagandassaan siinä määrin yli maalin, että painostuksesta ja masinoinnista huolimatta terve vastavaikutus nyt murtautuu näkyviin sekä tiedemiesten että taiteilijain piirissä.

Olisikin kohtalokasta, jos kiireelliset apurahat (hallituksen esitys) ajautuisivat karille sen vuoksi, että ne kytketään puolivalmiiseen akatemiasuunnitelmaan (ed. Lumpeen aloite). Mikäli tällainen onnettomuus tapahtuu, hallitus valmistanee viipymättä uuden esityksen apurahoista.

Maisteri ja professori ajatuskokeissa

Maisteri Leo Sario (Uusi Suomi, 13. 3.):

Ottakaamme ajatuskokeena 12 etevintä suomalaista vuoden 1860 tienoilta. Ehkä valitsisimme seuraavasti: Snellman, Lönnrot, Kivi, Runeberg, Topelius, Cygnaeus, Yrjö-Koskinen, Rein, Ahlqvist, Nordenskiöld, Holmberg, Takanen... Olisiko näiden »akatemiain» merkitys vähäinen?

Professori Eino Saari (Uusi Suomi, 16. 3.):

On huvittavaa leikkiä kuvitella, mitä kukin jo vainajien joukkoon siirtynyt suurmies olisi tehnyt, jos hänen aikanaan olisi ollut Suomen akatemia olemassa. Voisimmehan saman tien kuvitella, mitenkä olisi käynyt, jos Väinämöisellä olisi ollut ilmatorjuntatykki veneessään Louhen tehdessä kuuluisan lentohyökkäyksensä.

Kysyin Helsingin yliopiston estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professorilta Koskimieheltä, luuleeko hän, että Kivi olisi valittu Suomen akatemiaan, jos se hänen eläessään olisi ollut olemassa. Vastaus oli empimätlä kielteinen... Jätän lukijain tehtäväksi kuvitella akatemian suhdetta Snellmaniin

MATTI KURJENSAARI

Tulevaisuuden porttia kolkutetaan

1920-LUVULLA OLI SUOMEN POLIITTISILLA PUOLUEILLA tapana julkaista laajasanaisia esityksiä pyrkimyksistään. Jokaiselle ammatille, elinkeino- ja väestöryhmälle osoitettiin asianmukaista huomiota. Kaikki mainittiin ja jokaiselle luvattiin jotakin. Edistys- ja kokoomuspuolueen ohjelmissa oli muistaakseni pari fraasia »tieteestä ja taiteestakin». Muut kaiketi pitivät tällaisia seikkoja yksityisasioina, joista ei ollut väliä sitäkään suuremmalla syyllä, kun tiedemiehiä ja taiteilijoita oli niin vähän, ettei heitä tarvinnut äänestäjinäkään ottaa lukuun. Mikäli ymmärsin, oli yleinen käsitys se, että tiede ja taide olivat etupäässä varakkaampien kansanluokkien asioita.

Ja kun tuli vaaliaika, painatettaain affisheja ja tapiseerattiin plankkuaidat, puhelinpylväät ja talojen seinustat. Tarvittiin vain nupeja, lankaa ja liimaa, ja ohjelmat olivat tuotapikaa kansakunnan tiedossa. Ja siinä roikkuivat tuulessa ja sateessa »kulttuuriohjelmatkin» niin kauan kuin kansa oli viivansa vetänyt. Sen jälkeen plakaattien päälle liimattiin muunlaisia ilmoituksia, armelias unohdus peitti lupaukset ja asiat sujuivat entiseen malliin. Eduskunnan kokoonnuttua ja alettua budjettikäsittelyn myönnettiin tavanomaiset määrärahat kansanopistoille, teattereille ym., ja joku maalaisliittolainen puhui pari sanaa »näyttämötaiteilijain huonosta elämästä». Ja niin oli taas kulttuurista huolehdittu pitkäksi aikaa eteenpäin.

* *

TÄHÄN TYYLITELTYYN KUVAAN SOPII LISÄTÄ, että paljon silloinkin kulttuurista puhuttiin, mutta jonkinlainen toisen luokan tunnelma sillä kohdalla kuitenkin oli. Parhaiten tunnettu ja alituisesti esillä oleva kulttuurikysymys oli ikuinen riita yliopiston oppituolien jakamisesta kielisuhteiden mukaisesti. Vasta 30-luvulla alettiin tajuta, että tiede ja taide ovat aivan olennaisia kulttuurin tekijöitä. Että ne tuottavat kansakunnalle hyötyä ja kunniaa. Että niitä on tuettava aivan toisella tavoin kuin tulo- ja menoarvion pölyttyneinä, pieninä sarakkeina.

Tässä nopeasti virinneessä kulttuurin arvostamisessa olisin taipuvainen näkemään vaistomaisen reaktion yleisen ajattelun pitkälle vietyä militarisointia kohtaan. Yhtenä osoituksena tästä on ilmeinen suopeus, jopa innostus, jolla esim. Suomen Kulttuurirahaston perustaminen otettiin vastaan.

Kulttuuri, jolla käsitetään suurten apurahojen jakamista, meidän oloissamme ennennäkemättömän suurpiirteistä tieteiden ja taiteiden tukemista, on ollut ilmassa» kymmenkunta vuotta. Niiltä ajoilta on myös peräisin Cajanderin hallituksen ehdotus Suomen Akatemian perustamisesta ja apurahajärjestelmä nuorten tieteenharjoittajain tukemiseksi.

* * *

SODAT TOIVAT PERUSTEELLISEN MUUTOKSEN tälläkin alalla. Ne hävittivät kokonaan Suomen sotilaallisena tekijänä. Kulttuurityö on saanut aivan uuden painokkuuden. Jokainen näkee nyt, että meidän päätehtävämme on kulttuurellisella linjalla. Me olemme nyt kulttuurivaltio toisessa ja syvemmässä mielessä kuin ennen. Sen, mikä ennen oli hajanaista ja suunnitelmatonta, on nyt muututtava määrätietoiseksi. Se, mikä ennen oli epämääräistä, on nyt muuttuva selväksi ja määritellyksi. Me tarvitsemme kulttuuriohjelmia. Me tarvitsemme kulttuuriohjelman.

Keskitys, suunnitelmallisuus, järjestäytyminen on ajan tunnus.

Maailmassa on käynnissä jättiläismäinen järjestäytyminen poliittisella, taloudellisella ja yhteiskunnallisella alalla. Ei ole epäilystäkään siitä, ettei kö sama virtaus ennen pitkää saavuta myöskin varsinaista kulttuurityötä, jopa kosketa sen kaikkein hienoimpia ja arimpia ilmiöitä, puhtaan luovan kulttuurin eri alueita.

* * *

ENSIMMÄISENÄ ON ENNÄTTÄNYT AREENALLE modernein valtiollinen suuntamme SKDL. Sen kulttuuriohjelma on tietääkseni ensimmäinen, missä sama maailmankatsomus on johdonmukaisesti viety läpi koko kulttuurielämän, yliopistosta tanssitaiteeseen, sanomalehdistöön, radioon, elokuvaan saakka. Siten se itsestään muodostuu myös kulttuurikritiikiksi ja tarjoaa pohjaa pitkäaikaiselle keskustelulle.

Tarkoitukseni ei ole suinkaan käydä läpi tätä verrattain yksityiskohtaista kulttuurisuunnitelmaa, joka ikään kuin kolkuttaa tulevaisuuden porttia. Monien muiden ohjelmien tavoin sekin paikotellen sisältää fraseologiaa tai toistaa tunnettuja, hyväksyttyjä normeja. Sen sijaan se eräiltä yleisiltä piirteiltään on erittäin merkittävä asiakirja.

Tärkeintä on se, että tässä nyt selvästi todetaan valtion lisääntyneet velvollisuudet tavallista ihmistä kohtaan. Valtiolle osoitetaan tehtäviä sellaisillakin kulttuurin aloilla, joita tähän asti on pidetty luonnostaan yksityisille kuuluvina. Ennen kaikkea siinä todetaan valtion velvollisuudet luovaa ihmishenkeä kohtaan. Luova kulttuurityö osoitetaan koko kansakunnan asiaksi. Tämä merkitsee sen periaatteen tunnustamista, että luova kulttuuri ei enää voi elää pelkän yksityisen hyväntahtoisuuden varassa. Se ei ole pyytäjä rikkaan ovella, vaan kansallisen elämämme itsetietoinen ja keskeinen tekijä. Ihmishenki on yksi ja jakamaton. Valtiolla on velvollisuuksia kaikkia sen positiivisia ilmaisuja kohtaan. Valtio on olemassa ihmistä varten. Yksityinen hyväntekeväisyys, yksityiset kulttuurirahastot eivät riitä.

* * *

KUN NYT VALTIOLLE ASETETAAN näin paljon uusia velvollisuuksia, kysytään varmasti, mitä oikeuksia se näissä oloissa tulee ottamaan. Missä suhteessa se pyrkii määräämään tukemansa hengenelämän sisältöä? Tuleeko hengenelämä näissä oloissa olemaan vapaata? Tähän viittaa jo epäsuorasti taiteilija Yrjö Kulovesi SKDL:n kulttuuriohjelmaa arvostellessaan. Ja sitten itse vapaus — käsitys on muuttuvainen ja kehityksenalainen niinkuin kaikki inhimilliset käsitykset. Porvarillinen vapaus-käsitys, jota kulttuuriliberalismi parhaimmillaan edustaa ja joka kerran on hallinnut maailmaa, on suuressa määrin hämärä ja epäselvä, mutta sille on ominaista juuri määrittelemätön vapaus. Todellisuudessa silläkin on omat rajoituksensa; esim. kirjallisuudessa se sietää, jopa suosii älyllistä laiskuutta ja vaistoelämää. Se ei millään tavoin edistä ihmisen kehittymistä täysi-ikäiseksi, yhteiskunnallisesti tietoiseksi kansalaiseksi. Se pyrkii pitämään häntä luonnottomiin venyneessä puberteetissa, hämärien tuntojen ja kuvitelmien vallassa.

Kenties tuskallistenkin välivaiheiden jälkeen tuntuu lopulta yhtä luonnolliselta, että yhteiskunta antaa virikkeitä hengenelämälle kuin tähän asti on tuntunut luonnolliselta, että sitä ovat määränneet yksityisten hallussa olevat suurkustantamot, yksityisten hallussa olevat sanomalehdet, yksityisten hallussa olevat rahastot. Vaikka näiltä kaikilta onkin puuttunut suunnitelmallisuutta ja usein tietoista yhteistoimintaa, ei kukaan voi väittää, etteivätkö ne olisi edustaneet suuressa määrin yhdensuuntaistettua kulttuurilinjaa. Niillä on ollut työnjako saman pääsuunnan puitteissa. Ja vain harvoissa tapauksissa ovat esim. yliopistot, koululaitoksesta puhumattakaan, olleet vapaiden henkisten pyrkimysten ahjoja. Ne ovat palvelleet kuuliaisesti maallista auktoriteettia, kuten ruotsalainen tri Tage Lindbom »Sosialistisessa Aikakauslehdessä» julkaistussa artikkelissaan huomauttaa.

* *

KANSAKUNTA, JONKA KESKUUDESSA EI OLE SISÄISTÄ KÄYMISTÄ, kiistaa ja taistelua, ei ole eurooppalaisen kansojenyhteisön toivottava jäsen, on englantilainen runoilija T. S. Eliot sanonut. — Asianlaita on tietysti siten, mutta emme voi väittää, etteivätkö ne kansakunnat, jotka nyt järjestävät koko elämänsä uudelle pohjalle, esim. Ranska, Puola, Tshekkoslovakia ja Jugoslavia, olisi elinvoimaisia, eteenpäin pyrkiviä kansoja. Siitä huolimatta ne ovat valinneet taloutensa kansallistamisen ja kulttuurinsa saattamisen entistä enemmän valtiojohtoiseksi siksi tieksi, jolla ne näkevät uusia voimia ja mahdollisuuksia avautuvan. Valtion entistä suurempi määräysvalta kulttuurielämässä ei suinkaan poista keskustelua, kiistaa ja henkisiä virtauksia, vaan päinvastoin lisää niitä.

Niinkuin talouselämän kansallistamisen perinnäinen tarkoitus on mahdollisimman suurten joukkojen vapauttaminen toimeentulohuolista, niin myöskin yhteiskunnan tekeminen vastuulliseksi hengenelämän ylläpidosta tarkoittaa perimmältään kulttuurityöntekijäin, luovan hengen vapauttamista aineen kahleista. Kipeän, määrättömän monimutkaisen poliittisen ja kulttuuripoliittisen taistelun lopullisena ytimenä on muunmuassa näin yksinkertainen ja itsestään selvä asia.

Pyrkimystä tällaiseen tilaan minä nimittäisin erittäin demokraattiseksi pyrkimykseksi.

* *

SKDL:n KULTTUURIOHJELMASSA ON PIIRRETTY MERIKORTIT varsin kaukaisia tavoitteita varten. On helppo nähdä, että väylä kulkee karikkojen ja tyrskyjen kautta. Edellyttää valtavaa käsityskantojen ja yhteiskuntamoraalin muutosta, että eturistiriitojen ja eri suuntiin vetävien voimien täyttämä valtiokoneisto pystyisi täydellä teholla täyttämään tehtävänsä korkeimman henkisen kulttuurin tukena ja »konealustana».

Ihmisille on saatava selväksi esim. vapauskäsitteen suhteellisuus ja muuttuvaisuus ja se, että uusi vapaus-käsitys edellyttää ankarampaa älyllistä ja moraalista kuria. On selvitettävä sen vapaus-käsityksen mataluus, jonka nimessä nykyisin avoimesti saatetaan puolustaa roskalehtien ja -kirjallisuuden julkaisemisen oikeutta. (Muuten roskakirjallisuuden käsite olisi syytä jossakin yhteydessä tarkemmin määritellä.) Jokseenkin samoilla perusteilla saatettaisiin puolustaa ihmisen oikeutta olla oppimatta lukemaan, olla käymättä kouluja, menemättä työväenopistoihin, teattereihin, olla oppimatta kieliä. Vapaus julkaista ala-arvoista kirjallisuutta ja roskalehtiä merkitsee vapautta ja oikeutta käyttää toisen tietämättömyyttä ja alhaista kehitystasoa taloudelliseksi hyödykseen.

On selvitettävä, että aina kun nousevat yhteiskuntaluokat vaativat ja ottavat itselleen oikeuksia ja vapauksia, esim. vapauden ja oikeuden sivistykseen ja sen eri ilmenemismuotoihin, ne samalla ottavat kannettavakseen entistä enemmän velvollisuuksia. Edistyksellisen yhteiskuntamoraalin mukaan entistä suurempi vapaus merkitsee entistä enemmän velvollisuuksia, vapaaehtoista alistumista kuriin, vastuuntuntoa ja työtä. Tällä seikalla on merkitystä myös haluttaessa ymmärtää sitä yhteiskunta- ja kultuurimuotoa, joka on Neuvostoliitossa syntymässä.

Yhteiskunnallinen vapauspyrkimys ei todellakaan tähtää siihen vapauteen, josta mustalaisen laulussa lauletaan.

* * *

TÄMÄN KULTTUURISUUNNITELMAN ENNAKOLTA MÄÄRÄTTY **KOHTALO** on joutua poliittisen taistelun kohteeksi ja välikappaleeksi. En voi olla tuntematta tiettyä haikeutta sen johdosta, nimenomaan siksi, että poliittista taistelua yleensä käydään armottomin, ruhjovin asein, säälimättömästi. Ja nimenomaan siksi, että suurin osa niistä, jotka sitä vastaan armottomimmin hyökkäävät, tuskin tietävät, että kysymyksessä on meidän oloihimme sovellettu kulttuurihistoriallinen synteesi, jonka juuret ulottuvat vuosisatojen taakse, valistusfilosofiaan. Siihen ovat osansa antaneet liberaalit, sosialidemokraatit, marxilaiset, kaikki, jotka ovat eurooppalaista henkeä ja yhteiskuntaa Ranskan vallankumouksesta saakka muovailleet.

Melkein paradoksaalista on, että yhä edelleenkin, toisen maailmansodan jälkeen voidaan sovelluttaa periaatteita, joiden olemassaolon Jean-Jacques Rousseau valtavana näkynä aavisti luettuaan Vincennesin metsässä »Mercure de Francesta» Dijonin Akatemian kilpakysymykseen **Onko tieteiden ja taiteiden edistyminen ollut omansa turmelemaan vai puhdistamaan tapoja.**

»Heti sen luettuani näin edessäni toisen maailman ja minusta tuli toinen ihminen», kirjoittaa Rousseau »Tunnustuksissaan». »Vincennesiin saapuessani olin niin kiihdyksissä, että melkein hourailin. — — Kaikki pienet intohimoni tukahdutti innostuminen totuuteen, vapauteen, hyveeseen.

Rousseau aavisti silloin eurooppalaisen kulttuurin edistyksellisen päälinjan. Kahden vuoden kuluttua siitä historiallisesta, harvinaisen kuumasta kesäpäivästä tulee kuluneeksi kaksisataa vuotta. Näin kauan kestäneen val-

mistelun jälkeen historiallinen kehitys on saapumassa toteuttamisen aikakauteen. Valistusfilosofian lähdettä ei ole vielä läheskään loppuun ammennettu.

* *

EDELLÄ JO VIITATTIIN RUOTSALAISEN TRI TAGE LINDBOMIN artikkeliin työväenliikkeen ja kulttuurin välisistä suhteista. Tri Lindbom osoittaa, miten porvallinen kulttuuriradikalismi ja työväenliike ovat yhteistoiminnassa raivanneet tietä uudelle kulttuurille. 80-luvun suuret aatteet, darwinismi, positivismi, luonnontieteelliset keksinnöt ja sosiaalinen kysymys olivat kulttuuriradikalismin dynaamiset käyteaineet. Yhdessä työväenliikkeen kanssa ne syövyttivät vanhan yhteiskunnan perusteita, niin että Ruotsi suhteellisen kivuttomasti siirtyi lähemmäksi nykyaikaista demokratiaa. Työväenliike ja kulttuuriradikalismi ovat vanhat liittolaiset, joiden yhteistyö merkitsee peloittavaa voimaa.

* * *

SUOMESSAKIN OVAT PORVARILLINEN VAPAAMIELISYYS, kulttuuriradikalismi ja työväenliike joskus tavattu rinta rinnan samassa taistelussa. Arvid Järnefelt ja Eino Leino ovat siinä suhteessa kuuluisimpia nimiä. Minna Canthin aikoina ei vielä ollut työväenliikettä. Samaan luokkaan on ehkä luettava ns. »marraskuun sosialistit» etunenässä Kuusinen, Sirola, Voionmaa, Wuolijoet. Tämän kirjoituksen puitteisiin ei kuulu selvittää, miksi työväenpuolueet itsenäisyyden ajalla ovat osoittaneet suhteellisen vähäistä mielenkiintoa yhteiskunanllisia kulttuurikysymyksiä kohtaan. 30-luvulla oli kuitenkin jälleen havaittavissa työväenliikkeen ja kulttuuriradikalismin välistä yhteistyötä.

Kun nyt työväenliikkeen piirissä neuvotellaan poliittisesta yhteistoiminnasta, niin mikään ei käsittääkseni estäisi ulottamasta neuvotteluja myöskin kulttuurikysymysten alueelle. Olisi asetettava neuvottelukunta ja annettava tämän tehtäväksi laatia minimiohjelma, joka eräiden yhdistävää laatua olevien yleisten toteamusten lisäksi sisältäisi kaikki sivistyselämämme kansanvaltaistamista tarkoittavat lähitavoitteet.

Ihminen ja isänmaa

Meillä ilmestyy useita mielenkiintoisia ammattilehtiä, jotka suurelle yleisölle ovat jokseenkin tuntemattomia. Yksi näistä on »Suomen Lääkärilehti», toinen »Yhteiskunnallis-psykiatrinen vuosikirja». Viimemainittua julkaisevat Hermo- ja mielitautien vastustamisyhdistys, Suomen psykiatris-neurologinen yhdistys ja Ylioppilaiden psykologiseura. Vuoden 1946 vuosikirjassa on julkaisun päätoimittajan, ylilääkäri Ilmari Kalvan tutkielma »Kansan henkisestä kestämiskyvystä». Lainaamme kirjoituksesta seuraavan:

Ylilääkäri Ilmari Kalpa

»Isänmaa ja isänmaanrakkaus ovat monivivahteisia ja vaihtelevia käsitteitä. Meidän suomalaisten isänmaanrakkaus on toisenlainen kuin ruotsalaisten, venäläisten toisenlainen kuin englantilaisten. Mutta perin tärkeätä on muistaa, että isänmaa-käsite ja siihen kohdistuva tunne on kaikkialla sivistyneessä maailmassa yhtä luonnollinen ja oikeutettu. Samoin kuin mies rakastaa vaimoaan huolimatta siitä, että hän tietää löytyvän toisia, ehkä paljonkin kauniimpia ja älykkäämpiä naisia, tulee ihmisen rakastaa isänmaataan. Mutta aina on muistettava, että isänmaanrakkaus on suuressa määrin omakohtaisista tekijöistä riippuva tunne, ja että jonkin toisen kansan jäsen on siihen yhtä oikeutettu kuin asianomainen itsekin.

Kaikki rakkaus velvoittaa työhön ja toimintaan. Mutta kohtalokasta on, että isänmaanrakkauden velvoitus on niin useasti käsitetty väärin. Siitä on meillä nykypolven jäsenillä suorastaan järkyttäviä kokemuksia. Olemme nähneet suuren, sivistyskansana pidetyn Saksan kansan syöksyvän suorastaan tuhoon sen vuoksi, että se korosti ainoastaan oman käsityksensä ja tunteensa oikeutusta, toiset kansat ja niiden tunteet jätettiin kokonaan huomiotta. Saksan kansan paras korotettiin koko inhimillisen siveysopin korkeim-

maksi ojennusnuoraksi, ja tämän ohjeen järkähtämätön noudattaminen syöksi Saksan kansan sen historian kaikkein suurimpaan onnettomuuteen.

Meilläkin on isänmaanrakkaus ja sen velvoitukset niin useasti käsitetty väärin. Meilläkin on kiihkokansallinen ajatustapa johtanut tekoihin, jotka ovat merkinneet toisin tuntevien ja ajattelevien tunteiden loukkaamista ja väheksymistä, ja täten on lopulta tuotettu vaikeuksa ja onnettomuuksia omalle kansalle. Itse isänmaa-käsite on tällaisella menettelyllä saatettu huonoon huutoon. Oikein käsitettynä isänmaanrakkaus on kansakunnalle perin tärkeä positiivinen tunne, jota vailla kansakunta tuskin voi pysyä koossa. Mutta tärkeätä on myöskin, että siitä poistetaan se agressiivisuus, jota siinä on usein todettu, ja että se ennenkaikkea suunnataan toimintaan, jonka tarkoituksena on kohottaa kansa yhä korkeammalle sivistystasolle.»

*

Toimittaja:

Tuntuu hyvältä lukea yksityisen ihmisen ja koko kansan henkistä terveydenhoitoa tajuavan lääkärin tasapainoisia sanoja. On vasta niin vähän aikaa siitä, kun kerrottiin opettajasta, joka piirsi kansakouluIuokassaan taululle R-kirjaimen ja kysyi: »Mitä tämä tarkoittaa?»

»Se on R», lapset sanoivat.

»Mitä muuta?» opettaja kysyi.

Kukaan ei osannut vastata.

Opettaja selitti, että sillä kirjaimella alkavat sanat »ruotsalainen» ja »ryssä» — kaksi sanaa, joita jokaisen isänmaataan rakastavan lapsen on sydämestään vihattava.

Miltei päivittäin joutuu edelleenkin sanomalehtiä lukiessaan ja ihmisten kanssa keskustellessaan toteamaan vuosikymmeninä syntyneiden kansallisten neuroosien olemassaoloa. Ahdas ja vääristynyt käsitys isänmaallisuudesta on monien pohjalla. Valistuneilla psykiatreilla ja opettajilla on laaja työkenttä isänmaassamme.

ATOS WIRTANEN

KULTTUURIMME TALOUDELLINEN PERUSTA

ja valtiovalta

Suomi uhrasi itsenäisyytensä kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä melkoisia summia sotilaallisia, maataloudellisia, teollisia ja kasvatuksellisia tarkoitusperiä varten. Tämä johtui ainakin osaksi aivan luonnollisista syistä: oli saatu itsenäisyys, oli käyty kansalaissotaa, oli luotu uusi maanomistajaluokka, oli löydetty tie maailmanmarkkinoille, oli ryhdytty toteuttamaan yleistä oppivelvollisuutta. Oli myöskin luotu oma ulkomaanedustus, suomalaiset olivat ryhtyneet metsästämään urheilun maailmanennätyksiä, olimme löytäneet metsämme ja aloimme kehittää vesivoimataloutta. Kaiken tämän kehityksen rinnalla ja ohella voi kuitenkin sanoa, että

vapaa kulttuurityö sai osakseen verrattain vaatimatonta huomiota valtiovallan taholta. Se eli ja kehittyi pääasiallisesti yksityisten ansiosta ja tuella.

Yleiset stipendit ja rahastot olivat ensimmäisen maailmansodan yhteydessä sattuneen inflation vaikutuksesta huvenneet melkein olemattomiin ja sen jälkeen oli jälleen ryhdyttävä keräämään uusia rahastoja, luomaan uutta taloudellista tukea vapaan kultturityön hyväksi. Tässä olemmekin kehittymässä hyvää vauhtia eteenpäin, kun toinen maailmansota ja meidän kohtalomme sen yhteydessä jälleen keskeyttivät lupaavan kehityksen.

Nyt elämme monessa suhteessa syvällekäyvää murrosaikaa. Tässä yhteydessä voimme jättää yleispoliittiset suuntaviivat käsittelemättä. Nehän ovat useimmille harkintakykyisille kansalaisille selviöitä. Mutta on selvää, että myöskin kulttuuripolitiikka on osa yleistä politiikkaa. Ja näissä uusissa oloissa voidaan perustellusti tehdä eräs kysymys:

eivätkö kokemuksemme puhu sen puolesta, että valtiomme olisi entistä enemmän ja määrätietoisemmin ohjattava toimintaansa tukemaan vapaata kultuurityötä? Eikö meidän olisi määrätietoisesti pyrittävä muuttamaan valtiotamme todelliseksi kulttuurivaltioksi?

Eikö kansamme lahjakkuuden laatu ja suuntaus anna meille selviä viitteitä siitä, että meille voisi avautua hedelmällinen työkenttä juuri ja nimenomaan inhimillisen kulttuurin vainioilla?

Jos tarkastamme tämän hetken tilannetta tällaista laajemman perspektiivin taustaa vasten, huomaamme helposti, miten vaikea, ettemme sanoisi epätoivoinen, tilanne todella on nimenomaan vapaan kulttuurityön kannalta. Toinen inflatio on huventanut jo ennestäänkin heikot kulttuurityön taloudelliset voimavarat melkeinpä merkityksettömiksi. Mutta tämän lisäksi tulee eräs toinen, yhtä paljon merkitsevä tosiasia: sota ja sen jälkilaskut ovat siinä määrin uuvuttaneet kansamme taloudellista kantokykyä, että kansalaisten oma-alotteinen uhrautuvaisuus kulttuurin hyväksi pakostakin muodostuu hyvin vaatimattomaksi. Yhteiskunta on köyhtynyt, sen tarpeet ovat suurentuneet, huutava puute pakoittaa laajennettuun sosiaaliseen huoltoon. Mitä jää kulttuuria ja kulttuurityöntekijöitä varten?

Eräät kansanedustajat ovat kiinnittäneet näihin seikkoihin huomiota eduskunta-alotteissa sekä edellisillä että nykyisillä valtiopäivillä. Näistä alotteista jo näkyy, miten kriitillinen on tilanne. Väinö Aaltosen hieman korostettu purkaus oli todellinen hätähuuto eikä vain mielenosoitus. Kulttuurityöntekijäin omat järjestöt ovat kirjelmillä kääntyneet valtiovallan puoleen ja todella järkyttävillä tosiasioilla osoittaneet tilanteen kestämättömyyden. Kannattaa jo yksistään sen vuoksi tutustua siihen alotteeseen, jossa kymmenen edustajaa useimmista eduskuntaryhmistä ehdottaa todella tehostettua valtioapua vapaalle kulttuurityölle.

Mutta tuntuu siltä, etteivät vapaan kulttuurityön omat järjestöt ole riittävällä voimalla saaneet ääntään ja hätäänsä kuuluviin.

Niiden jäsenmäärä on pakostakin pieni. Suurempien ammattikuntien järjestöt ovat tietysti jo tästä syystä voimakkaammat ja voivat toimia etujensa ajajina paljon tehokkaammin. Kirjailijoita ja taiteilijoita kaunistaa usein liiankin suuri vaatimattomuus. Ja tässä tulemme nykyhetken avainkysymykseen: kriisi voidaan kyllä todeta, lääkkeiden määrä ja laatu määritellä, mutta onnistutaanko myöskin kiinnittämään valtiovallan vakavaa huomiota asiaan?

Se on tuskin mahdollista, elleivät asianomaiset itse ja heidän järjestönsä tee kaikkeaan asiansa hyväksi. Eduskunta on valittu poliittisia ja ammattikuntanäkökohtia silmälläpitäen. Kirjailijat ja taiteilijat eivät merkitse paljonkaan äänestäjinä. He merkitsevät jotakin vain laatunsa eikä määränsä ansiosta. Mutta jotta tilanne todella selvitettäisiin, heidän olisi toimittava asiansa puolesta yhteistyössä ja määrätietoisesti. Kirjoitustaitoiset taiteilijat — puhumattakaan kirjailijoista: sellaisia on! — voivat itse ja järjestöjensä avulla tehdä paljon kulttuurityöntekijäin tukalan tilanteen selvittämiseksi suurelle yleisölle ja valtiovallan edustajille. Ja varmasti he voivat siinä saada aulista apua maamme sanomalehtimieskunnalta.

Erästä merkittävää tosiasiaa on voimakkaasti korostettava:

ei ole kysymys mistään suurista summista valtion kokonaisbudjetin kannalta katsoen. Jo sotilasmäärärahojen mitättömällä vähennyksellä voitaisiin luoda aivan uusi perusta vapaata kulttuurityötä varten.

Kuitenkin, jos ja kun valtiovalta vihdoinkin vakavasti puuttuu näihin asioihin, sen tulee tapahtua riittävällä ponnella ja perusteellisuudella. Muruset eivät auta, ne vain pitkittävät kriisiä. On myöskin korostettava, että kulttuurityöntekijäin omille järjestöille on suotava riittävä edustus ja vaikutusvalta. kun on kysymys valtiontuen muodoista, jaosta ja muusta järjestelystä.

Suomen nuorta kulttuuria ja sen jo kunniakkaita traditioita kannattaa ja kehittää verrattain pieni kansalaisryhmä. Varsinaiset kirjailijat ja taiteilijat on laskettava vain kaksinumeroisilla luvuilla, heidän yhteinen lukumääränsä nousee muutamaan sataan. Kaikkien näiden alojen järjestöjen yhteinen jäsenmäärä kohoaa jonkin verran kolmannelle tuhannelle, yli puolet näistä on ammattimuusikoita. Säveltäjät, kansamme ylpeys, muodostavat vain vajaa 40-jäsenisen ammattikunnan, kuvanveistäjien lukumäärä on tuskin suurempi. Jonkin verran enemmän on maalareita, kirjailijoita, laulajia, näyttelijöitä. Näiden tehokas avustaminen ei millään tavoin edistä inflaatiota. Mutta — ja tässä on ehkä asian ydin maan ja kansan kannalta

näiden ammattikuntien käsissä on kansamme maine, kunto ja tulevaisuus kulttuurikansana, valtiomme merkitys sivistysvaltiona, suomalaisen nimen loisto ja kaiku maailman tietoisuudessa. Kansakunnan tie inhimillisyyteen kulkee yhä syventyvän kulttuurityön kautta: vain sitä tietä kulkemalla voi kansa muodostua osaksi yleisinhimillisestä sivistyksestä. Todellisen sivistysvaltion ensimmäisiä tehtäviä on tukea ja auttaa kansakuntaa taivaltamaan sitä tietä.

KAISU-MIRJAMI RYDBERG

TYÖVÄENTALO, Suomi

Selostin kerran ulkomaalaiselle vapaata kansansivistystyötämme: erilaisia sivistysjärjestöjä, työväenopistoja, kansanopistoja, kirjeopistoja, opintokerhoja. Hän kirjoitti muistiin nimiä ja osoitteita.

— Onko vielä muita? ulkomaalainen kysyi.

— On yksi, mutta se on kollektiivinen osoite: Työväentalo, Suomi, minä sanoin.

Työväentalo — kansan talo sananmukaisesti hänen kielellään — kiinnosti kovin ulkomaalaista. Hän oli englantilainen, sellaisia taloja ei ollut hänen maassaan. Oli vain työväen poliittisten ja ammatillisten järjestöjen suuria toimitaloja muutamissa keskuksissa. Kokouksensa ja juhlansa työläiset pitivät milloin missäkin — elokuvateattereissa, ravintoloissa, urheiluhalleissa, yleisissä kokoussaleissa.

— Tuollaiset kansan omat talot, ulkomaalainen sanoi, niidenhän täytyy olla kuin koteja työläisille — myöskin sivistysasioissa.

Hän halusi työväentaloja koskevaa kirjallisuutta . . tieteellisiä tutkielmia.

Eikö sellaisia ollut olemassa? Kulttuurihistoriallisia ja sosiologisia? Miten se oli mahdollista, kun työväentaloja oli perustettu vuosisadan alusta asti?

Tämä keskustelu tapahtui 30-luvulla. En kehdannut sanoa ulkomaalaiselle, mitä työväentaloista olisivat kirjoittaneet varsin monet nuoremman polven suomalaisen sivistyneistön jäsenet (ja vanhemmatkin), jos olisivat aiheeseen tarttuneet. Se oli sitä aikaa, jolloin kivisade särki ikkunat eräistä työväentaloista, eräitä paloi, talojen vahtimestarit saivat kestää milloin minkinlaista piiritystä, koulupoika voi saada käytöksenalennuksen, jos kävi voimisteluharjoituksissa työväen urheiluseurassa työväentalolla, asevelvollisuusikäisestä saatettiin samasta syystä merkitä kortistoon suojeluskuntakansliassa: »Tunnetaan paikkakunnalla epäisänmaalliseksi. Aktiivinen toimihenkilö TUL:n alaisessa seurassa, samoin työväenyhdistyksessä.»

Säilytin pitkän aikaa erästä poikia varten kirjoitettua nuorisoromaania, jossa oli kuvauksia työväentalosta ja toiminnasta talolla. Nyt en enää sitä löydä. Sitaatit muutamista kohdista olisivat hupaisia. Talo esiteltiin jonkinlaisena rosvoluolan ja salakapakan välimuotona, kokouksissa kävijät vastaavanlaisina.

Vallilan työväentalossa herättivät kerran suurta hilpeyttä pomminheittoon saapuneet koulupojat: he olivat pukeutuneet amerikkalaisen seikkailufilmin huligaanityypeiksi, mikä heti paljasti heidän aikeensa talon vakinaisille kokouksissa kävijöille.

Yhtä vanhoja kuin ovat suomalaiset työväentalot, on niissä suoritettu kansansivistystyö. Kun ensimmäisiä rakennettiin, kansakoulusivistys ei vielä ollut läheskään jokaisen suomalaisen ulottuvilla — ei varsinkaan maaseudulla. Monien varttuneempien työläisten sivistyspohjana oli kiertokoulussa tai omin päin hankittu luku- ja kirjoitustaito. Kunnallinen kirjastotoimi ei myöskään ollut nykyisen kaltainen.

Työväentalojen lainakirjastot ja lukutuvat antoivat siksi monille ensimmäiset herätteet itseopiskeluun. Opintokerhoissa tietoja syvennettiin. Kaikki oli tehtävä omin päin. Ei siihen aikaan ollut opinto-ohjelmia ja ohjaajia. Työpäivät olivat pitkät. Maalaispojan kehitysromaanissa »Pojalla ei ollut kotia» (Kansankulttuuri, 1946) Matti Lahdenmäki esittää mielenkiintoisia muistikuvia siitä, miten kirjojen maailma alkoi avautua nuorelle renkipojalle työväentalon piirissä vuosisadan alkupuolella.

Työväenyhdistyksen käsin kirjoitettu seuralehti antoi monille alkusysäyksen kirjoittelemiseen ja kaunokirjallisuuden harrastamiseen. Työväenjuhlissa esitetyt seuranäytelmät ja muu samantapainen ohjelma oli etenkin syrjäseuduilla kansanihmisten ainoana taiteellisena hengenruokana. Työväentalojen näyttämöillä eräät huomattavat näyttelijämme ovat lausuneet ensimmäiset vuorosanansa.

Vuosien kuluessa työväen laulukuorot, orkesterit, soittokunnat ja lausuntakuorot ovat kehittyneet huomattaviksi sivistystekijöiksi. Työväen raittiusliikkeellä ja urheiluliikkeellä on ollut oma tärkeä tehtävänsä henkisen ja ruumiillisen ryhdin kohottajana kansamme keskuudessa.

Kaikki edistykselliset sosiaaliset ja kulttuuriharrastukset ovat maassamme löytäneet kodin työväentaloista. Ei niin, että jokainen talolla kävijä olisi istunut opintokerhoissa tai viljellyt aktiivisesti henkeään jonkin muun harrastusalan piirissä. Mutta useimpia työväentalojen yleisöstä — siitäkin, joka tulee vain tanssin tai ravintolan takia — talon kulttuuriharrastukset jollakin tavoin ovat koskettaneet.

Ne ovat päältä ja sisältä usein kovin vaatimattomia, nuo suomalaiset työväentalot. On joukossa komeitakin, mutta monet on rakennettu talkoilla omin käsin muun päivätyön lomassa. Ei ole aina ollut varaa vuorilautoihin, maaliin, viihtyisään sisustukseen. Näyttämön esirippua on toisinaan tienattu vuosikaupalla. Lämmityslaitteiden laita on saattanut olla niin ja näin. On edelleenkin taloja, joissa talvisin on istuttava opintokerhoissa ja kokouksissa talvitakit yllä ja kintaat kädessä. Kerran minulle kirjoitettiin pienestä työväenyhdistyksestä ja pyydettiin seuranäytelmää, jossa kaikki tapahtuisi talvella ja ulkona pihamaalla. Taloa ei voitu lämmittää, kesä-

näytelmistä oli ikäviä kokemuksia: edellisenä talvena pääosan esittäjiä oli vähällä kuolla vilustumiseensa, kun joutui hytisemään näyttämöllä kesätamineissa.

Ehkä ennakkoluulot työväentaloja ja niiden maailmaa kohtaan jo hieman ovat vähentyneet. Istuvat ne silti lujassa monen suomalaisen sisuksissa yhä edelleenkin. Ei ole pitkää aikaa siitä, kun yhtäällä kuulin opettajasta, toisaalla kanttorista, joilla ei sinänsä ollut mitään työväen laulukuoron ohjaamista vastaan. Ajanpuutekaan ei haitannut. Mutta molemmat ilmoittivat, että eivät he voi tulla harjoituksiin työväentalolle.

— Minkä takia? molemmilta oli kysytty.

Kumpikaan ei antanut suoraa vastausta kysyjille. Tuttavalleen opettaja sanoi, että pitäjän talolliset voisivat tuottaa hänelle vaikeuksia kansakoulun johtokunnassa. Kanttori sanoi — myöskin tuttavalle — että pappilassa tuskin oltaisiin hyvillään, jos hän alkaisi käydä työväentalolla. Lisäksi hänen vaimonsa paheksuisi asiaa ja se aiheuttaisi suhteiden kylmenemistä tuttavapiirissä yleensä. Sinänsä kanttorilla ei ollut mitään työväentaloa ja sen yleisöä vastaan. Hän oli itse työläiskodista, oli lapsena usein käynyt vanhempiensa kanssa työväenjuhlissa kotikaupungissaan.

— Miten työväenjuhlat sittemmin jäivät? tuttava kysyi.

Niin. kai se koulunkäynnistä johtui ja uudesta toveripiiristä oppikoulussa. Työväentalolla juoksemista olisi kovin paheksuttu siinä koulussa. Hän oli koettanut pitää salassa senkin, että vanhemmat edelleen liikkuivat työväentalon piirissä.

*

Työväentalo, Suomi, ei saisi enää olla suljettu maailma sillekään kansanosalle, joka ei ole koskaan astunut yli työväentalon kynnyksen. Suomalaisen on mahdotonta tuntea kansaansa, ellei hän ajattele tätä elämänpiiriä muuten kuin ennakkoluulojen värisävyissä.

Kuinka kauan kestää, ennenkuin työväentalo alkaa kiinnostaa suomalaisia tutkijoita kulttuurihistoriallisena kohteena tai erään sosiaalisen piirin kehyksenä? Olisi hienoa, jos meilläkin joskus voitaisiin puhua uudenaikaisesta sosiologiasta, joka selittäisi suomalaiselle suomalaista ihmistä suomalaisen yhteiskunnan kentässä.

CARL SANDBURG:

Isä näkee pojan

Isä näkee pojan lähestyvän miehuutta.
Mitä on hänen sanottava pojalle?
»Elämä on kova. Ole terästä. Ole kallio.»
Ja tämä saattaa pitää pojan jaloillaan myrskyssä
ja auttaa häntä arkipäiväin tympeässä jonossa
ja ohjata odottamattomain petosten ohi
ja antaa ryhtiä velttouden hetkinä.
»Elämä on pehmeä savi. Ole lempeä. Astu varoen.»
Ja tämäkin voi poikaa palvella.
Hyvyys on pehmittänyt petoja, kun ruoska oli voimaton.
Hauras kukka, joka kasvoi rinnepolulle,
on joskus murtanut ja hajoittanut kallion.
Luja tahto on arvokas. Niin on kiihkeä halu
ja rikas, pehmeä kaipaus.
Mitään ei saavu luokse ilman rikasta pehmeätä kaipausta.
Sano hänelle, että liian paljon rahaa on tappanut ihmisiä
ja jättänyt heidät vainajiksi vuosia ennen hautajaisia:
tavoittaessaan rikkautta yli ihmisen harvojen tarpeiden
hyvätkin miehet kipristyivät joskus kuiviksi madoiksi.

Sano hänelle, että aikaa voi tuhlata kuin ainetta.
Sano, että hullu hän voi olla monta kertaa
älköönkä hävetkö, että oli hullu,
mutta jotakin on opittava jokaisesta hulluudesta.
Toivokoon mies, ettei toistaisi yhtään halpaa hupsuuttaan
vaan etenisi syvästi käsittämään maailmaa,
jossa hulluja on paljon.
Käske hänen olla usein yksin ja kääntyä sisäänpäin
ja ennen kaikkea varoita häntä valehtelemasta itselleen —
mitä valkoisia valheita ja suojelevia rintamia
käyttääkin turvanaan toisia ihmisiä vastaan.
Sano, että yksinäisyys on luovaa, jos hän on voimakas,
ja lopulliset ratkaisut tehdään hiljaisissa huoneissa.
Pyydä häntä olemaan erilainen kuin muut,
jos hänen on luonnollista ja helppoa olla erilainen.
Anna hänen olla jouten etsiessään sisimpiä syitään.
Syvälle salli hänen kaivautua löytääkseen luontonsa pohjan.
Sitten saattaa hän tajuta Shakespearea
ja Wrightin veljeksiä, Pasteuria, Pavlovia,
Michael Faradayta ja mielen vapaita kuvitelmia,
jotka muuttavat muutosta vastustavaa maailmaa.
Hän on oleva kyllin yksinäinen
saadakseen aikaa työlle,
minkä tietää omakseen.

Kokoelmasta The people, yes (1936) suom. KARIN ALM

UNTO KUPIAINEN

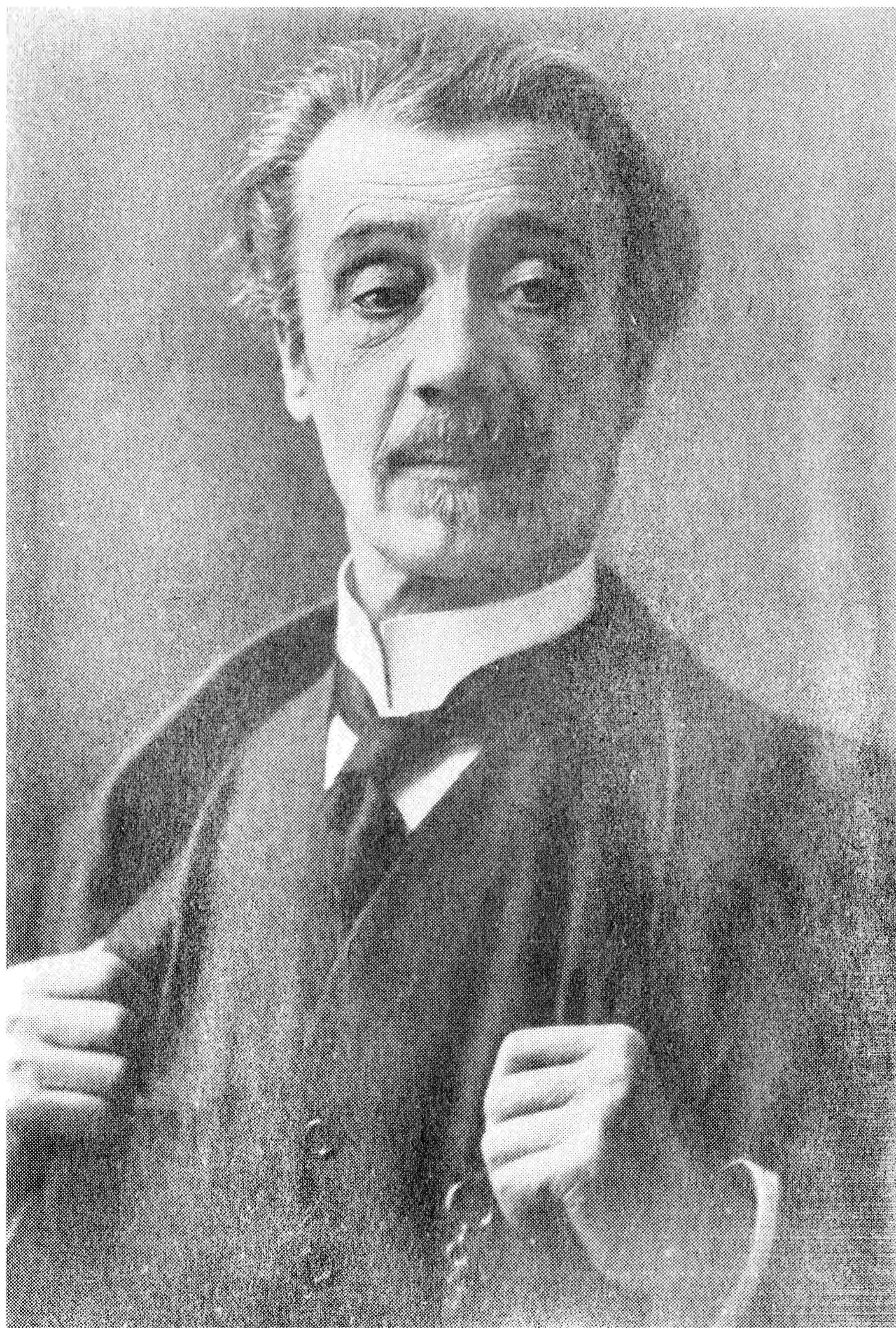
TEUVO PAKKALA

sosiaalisena humoristina

● ● ● Sekä huumorista että yhteiskunnallisista tendensseistä rikkaan 1880-luvun kirjailijoiden joukossa on eräs, jolla nämä molemmat puolet omaperäisellä tavalla yhtyvät. Hän on oululainen Teuvo Pakkala, joka on runsaasti valottanut viime vuosisadan kaupunkiköyhälistön elämää samoinkuin eräitä yleisiä sosiaalisia ilmiöitä ja tehnyt sen myös humoristisesti.

Teuvo Pakkalan kuvaukset liikkuvat suurimmalta osaltaan Oulun köyhässä laitakaupungissa, »Vaaralla», mikä on hänen erään teoksensa nimenäkin. Vaaran oikea nimi oli vanhassa Oulussa Kakaravaara, mikä viittaa tuolle kaupunginosalle ominaiseen piirteeseen: lapsirunsauteen. Pakkala on sijoittanut kuvauksensa oman lapsuutensa aikaan, 1860-luvulle, jolloin tuo kaupunginlaita oli vielä puolittain maaseutua. Vaaran köyhät asumukset ovat hänen teoksissaan, niinkuin ne arvattavasti olivat todellisuudessakin, saunoja ja tallleja myöten täyteen sullotut ihmisiä, jotka ovat keskinäisessä riippuvaisuussuhteessa ja joita liittää toisiinsa voimakas yhteenkuuluvaisuudentunto. Tätä tehostaa se jyrkkä ero, mikä vallitsee heidän ja keskikaupungin varakkaan porvariston välillä.

Pakkalan Vaaran-epiikan valtasävy ei ole suinkaan humoristinen. Alituinen puute puristaa elämän väkisinkin harmaaksi, varjopuolet vievät voiton valopuolista, sortuminen ja kohtalon kovuuteen tukehtuminen jäävät useimpien kuvattujen ihmisten kohdalla kirjailijan viimeiseksi sanaksi. Myötätuntoisen surumielisesti on hän piirtänyt joukon erilaisia laitakaupungin tyyppejä, jotka elävät puutteen »nikarasta» toiseen auttaen ja tukien toisiaan. Useille henkilöilleen on Pakkala antanut uskonnollisia piirteitä, hän kuvaa heidän yksinkertaista lapsenuskoaan, pieniä epäilyjään, sielunhätäänsä ja alistuvaa luottamustaan. Korkeimman apuun ja varjelukseen. Mutta juuri uskonnolliselta pohjalta lähtevät monesti myös ne tuomiot ja syytökset, joita vaaralaiset langettavat toisistaan, jolloin kirjailija pääsee kuvaamaan ulkokultaisuutta ja osoittamaan ivaansa. Meren läheisyys ja merimieshenki tuntuvat teoksessa erikoisesti eräiden henkilöiden luonteensävynä: »suruttomuutena, kirpeytenä, liikkuvaisuutena», niinkuin Juhani Siljo sitä luonnehtii. Se antaa Pakkalan pohjavireeltään sentimentaalisvoittoiseen kerrontaan tiettyä raikkautta, ja juuri noihin ominaisuuksiin vetoaa Vaaran kertomusten huumori, silloin kun se valoraketin tavoin välähtää hetkittäin kaiken inhimillisen surkeuden ja alennuksen yläpuolelle. Huumorin mukanaan tuoma vapautuminen elämänpainosta on varsinaisissa Vaaran teoksissa (»Lapsuuteni

muistoja», 1885, »Vaaralla», 1891 ja »Elsa» 1894) hetkellistä, joistakin vuorosanoista esille kimmahtanutta tai joidenkin tyyppien olemuksensa mukana kuljettamaa. Vasta myöhemmin, kuvausten irroittuessa ahdistavasta taustastaan itsenäiseksi novellistiikaksi (»Lapsia, 1895 ja »Pikku ihmisiä», 1913), määrää vapautunut humoristinen tunnelma parhaissa kertomuksissa pääsävyn.

● Pakkalan huumorin voima on alusta alkaen lapsikuvauksissa. Omaelämäkerrallinen »Lapsuuteni muistoja» on sijoitettu 1860-luvun suuriin nälkävuosiin. Siinä lapset kulkevat kerjuulla. Heissä on usein oraallaan humoristin alku, joka leikinlaskulla kuittaa elämän vajavaisuudet ja kohtalon kolaukset. Suorastaan hieman hirtehisesti iloitellen kuvailee seitsenvuotias pikku mierolainen kerjuulle valmistautumistaan: »Pujottelin sukanräästyt jalkoihini, jotka kylmästä olivat turvoksissa ja punaisina, ja sioskelin hajanaiset kenkäni parhaan taitoni mukaan narunpalalla nilkasta estääkseni niitä siten luopumasta nykyisestä hallitsijastaan, joka jo olin — kolmas luvulta. Ensimmäinen hallitsijansa, tahi oikeammin hallitsijattarensa, oli kuvernöörin neiti, joka hallittuaan niitä lyhykäisen ajan näki ne armossa arvolleen kelpaamattomiksi, luopui vallastaan ja antoi omistusoikeutensa joululahjana piialle, ja hän taas puolestaan käytettyään mitä hyödykseen, kunnes ne tulivat hänelle hyödyttömiksi, siirsi hyväntahtoisuudessaan käyttövallan minulle. — Jo olin tavallani vyötetty kuin matkaan kiiruhtavainen. Otin vakkasen kainalooni ja läksin vaeltamaan. Tepastelin ja tepastelinpa siis samoissa kengissä, joissa kuvernöörin neiti ennen hipsutteli, vaan kaikitenkin eri retkillä: kuleksin joutavien palojen keruussa, anoskelemassa niitä muruja, jotka rikkaitten pöydiltä putosivat». Muuan toinen pikkumies lausuu lähtiessään ostoksille köyhäintalosta, joka on hänen kotinsa: »Ei ole niin rahaista rahaa, vaan onpa vankka koti». Saatuaan kutsun syntymäpäiville tuumii sama poju huonoa takkiaan katsellen: »Eipä ilkiäisi mokomaa selkäänsä vetää, vaan eihän auta, tarpeessa täytyy tätikin naida, kun ei muuta muijaa satu», mikä kuulostaa varsin koomilliselta koulupojan suusta.

Vaaran kerjäläispojissa on alullaan myös humoristinen kiertolaistyyppi, jollaisia kirjallisuudessamme on useita (viimeksi esim. eräässä vaiheessaan Elvi Sinervon Viljami Vaihdokas). Samalla kun kerjuulla kulkemisessa on katkerat puolensa — siitä on viiltävänä osoituksena esim. Kallen käynti rikkaiden, mutta tylyjen sukulaisten luona —, viehättää laukku selässä kiertäminen lasten mieltä monin tavoin. Kulkija »näkee maailmaa» pienen kaupungin puitteissa, solmitsee uusia tuttavuus- ja toveruussuhteita, saapa pienissä erissä elämänkokemustakin ja oppii »ammatteja», esim. paitsi kerjuuta itseään, luiden keräämistä, kadun kiveämistä jne., ja onhan ovilla kulkemisessa aina panos »pelin jännittävyyttä», vivahdus seikkailun romantiikkaa, joka lumoaa varsinkin pojanmieltä. Ei siis ihme, että esim. Vimparin lapset »vesi suussa» ahdistelevat äitiään laskemaan heidät kerjuulle: »Niin paistoivat he kaikki yhdestä suustaan haluaan äidille, etteivät suinkaan kipeimmässä nälässäänkään sen kiivaammin leipää kärttäneet. Isommasta pienempään mankuivat hätäisinä kuin kissanpenikat lihan hajuun päästyään». Tällaisissa kohtauksissa lähenevät komiikka ja tragiikka toisiaan, ja arkisen kurjuuden keskelle syntyy huumorin kajastusta. Ainakin eräisiin Vaaran lapsiin pitävät henkisestikin paikkansa Vimparin sanat: »Se tuo jätkän lapsi niin pian voimistuu, herrasväen lapset pysyvät honteloina elämän ikänsä». Lasten romanttisissa leikeissä ja keventävässä ilomielessä tulee tuoretta, elinkykyistä kasvuvoimaa kurjuuden pessimistiseen kuvaukseen, niinkuin kiertäisi punainen elämänlanka noita laitakaupungin lahoja hökkeleitä. Lapsilla syntyy ilo it-

sestään, sillä »leikin ja tiimellyksen vimmassa unohtuu leipäaate kerrassaan kaikkine kiusauksineen». Kokkapuhein ja kevein kääntein surkeudesta vapautuminen on Vaaran lapsimaailmassa yleisenä tapana, se kuuluu vakituisena muotona elämän menoon; vuosien mittaan se sitten joutuu koetukselle ymmärryksen kasvaessa havaitsemaan elämän puutteita ja vaikeuksia, ja vain harvat Vaaran lapsista saavat iloisen mielensä viedyksi aikuisiksi asti mukanaan.

● Yksi niistä, jotka säilyttävät lapsuutensa reippauden läpi elämän on Latun Liisa. Hänessä on Pakkala luonut kerrassaan oivan »poikatyttö»-tyypin. Tuntuu aivan siltä kuin raitis meren myrsky olisi heittänyt tuon kesyttömän ja voimaa pursuvan tytön Vaaralle uskovaisten akkojen ihmeeksi, lasten leikkien johtajaksi ja kelvottomien leikkitoverien kurittajaksi. Kun Liisa ansaitsemattaan saa selkäänsä, ei hänen sisukas pystypäisyytensä ole vain lapsen uhmaiän ilmaus, vaan kuva hänen luonteestaan. Kun hän tuossa piinallisessa kohtauksessa noitaisee »saatanan» pieksättäjälleen Lapin emännälle vasten kasvoja, on tämä varma, »että pahahenki todellakin oli asettunut Liisan sisälle», ja ajattelee, »että kastevesi ei varmaankaan ole ollut puhdasta, tahi joku muu vajavaisuus ollut kasteessa, tahi että kun jostakin pahahenki on manattu ulos, on se pujahtanut lapseen silloin, kun se e vielä ole ollut kastettu». Ja kun Liisaa ties monennenko piiskauksen jälkeen yhä kehoitetaan pyytämään anteeksi halpamieliseltä Mikolta, sinkauttaa hän yhden osuvimpia vaistomaisia vuorosanojaan: »Nokan alustakin märkänä, turjakkeella», joihin sanoihin sisältyy kokonainen pojan luonnekuva Liisan halveksivilla silmillä nähtynä. Vanhempiensa ja naapuriensa pahoista aavistuksista huolimatta Liisa kasvaa kunnon ihmiseksi, ja hänestä tulee suoraviivainen, oikeudentuntoinen ja älykäs nainen, joka selviytyy elämästä reippaalla huumorillaan, mikä säteilee hänestä toisiinkin.

Vaaran aikaihmisistä ansaitsee huumorin kannalta maininnan ennen kaikkea Vimpari. Hän on kertomuksen täydellisin proletaari, joka lukuisan lapsijoukkonsa kanssa asustaa ihmisten nurkissa. Me näemme hänet mitä suurimman epätoivon ja suurimman riemun hetkenä, näemme hänessä kurjuuden ja katkeruuden synnyttämää raakuutta ja kyyneliin valmista mielen herkkyyttä, lapsellista tulevaisuudenuskoa ja kyynillistä ironiaa. Tuon raiteilta suistuneen uneksijaluonteen kuvauksessa ei huumori kuitenkaan monesti säteile täysin vapautuneena, ja on tyypillistä, että hän kuolee elämänsä ensimmäiseen riemun humalaan leipäpinkka selässä.

Vaaran epiikan humoristisiin kuvauksiin on osittain laskettava myös esitys Nikkilän avioparista, niin vakavuuden varjostamaa ja totista kuin se pääsävyltään onkin. He elävät aina Nikkilän kuolemaan asti taloudellisesti »luokkaa ylempänä» kuin Vimparin perhe, mutta puute on heitäkin koko ajan vaanimassa. Vuoteeseen kahlittu, raihnainen Nikkilä on henkisesti kasvanut tyyneen kohtalonsuhteeseen ja pusertaa puheeseensa tummia huumorin pisaroita. Hänen vaimonsa taas on yksinkertaisin kaikista Vaaran henkilöistä, ja herättää turhalla touhullaan ja lapsellisuudellaan hyvänsuopaista myhäilyä miehessäänkin. Hänen naiiville uskonnollisuudelleen kirjailija hymyilee hellävaraisesti, mutta saattaa sivaltaa sen kovemmin kuvatessaan keskikaupungin porvarisrouvien uskonnollista muodollisuutta tai jotakin saarnaaja Korhosta.

● Pakkalan lapsinovellien henkilöt ovat samoja laitakaupungin lapsia kuin Vaaran romaaneissa, osittain sellaisinaan näistä otettuja. Hänen huumorinsa näyttää täysin vapautuakseen vaativan valopiiriinsä kokonaisen lapsijoukon,

ja juuri huumorin kannalta ovat merkittävimpiä eräät sellaiset novellit, joissa kirjailija kuvaa lapsimaailmaan sovitettuina sosiaalisia joukkoilmiöitä. Niissä tulee samalla esille hänen yksilöitä luova humoristinen sielunkuvaustaitonsa.

Novellissa »Mahtisana» kehuu Teliinin Ville kilpajuoksun voitettuaan olevansa »stiiknafuulia», joka sana salaperäisyydellään hämmästyttää leikkitoverit. »Jos Ville olisi sanonut, että hän oli paras koko kaupungissa, niin olisi voitu väittää vastaan ja kumota Villen väite. Mutta mitä kykeni kukaan panemaan tuollaista sanaa vastaan, jota ei oltu koskaan kuultu. Ville huomasi, että jokaisella meni suu umpeen, ja entistä ylpeämpänä pyörähti hän poikajoukossa, pää pystyssä ja rinta kohona lausui toistamiseen: Stiiknafuulia!» Teliinin Ville ei kuitenkaan saa kauan kantaa uutta arvonimeä, vaan Maija voittaa hänet juoksussa ja omaksuu nimityksen oitis itselleen. Vaikka Ville nyt koettaa selittää, että »stiiknafuulia» ei ole mitään kieltä, »ei venäjää eikä amerikkaa», ovat hänen selityksensä ja vakuutuksensa aivan turhia. »Stiiknafuulian ei tarvinnut olla mitään kieltä, mutta nyt se merkitsi jotain ja merkitsi paljon». Verrattoman humoristisesti on tässä joukkopsykologisesta näkökulmasta kuvattu uuden sanan, uuden käsitteen ja uuden myytin synty. Iskusanan vuoksi innostuu koko lapsilauma ja iskusanan vuoksi käyvät sen voimakkaimmat yksilöt kiivaan taistelun vallasta. Samalla piirtää Pakkala humoristisen luonnekuvan kummastakin vallantavoittelijasta: Maija on rehti, suoraviivainen luonne, Teliinin Ville kekseliäämpi, viekkaampi ja häikäilemättömämpi, hän pystyy sytyttämään lauman keksimällään iskusanalla, mutta ei pysty enää riistämään tältä sanalta merkitystä kärsittyään tappion, vaan kukistuu omiin aseihinsa.

Samansukuinen kuin »Mahtisana» on kertomus »Piispantikku». Tiuran Santeri on oppinut lukemaan siten, että puikko kädessä on seurannut kirjainmerkkejä järjestyksessä sen mukaan kuin hänen sokea äitinsä on ne lausunut. Hänestä onkin tullut paras lukija koko laitakaupungin poikajoukossa. Sensijaan Starkin Aukusti, jota sanotaan »Ruunankummiksi», ei ole oppinut ollenkaan lukemaan, vaikka on vanhin seudun pojista. Vihdoin Aukusti lähtee hakemaan apua Santerilta, ja tämä vuolaisee hänelle tikun sekä opastaa häntä tavatessa osoittelemaan sillä kirjaimia. Aukusti oppiikin lukemisen tuossa tuokiossa. Nyt leviää Santerin maine. Häneltä ruvetaan kilvan tilaamaan lukupuikkoja. Mutta hänelle ilmestyy pian kilpailija. Eräs toinen poika alkaa valmistaa puikkoja huokeammalla. Santeri keksii kuitenkin keinon tämän kilpailijan kukistamiseksi: hän selittää, että puikon teho riippuu tekijän lukutaidosta ja on lukevinaan pojille »engelskaa». Ostajat palaavatkin Santerin luo. Santeri merkitsee nyt tikkunsa kahdella ristillä, jonka vuoksi niitä aletaan kutsua »piispantikuiksi». Kalliimpia ovat kolmen ristin tikut, ja niitä käyvät ostamassa keskikaupungin herraspojat. Joukkopsykologisesti katsoen merkitsevät tässä humoristisessa novellissa »piispantikut» samanlaista massoihin vaikuttavaa taikavoimaa kuin »Mahtisanassa» salaperäinen »stiiknafuulia». Aatteen keksijä Santeri kohoaa valtaan, mutta pian on hänen ryhdyttävä puolustamaan asemaansa. Päinvastoin kuin Teliinin Ville, kykeneekin Santeri pitämään puolensa ja lujittamaan valta-asemansa, jopa laajentamaan sitä.

Kolmantena liittyy näiden novellien sarjaan »Jumalan marjat», jossa humori on kätketympää ja pääsee vain paikoin esille. Siinä kerrotaan, kuinka Ulla saa toisiin lapsiin uskon, että hän yksin löytää oikeat marjapaikat. Hän nimittäin uhraa joka marjumatkalla Jumalalle marjoja ja toiset hänen mukanaan. Kun Ulla huomaa, ettei Jumala syökään heidän marjojaan, ottaa hän ne kerran uhripaikalta salaa itselleen. Seuraavilla kerroilla hän jatkaa tätä petostaan. Mutta kun hänen johtamansa joukko kerran eksyy metsässä, valtaa

Ullan hätä ja hän tunnustaa asian toisille. Siitä hetkestä tuo itsekäs tyttö muuttuu ystävälliseksi ja palvelevaksi toisia kohtaan. Laajentaessaan tässä novellissa Ullan valtapyrkimykset petokseen asti on Pakkala tehnyt »Mahtisanassa» ja »Piispantikussa» käsittelemästään probleemasta eetillisen kysymyksen, jonka ratkaisu on vaatinut sisäisen virityksen puristumisen syyllisyydentuntoon, jolloin tunnelman humoristinen puoli on joutunut väistymään, samalla kun painopiste on siirtynyt niin sanoaksemme sosiaaliselta puolelta yksilölliselle.

Saman tyypin novelleihin kuuluu vielä verraton »Arka kohta». Mylly-Pekalla on arka kohta: punainen tukka, toisella Pekalla taas liikanimi: »Paljas-Pekka», jota hän ei siedä. Eräällä onkimatkalla joutuvat molemmat Pekat törmäämään vastakkain. Heille tulee riita onkimispaikasta, ja Paljas-Pekka alkaa pilkata kaimansa punaista tukkaa hokemalla, että »mylly palaa» ja ollen ongenvavalla ruiskuttavinaan siihen vettä. Mylly-Pekka vastaa pilkkaan nostamalla kesken toisen »ruiskutusta» pystyyn peukalonsa. »Se oli niin merkillisesti pystyssä tuo peukalo, että Paljas-Pekka heti hölmistyneenä lopetti ruiskutuksensa ja ruiskunletku putosi maahan kuin herpoutuneista käsistä. Vaikka miten ärsyttävällä äänellä olisi hokenut 'Paljas Pekka kuin peukalo, ei housuja, ei paitaa', niin se ei olisi Paljas-Pekkaa niin suututtanut kuin tuo Mylly-Pekan äänetön peukalo». Tappelua ei voi välttää, mutta se päättyy lyhyesti Mylly-Pekan viskatessa vastustajansa sillalta mereen. »Vieläkö, pojat, mylly palaa, vai joko sammui?» tiedustaa hän toisilta pojilta. Poikia kauhistuttaa Mylly-Pekan voima, jota tämä ei ole aikaisemmin koskaan näyttänyt. Mutta Paljas-Pekka ui rantaan ja »sillä äänellä kuin olisi kehunut omaa urotyötään hän huutaa: 'Näittekö te, pojat, miten hän minut viskasi?», ja kohottaen oikean kätensä »kuin valan vannoakseen» julistaa hän: »Pojat! Tuo Mylly-Pekka on jumala!» Niin tulee Pekoista parhaat ystävykset eliniäkseen. Tässäkin novellissa on kysymyksessä taistelu ensimmäisestä sijasta joukossa, joskin hieman toiselta kannalta valotettuna kuin edellisissä. Tappion kärsinyt tunnustaa rehdisti voittajansa etevämmyyden ja kasvaa siten hävinneenäkin lukijan silmissä. Molemmat Pekat ovat sitä poikatyyppiä, jota Pakkala tuntuu ihailevan, miehekkäitä ja ritarillisia. Mutta humoristina hän lähestyy näitä ominaisuuksia heidän heikkouksistaan käsin.

Juhani Siljo on loisteliaasti luonnehtinut selostettujen novellien vertauskuvallisuutta. Hän lausuu, että Teliinin Villen mahtisanalla »stiiknafuulia» on symbolisesti ottaen suuri uskonnollis-poliittinen menneisyys. »Käyhän suurten ja suurimpien ihmisten elämässä juuri samalla tavoin kuin tässä lasten kilpailussa: Taistelu vallasta ihmismielten yli on aina mielellään muodostunut taisteluksi jostakin tuollaisesta oudosta, salaperäisyydellään herpaisevasta arvonimestä. Asian nimi on usein tärkeämpi kuin itse asia. Eikö nuori prelaatti niin pakanallisessa kuin kristillisessäkin maailmassa, moni kansojen käskijä ja muu päivänsankari ole yksinomaan tuontapaisella 'stiiknafuulia'-valtilla noussut kukoksi tunkiolle? Ja ansiokkaampikin huomaa olevan parasta käyttää hyväkseen voitetun edeltäjänsä keksintöä päästäkseen täysiin oikeuksiinsa». »Piispantikussa» kuvatusta fetišistä Siljo sanoo: »Eikö sillä ole tuhannet vastineensa kaikkien kansojen lääkitystaidossa, rituaalisissa menoissa, poliittisten älypäitten keksinnöissä? Mitä ovat kaikenlaiset ihmelääkkeet, taikakalut, haaveelliset aatteet muuta kuin 'piispan tikkuja' — aluksi ristittömiä, sitten, kun keksijä saa kilpailijoita, yhdellä, kahdella, kolmella ristillä varustettuja. — Tiuran Santeri taistelee ylivallastaan yhtä suurpiirteisesti kuin siitä konsanaan taistellaan kaupan ja hengen aloilla maailmassa». Samantapaisesti on vertauskuvallisuutta »Jumalan marjoissa» ja Pekkojen »aroissa kohdissa», josta jälkimmäisestä kirjailija itsekin huo-

mauttaa: »Se on heillä niinkuin se on kaikilla. Eikä siitä kukaan pääse ennenkuin kuolee — silloin pääsee.»

● Näissä lapsisosiaalisissa novelleissa ilmenee selvemmin kuin missään muussa teoksessa Pakkalan huumorin älyllinen kirkkaus, joka erottaa hänet muista aikansa suomalaisista humoristeista. Ilmiöiden takaa hän tavoittaa niiden »alkusyyn» ja nostaa sen näkösälle paljastaen samalla sen koomillisuuden. Aikuisten maailmassa, »oikeassa» yhteiskunnassa, jossa ilmiöt ovat komplisoituneempia, tällainen yksinkertaisuus saattaa usein tuntua muodottomalta, groteskilta ja johtaa helposti liioittelevaan ivaan. Niin käy esim. Pakkalan näytelmässä »Kauppaneuvoksen härkä», josta suora linja johtaa näihin lapsinovelleihin: pikkukaupunkia terrorisoiva sonni, piispantikku ja »stiiknafuulia» symbolisoivat kaikki samanlaista mahtia, joka milloin missäkin muodossa pitää vallassaan yhteiskunnassa eläviä ihmisiä ja joka älyn silmillä katsottuna näyttää koomilliselta.

Tuomalla pikkukaupungin laitapuolen miljöön humoristiseen kirjallisuuteemme Pakkala valloitti tälle aikoinaan kokonaan uuden alueen. Vaikka hänen köyhälistönkuvauksensa tavallaan liittyvät koko suomalaisen kirjallisuuden lävitse kulkevaan »luokkataisteluun», jos niin voisi sanoa antamalla tuolle käsitteelle sovinnaista laajemman, epäpoliittisen merkityksen, kiintyy huomio siihen, miten hänen huumorinsa varsinaisissa Vaaran teoksissa on, joskin älyllisesti iloittelevaa ja paikoin satiirisesti puraisevaa, sittenkin kovin kesyä. Tämä on sitäkin kummastuttavampaa, kun ei jää epäilystä siitä, millä suunnalla kirjailijan sympatiat olivat, ja kun tiedetään hänen harrastaneen esim. norjalaisen Kiellandin viiltävän yhteiskuntasatiirin täyttämiä teoksia, joissa (esim. »Garman & Worse»-romaanissa) kuvataan aivan samanlaista vastakohtaa köyhien ja rikkaiden kaupunginosien välillä, mitä Pakkalakin esittää. Huumorihan kyllä ei juuri monestikaan ole taistelijan ase, vaan ymmärtäjän ja mukautujan sekä tyynen tarkastelijan, jollainen Pakkala lähinnä oli. Vasta vuosikymmeniä myöhemmin osoittaa Ilmari Kianto, erikoisesti »Ryysyrannan Joosepilla», tuolla kurjuudessa elävän korpiköyhälistön puolesta kohottamallaan »huutavan äänellä», että huumorikin, vieläpä mitä riemukkain, suostuu tarvittaessa sulautumaan yhteen julistuksenkin kanssa. Taiteilijana samoinkuin humoristina Pakkala saavuttikin suurimmat voittonsa lapsipsykologian alueella, ja sillä taholla hän myös on eräs sosiaalisen huumorin merkittävimpiä mestareita suomalaisessa kirjallisuudessa.

BETTY KAARISOLA

Kevät

Taivas oli niin kovin sininen,
sinun silmäsi niin lempeät
ja minun sydämeni
pehmyt ja lämmin
kuin kevätpäivän sade.

Keväällä herää elämä
ja minä luulen,
että kohtuni
ei ole enää kuollut.

Kauniisti
kuin valkosiipiset linnut
leijailee riemuni korkeuksissa:
Nyt on kevät,
Suomeni kevät.

Ihmisten valta

Sekalais-palstalta
oletko lukenut:
»Syntymätön lapsi
annetaan omaksi»
ja ajatellut:
sydämetön äiti!

Kun minun
isätön lapseni syntyi,
ihmiset kivittivät
minut katseellaan.

Kun minun
papinkirjassani
oli merkintä:
äiti ja naimaton,
vaikeutti se
työnsaantiani.
Silloin ajattelin:
kauanko vielä kestää
kunnes isätön lapsi
saa pitää äitinsä?

Oikeutta

Lapseni
tulivat pyytämättä
maailmaan.

Antakaa leipää
on nälkä.
Antakaa vaatetta
on vilu.
Enemmän oikeutta,
enemmän rakkautta
maailmaan
antakaa, antakaa.
Maaemo,
minulle annettiin
siemen,
minä annoin lapset,
anna sinä
LEIPÄÄ!

PENTTI HAANPÄÄ

SATA KÖRTTILÄISTÄ

Aurinko laski haikeamielisen kauniisti. Siltä se näytti ihmissilmästä. Viimeiset punertavat säteet saivat teräaseet välkkymään ikäänkuin ne olisivat hyvinkin kirkkaita. Sata körttiläistä oli ryhtynyt rynnäkköön. Se oli vaikuttava näky, iäksi ihmismieleen uppoutuva. Maankulkijan oli melkein pakko pysähtyä katselemaan: sata mustansynkeää körttiläistä pienen aukeaman takana välkkävin asein . .

Mutta ei se niin vaarallista ollut kuin miltä se voi kuulostaa. Aseet olivat enimmäkseen kuokkia, noita vähäpätöisen näköisiä välineitä, jotka kuitenkin ovat korvesta ja rämeestä muovailleet kaikki Suomenmaan vihreät pellot. Ei ole ollut muuta keinoa, kuokka korkealle ja jälleen alas, ähkäisy, repäisy, ja niin kolea on tullut sileäksi . . Ja välähti siellä kirveskin tuimasti, pisti lapio, iski rautakanki, hankasi saha. Aseet olivat rauhanaseita. Mutta Suomenmaa, sen kamara, siinä kuitenkin oli hätää kärsimässä tämän körttiläisrynnäkön edessä .

Siis talkoot, kökkä. Herännyt kansa oli tullut auttamaan köyhää uskonveljeä laventamalla uutta peltomaata. Köyhää epäilemättä. Sillä kukapa se muukaan täällä laidalla asui. Maaperäkin näytti karulta ja kiviseltä. Pahasti parakoi ja rytisi petäjä, joka oli tunkenut juurenpuran syvälle kamaraan, kaatuessaan tantereeseen, körttiläisäijien halkeimien helmojen liehuessa ympärillä. Kouravoimia he nyt viljelivät.

Maankulkijalle tämä työaseita välkyttelevä toimelias körttiläisjoukko oli jotakin uutta. Hän tunsi heidät vain sanan ääressä pitkillä lautapenkeillä pitkään istuskelevana ja virsiä mönkyvänä laumana. Ja sellainen näky oli hänelle jostakin syystä vastenmielinen. Taivasta kohti kurkottelevat kätöset olivat hänelle vallan vieraat. Kukaan ei ole vastaava. Tähti vain iskee silmää pakkastaivaalla ja ihmisen uskonnolliset menot kutistuvat sen valossa tökeröksi taikuudeksi . Körttiläisukko kuvasteli hänen mielessään tuollaisena nuoruudessaan remseänä poikana, ryyppäävänä, tappelevana, oriina hönkyvänä, sellaisena, joka mielellään teki synniksi sanottavaa, mutta vanhemmuuteen siihen kyllästyi, sai herätyksen, oli huo-

lissaan maailman synneistä ja inisi virsiä. Ja oli myöskin toisellainen ukko, joka pystöili, että jo neljännessä polvessa tämä suku on uskoa tunnustamassa, satayksitoista helmassa, eikä asia ole vielä vähääkään kulunut, siinä on uskoa vielä pojallekin . .

Niin he sitten istuivat pitkillä penkeillä ja ylös ilmoihin uhosi saarna ja veisuun hyminä

Mutta nyt körttiuskovaisten tumma suku oli kääntynyt maan puoleen, eikä ainoastaan omassa asiassaan, kootakseen sitä katoavaa, jolle hekin loppujen lopuksi antoivat melkoisen arvon, vaan auttaakseen huonompiosaista uskonveljeä, että hänkin saisi laviammalta sen lajista isänmaata, josta suurus nousee. Ja kävikin ilmi, että nuo taivasta kohti kurkottelevat kätöset olivat ikäänkuin halvaksi tuleva huvitus keskellä arkipäiviä. Tavallisesti on körttiläinenkin ollut ja on kallellaan maan puoleen . .

Sadalla körttiläisellä oli maanraatajan kourat ja nivuset, monien työntekijäsukupolvien sitkistämä selkä. Maanraivaus kävi heiltä kuin luomisen työ. Kannot nousivat, kivet katosivat, kamara kääntyi, ja musta kuokos levisi heidän jäljessään julistaen jotakin suurta kääntymystä .

Sen maankulkijan mielestä mahtavammin kuin mikään saarna tahi virsi. Hänen maallisesta mielestään tuollainen talkoo olisi sopinut loppumaan hanurin repimiseen ja jalan nousuun .

Mutta tuolla körttikansalla on muuta mielessä. Heidän tumma naisväkensä hääri tuolla torpan pihamaalla ruokapuuhissa. Pitkiä pöytiä, syöntiä, saarnoja, ja veisuun hyminää . . .

Tuo musta kuokos. siementä odottava, todistaa kuitenkin parhaiten. Se puhuu paremmin kuin sanat ja virren jyrinä. Tummat, halkihelmaiset körttiläishahmot, joiden kuokat nousivat ja laskivat, jotka ähkäisivät ja repäisivät, olivat näyttäneet maankulkijalle uuden puolen itsestään.

Tuollainen sadan körttiläisen saarna pienen aukeaman takana tiepuolessa oli vähällä vähimittäin tehdä hänestä körttiuskovaisen.

SYLVI-KYLLIKKI KILPI

Evakkomatkalle jääneitä LAPSIA

Käynti Rossolinon laitoksessa Moskovassa

Sodan jälkeinen rakennustyö ei koske ainoastaan taloja, jotka nousevat pommitettujen raunioiden keskeltä, sotilaita, jotka jäsenen menetettyään tai vaikean vamman saatuaan opettelevat uutta ammattia, leskien ja orpojen huoltamista, rikottujen, kansojen välisten suhteiden solmiamista ja muita sellaisia asioita, joista joka päivä mainitaan sanomalehdissä, vaan monenlaista henkistä ja ruumiillista ponnistelua, josta vain harvalla on aavistustakaan. Suomenlahdelta Mustaanmereen käytiin Neuvostoliiton alueella raakaa ja väkivaltaista sotaa, miljoonia ihmisiä joutui pakenemaan hävityksen tieltä. Silloin tällöin sattui, että sotilaat ja huoltoviranomaiset joutuivat korjaamaan tielle jääneitä tai jätettyjä lapsia.

Äiti ei hevillä jätä pienokaistaan suuressakaan hädässä. Mieluimmin hän uhraa oman henkensä suojellakseen lastaan viimeiseen saakka. Täytyy tapahtua jotain aivan erikoista, jos tieltä löydetään äidin hylkäämä lapsi. Sodan kauhut ovat erikoisia, mutta niidenkin vallitessa vaikuttavat ihmisissä määrätyt psykologiset lait. Lapsista ja äideistä turvattomimmat ja heikoimmat sortuivat, eikä heikkous aina ollut ruumiillista vaan usein henkistä laatua.

Siksi turvattomien lasten vastaanottolaitoksissa sota-aikana todettiin, että

monet tielle jääneistä pienokaisista olivat vajaakykyisiä,

hermojärkytyksen saaneita, jollakin lailla epänormaaleja lapsia. Niinhän on rauhan aikanakin. Elämän tavallisilta valtateiltä syrjään joutuvat ovat epäonnistuneet koulussa, omaavat taipumuksia rikollisuuteen, eivät tule toimeen leikkitoverien kanssa, karkailevat kotoa.

Olin sotavuosina joutunut työskentelemään valtion komiteassa, joka val-

misti suunnitelmaa vajaakykyisten lasten kasvatuksen ja huollon tehostamiseksi maassamme ja siksi Neuvostoliiton matkan aikana tiedusteltaessa aina ilmoitin eräänä toivomuksena tutustumisen vajaakykyisten lasten huoltolaitoksiin. Tällaiset laitokset tosin ovat harvoin asutuskeskuksissa, ne on sijoitettava maaseudun rauhallisiin oloihin, mutta suuressa miljoonakaupungissa täytyy kuitenkin olla levottomien, epäsosiaalisten, turvattomien vajaamielisten vastaanottolaitoksia ja muutamia lastenkoteja heitä varten.

Käynti eräässä vajaamielisten tyttöjen laitoksessa Moskovassa

on jäänyt voimakkaasti mieleeni. Siellä oli 80 sellaista hoidokkia, jotka oli korjattu sodan jäljiltä täysin turvattomina yhteiskunnan haltuun ja jotka määrä-aikansa jonkin vastaanottokodin valvonnan ja tarkkailun alaisina oltuaan oli lähetetty Rossolinon laitokseen kyvyttöminä seuraamaan normaalikoulujen opetusta ja oleskelemaan normaaliälyisten lasten parissa. Laitoksen perustaja, professori Grigori Ivanovits Rossolino oli kuollut jo v. 1920, ja sen nykyinen johtajatar Knjasha Valentina Petrova oli v. 1914 tullut nuorena opettajana laitoksen palvelukseen professorin vielä johtaessa sitä.

Rakennukset olivat vanhoja ja hiukan rappeutuneita. Ne olivat koko sodan ajan seisseet autioina ja tyhjinä. Sitäpaitsi lähiympäristön pommitukset olivat aiheuttaneet niille sirpalevaurioita. Keskellä hiljaista esikaupunkia, jonne Moskovan valtava modernisoiminen, repiminen ja rakentaminen ei vielä ollut ennättänyt, tämä rakennusryhmä valkoisine tiilikattoineen, rapattuine kaksikerroksisine tiheään sullottuine pikkurakennuksineen, puutarhoineen ja ahtaine pihoineen vaikutti romanttiselta, puolittain eteläeurooppalaiselta, puolittain itämaalaiselta. Siitä huolimatta, että älykäsilmeinen, tupakalta tuoksuva, kirkasväriseen jumpperiin puettu johtajatar oli elävä nykyajan ihminen, ei voinut olla ajattelematta luostaria. Luokka- ja työhuoneet olivat eri rakennuksissa, makuuhuoneet toisissa.

Hoidokit olivat sievissä, yhdenmukaisissa puvuissa, ruskeat villaleningit, mustat esiliinat ja punertavat kaulukset. »Vormut» hämmästyttivät minua, koska missään lastenkodissa en aikaisemmin ollut nähnyt lapsilla samanlaisia vaatteita. Mutta vastaus oli valaiseva.

Heikkolahjainen, arka lapsi saa ryhtiä yhdenmukaisesta vaatetuksesta,

muuten on lastenkodeissa tehostettava hoidokkien persoonallisuutta ja henkilökohtaista vapautta pukemalla heidät eri tavoin. Ja lisäksi, koska on kysymys epänormaalisista lapsista, on heille annettava itsetuntoa erikoisen hyvillä ja sievillä vaatteilla. Koulu- ja työpukujen lisäksi tytöillä oli kullakin oma juhlaleninkinsä.

Hoidokit olivat kouluikäisiä, nuorimmat 7-vuotisia ja vanhemmat 14-vuotisia. He saavat täällä älynsä ja henkisen vastaanottokykynsä mukaisen kouluopetuksen, opetetaan lukemaan, kirjoittamaan, piirustamaan, laskemaan, annetaan alkeistietoja yhteiskunnasta, luonnontieteistä, terveydenhoidosta. Tällä kertaa oli laitoksen koulu 5-luokkainen, mutta tarkoituksena on kehittää se 7-luokkaiseksi, yhdenmukaisesti muun Neuvostoliitossa tapahtuvan koulu-uudistuksen kanssa. Opiskelun ohella suuremmille tytöille opetetaan käsitöitä, heitä ohjataan laitoksen jokapäiväisissä askareissa.

Ilmeiltään ja eleiltään tytöt ovat tyyppeinä tuttuja mistä apukoulusta tahansa. On niitä, joilta luonto on ruhjonut näön älyn mukana, mutta myöskin niitä, joiden hiukan hajamielinen ja poissaoleva ilme sopii nukensomiin kasvoihin ja joiden hiljaista apaattisuutta voisi pitää vaikka pienenä prinsessamaisena keikailuna. Toiset touhottavat näyttämään innostuneina työtään ja hymyilevät leveästi kiitokselle, toiset kääntävät jurottaen kasvonsa vieraista. Johtajattarella tuntuu olevan persoonallinen suhde jokaiseen. Hän kertoo, kuka piirtää hyvin, kuka ompelee kaunista saumaa, kuka osaa lukea niinkuin paras lausuntataiteilija.

Erikoiskoulutuksen saaneita opettajia on viisi, lisäksi on laitoksessa lääkäri niinkuin kaikissa tällaisissa neuvostolaitoksissa ja runsaasti henkilökuntaa. Kaksi ammattiopettajaa ohjaa tyttöjen käsitöitä työsaleissa. Hoidokkien kehityksestä pidetään tarkkaa kirjaa, joitakin siirretään kesken lukukaudenkin normaalilasten koteihin ja kouluihin. Puhumattomuus,

henkinen välinpitämättömyys, tylsyys ei ollutkaan synnynnäistä,

se oli jonkun kaamean sotakokemuksen aikaansaamaa. Evakkomatkalta korjatusta nälkiintyneestä, vauhkosta, tai yksikseen oudosti olevasta kehittyy vähitellen aktiivinen, virkeäkatseinen, opetusta seuraava, myötämielisyydelle avoin, iloinen tyttölapsi.

Neuvostolaiselle pedagogiselle ja psykologiselle harrastukselle on ominaista, että tällaisen

laitoksen toiminta on tieteellisen tutkimuksen kohteena,

viranomaisen erikoisen huolenpidon alaisena. Poiketaan ennakkoluulottomasti voimassa olevista teorioista ja kaavoista, jos ne eivät sovi käytäntöön. Meillä on Suomen apukouluissa kohta koko tämän vuosisadan alun itsepintaisesti koetettu ajaa heikkolahjaisten mieleen määrätty kurssi teoreettista tietoa, luku- ja kirjoitustaitoa, usein oppilaiden piinaksi ja opettajien vaivaksi. Täällä otetaan asia luonnollisemmin. Ei ole syytä kantaa kauhalla vettä kaivoon, opetettakoon lapsi työkykyiseksi ja yhteiskuntakelpoiseksi muuten, ilman liikoja kirjaviisauksia.

Koulun päätyttyä tytöt siirretään ammattikouluinternaatteihin tai maalle kolhooseihin jonkin perheen valvonnan alaisiksi. Heidän kehitystään seurataan pitkään aikuisiksi kunnes heidän elämänsä on vakiintunut, sillä Rossolinon laitoksen koulun käytyään he eivät ole suinkaan valmiit elämää varten. Suomalaisissa oloissa puuttuva jälkihoito- ja valvonta on tehokkaasti järjestetty.

Mitä näistä tytöistä tulee?

Yksinkertaisen koneellisen työn suorittajia tehtaissa, kolhoosien työntekijöitä, kotiapulaisia, museoitten vartijoita j.m.s. Jos he eivät viihdy työpaikassaan, tutkitaan, miten paljon on syytä tytössä ja miten paljon työnjohdossa ja -tovereissa. Epäonnistumisen jälkeen siirretään heidät uuteen ympäristöön ja uuteen työhön.

Laitoksen tytöistä ei viimeisten vuosien aikana ketään ole ilmoitettu joutuneen rikoksen tielle.

Heidän vaiheitaan seurataan tieteellisesti nyt jatkuvasti, aikaisemmin sitä ei ole tehty. Seurataan heidän avioliittojaankin.

Johtaja olisi valmis selostamaan laitostaan vaikka kuinka kauan ja kertomaan havainnoistaan, yleisistä ja yksityisiin elämänkohtaloihin liittyvistä, mutta vieraan vastaanottokyky ei ole yhtä kimmoisa monen monien lastenkotikäyntien jälkeen. Luokkahuoneet ovat pieniä ja kodikkaita, oppilaita luokilla kymmenkunta, makuuhuoneet suuria ja valoisia, valvonnan vuoksi tytöt nukkuvat suurissa yhteisissä saleissa. Sairaita varten on eristyshuoneensa ja kaksi hiljaista potilasta ponnistelee eräässä sellaisessa kuumeen kourissa.

Aikaisemmin, ennen sotaa, olivat laitokseen tuodut miltei kaikki synnynnäisesti heikkolahjaisia, jotka oli lähetetty muista lastenkodeista tänne. Sodan jälkeen on tuotu paljon sellaisia, joilla on hermojärkytyksen aikaansaamia

Lapset ovat kiltimpiä nykyään kuin aikaisemmin

ja kiitollisempia saamastaan ystävällisyydestä, sodan järkyttävät kokemukset eivät ole vielä unohtuneet. Hämärä tajunta muistaa vielä yksinjäämisen kauhut evakkotiellä, hyljätyn kärsimykset nälkäisenä ja viluisena. Kaikki ovat ystävällisiä turvatonta, viehättävää, ja älykästä lasta kohtaan, mutta jokainen yksityinen ei ota vaivoikseen epänormaalia, omituista lasta.

Rossolinon kodin 80 opin tiellä ahertavan ja elämään niukoin lahjoin varustautuvan tyttölapsen näkeminen jätti erikoislaatuisen tunnelman. Olin kotimaassa käynyt miltei kaikissa vajaakykyisten lasten hoitoloissa ja vertailut olivat mielenkiintoisia. Ulkoisesti katsoen neuvostolaisissa laitoksissa oli järjestys huolettomampaa kuin meillä, mutta laitoksen hengessä oli jotain niin välittömän sydämellistä ja hellää, että sellaisesta olisi paljon meillä opittavaa. Sekä lapset että henkilökunta esiintyivät vapaammin ja välittömämmin.

Kysyin, käykö laitoksessa usein ulkomaalaisia. Harvoin, vastattiin ja etupäässä amerikkalaisia, joiden tietoon laitoksen olemassaolo on eräässä pedagogisessa julkaisussa olleen kirjoituksen johdosta tullut. Suomalaiset apukoulujen opettajat ja vajaakykyisten laitosten työntekijäin olisi syytä muistaa laitos, jos sattuvat Moskovassa käymään.

Nuoria rikoksentekijöitä

Nuorisorikollisuus on monissa maissa sodanjälkeisen ajan vaikeita kysymyksiä. Aineellinen puute, epäsuotuisat asunto-olot ja kasvatuksen laiminlyöminen ovat tekijöitä, jotka aina sysäävät vastustuskyvyltään heikkoja yksilöitä rikoksen suuntaan. Poikkeuksellisina aikoina nämä tekijät tehostuvat.

Viime marraskuussa väitteli tohtoriksi vankilapsykiatri tri Martti Kaila, jonka väitöskirjan aiheena on »Nuorisorikollisuuden syyt yksilötutkimuksen valossa». Tohtori Kailan väitöskirjassa on joukko esimerkkejä hänen tutkimistaan nuorista rikollisista. Ne ovat samalla elämäntarinoita sinänsä ja antavat monenlaista ajattelemisen aihetta. Julkaisemme näytteinä muutamia.

7 laatikkoa tupakkaa

N:o 323 38 V. P.

Tutk. on synt. 5/5 19 maaseudulla. Hänet on ensi kerran tuomittu 23/9 35 näpistyksestä ja 4 varkaudesta yht. 1 v. 1 kk. vank. Sen jälkeen hän kuusi eri kertaa on ollut vankilassa varkauksista, jotka hän on tehnyt kotipitäjässään ja lähimmissä naapuripitäjissä. Jälkitutkimuksen päättyessä hän jälleen oli Turun keskusvankilassa useista eri varkauksista.

P. on syntynyt avioliiton ulkopuolella. Äidillä, joka kirkkoherran ilmoituksen mukaan oli »heikkotajuinen», oli lisäksi kaksi muuta aviotonta lasta. Äiti on kuollut 1929. P. on kasvanut kunnan hoidokkina 16-vuotiaaksi. Hänen silloinen huoltajansa ilmoittaa P:n käyneen kansakoulun, mutta menestyneen koulussa perin heikosti. Itse P. väittää selviytyneensä koulusta luokalle jäämättä. Jo kouluaikana P:a pidettiin parantumattomana näpistelijänä. Työssään hän ei ollut pystyvä, mutta ahkera vähä-älyisyydestään huolimatta.

P. on useamman kerran ollut Keravan nuorisovankilassa. Siellä hän joka kerta on ollut nöyrä ja hyväkäytöksinen, helposti johdettava, mutta

vaikuttanut aina yksinkertaiselta. Tutkittavakseni P. joutui marraskuussa 1938. Hän oli 12/3 38 vapautunut vankilasta ja sijoitettu kunnalliskotiin. Tupakanpuutteessa hän yritti illalla murtautua erääseen kahvilaan, mutta sai lyödyksi vain ulkolasin rikki. Hän ei tohtinut lyödä uudelleen, kun paikalla syntyi liikettä. Hän meni nyt toisen kahvilan luo, pääsi ikkunan kautta sisään ja vei 7 laatikkoa tupakkaa ja makeisia. Tuomioistuin määräsi P:n mielentilansa vuoksi tutkittavaksi. Mustasaaren sairaalassa, missä P. viihtyi hyvin ja oli palveleva ja kaikenlaisiin askareihin halukas, hänen älykkyysiäkseen saatiin 11 vuotta.

P:n rikollisuus on ilmauksena yksinomaan hänen vajaamielisyydestään ja huollon puutteestaan.

»Röhö-Villen« tyttärenpoiko

N:o 352/38 E. L.

Tutk. on synt. 15/2 21 maaseudulla. Rikosrekisterin mukaan isää on v. 1905 rangaistu varkaudesta ja v. 1914 tapon yrityksestä. Isä ollut myös nuorena kasvatuslaitoksessa. Saatujen tietojen mukaan isä on helposti kiivastuva ja ärtyvä, ei varsinaisesti suurjuoppo, mutta juo ajoittain runsaasti. Työssään hän on ahkera ja tarmokas, omistaa oman pientilan. Äiti on ilkeä ja eriskummallinen. Isän veli on tuomittu murhasta ja äidin isä oli kaikkien pelkäämä »Röhö-Ville», äidin äiti oli »mitä älykkäin kerjääjä». Vanhemmalla veljellä oli kouluaikana näpistelijän maine. — Opettajan tiedonannon mukaan L. kävi vain 3 lukukautta koulua. Hän oli usein aiheetta pois koulusta, levoton ja valmis kujeisiin. Hän veti mm. piikkilankaa pellolle saadakseen hevosen siinä loukkaantumaan. Kun opettaja tästä muistutti, tuli hänen äitinsä kouluun ja »huusi ainakin 1 km:n säteellä kuuluvalla äänellä, ettei opettaja tarvitse muuta kuin nuoran kurkkuun ja vetää suohon». Isän poissaollessa L. varasteli kaikenlaista tavaraa kotoaan saadakseen taskurahaa. 15-vuotiaasta lähtien hän milloin on ollut kotona, milloin taas lyhyitä aikoja vieraan palveluksessa, mihin on ollut syynä riitaantuminen isän kanssa. L. on 7/12 37 ensi kerran tuomittu vankeuteen näpistyksestä. Sen jälkeen hän on 4 eri kertaa ollut vankilassa yksinkertaisista ja törkeistä varkauksista ja oli jälkitutkimuksen aikana jälleen vankilassa. Viimeksi olen hänet tutkinut v. 1941. L. oli syksyllä 1940 mennyt kihloihin ja tyttö oli jo asunutkin L:n kotona, mutta hän riitaantui tytön kanssa oman väitteensä mukaan sen takia, että tyttö kulki toisen kanssa. Isä oli avioliittoa varten antanut 5.000 mk rahaa. Rahat L., joka vuodesta 1937 lähtien on käyttänyt runsaasti väkijuomia, käytti muutaman viikon yhtämittaiseen juopotteluun. Jouduttuaan isän kanssa tämän takia riitaan, L. lähti pois kotoa. Tällä matkalla L. yksinään teki 4 polkupyörävarkautta ja Porissa syyllistyi kaupan murtoon vanhan rikollisen kanssa.

Jo v. 1935, siis L:n ollessa 14-vuotias, isä oli toimittanut hänet Harjavallan piirimielisairaalaan tutkittavaksi. Siellä isä oli kertonut L:n lapsesta saakka olleen toisenlainen kuin muut, tottelematon, levoton ja vilkas ja aina pienessä pahanteossa. Kouluun hän kieltäytyi menemästä, kuljeskeli 13-vuotiaana koko kesän metsissä. Sairaalan diagnoosi »Imbecillitas».

Ollessaan ensi kerran tutkittavanani v. 1938 L. oli käytökseltään välitön ja luonnollinen. Älytutkimus osoitti hänet imbesilliksi. Toisella kerralla

v. 1941 hän oli toisinaan hyväntuulinen, toisinaan myrtynyt ja vastahakoinen. V. 1940 hän oli saanut syfilistartunnan. Vankilassa hän yleensä on selviytynyt verrattain hyvin.

L:n tapauksessa on ilmeistä, että vajaamielisyys on hänen rikollisuudessaan vain osatekijänä. Pääsyinä ovat hänen poikkeava luonteenlaatunsa ja kasvatuksellisesti perin epäedullinen kotiympäristö.

Käsitöissä arvosana 10

N:o 92/38 K. H.

Tutk. on synt. 9/1 20 Pielisensuussa. Isä kuoli 1924. H. joutui isän kuoltua kunnan kasvatiksi, kunnes äiti otti hänet luokseen. Äiti oli Viipurissa mennyt uudelleen naimisiin. Äitiä on kaikkiaan 15 kertaa rangaistu etupäässä väkijuomarikoksista, mutta myös kahdesti parituksesta kuritushuoneeseen. V. 1938 äiti määrättiin ammattimaisesta väkijuomien myynnistä pakkotyöhön. Äidillä lienee lisäksi kaatumatauti. Isäpuoli tuomittu myös vankeuteen väkijuomien myynnistä. Lastenvalvojan ilmoituksen mukaan kotiympäristö on mahdollisimman huono. Kotona kaikki perheenjäsenet juopottelevat ja koti on viinanmyynnin pesäpaikka. Koulussa H. oli siivo oppilas ja vaikutti keskinkertaista lahjakkaammalta, varsinkin käsitöissä hän oli kätevä, missä arvosana oli 10. Koulun jälkeen H. huonon kodin ja kaduilla kuljeskelun takia joutui Ronkaan poikakotiin, missä hän oli 1934—36. Sieltä päästyään hän toimi ensin kadulla makkaranmyyjänä, mutta joutui pois paikastaan, kun kuljetti viinaa mukanaan. Vuodesta 1936 lähtien H:n elämä on ollut irtolaisuutta muistuttavaa. Hän on karttanut kunnollista työtä, liikkunut salaperäisissä puuhissa ja kerrankin sutkauttanut, kun hänelle pyrittiin työtä toimittamaan: »Hullu työtä tekee, viisas pääsee vähemmällä.»

H. tuomittiin ensi kerran vapausrangaistukseen 21/3 38 murtovarkaudesta. Hän oli neljän toverin kanssa murtautunut erääseen osto- ja myyntiliikkeeseen. Hän oli jättänyt työpaikkansa ja oli ollut kaksi viikkoa työttömänä seurustellen kaduilla ja kahviloissa tapaamiensa poikien kanssa. Rangaistukseen yhdistettiin myös kahdet sakot, jotka hän oli saanut väkijuomien myymisestä.

Tutkittaessa H. on ruumiillisesti terve. Älyltään hän on tavallinen. Käytökseltään hän on kulmikas, hiukan pahatuulinen, katkera perhettään ja yhteiskuntaa kohtaan. Keravan nuorisovankilassa H:n käytös oli huono. Hän oli töissään laiska, oli vastahakoinen ja ilkeämielinen, mutta ei rangaistu kurinpidollisesti.

Vapauduttuaan 27/10 38 vankilasta H:lla ei ollut kunnollista asuinpaikkaa. Hänen äitinsä ja isäpuolensa olivat vankilassa. Hänet toimitettiin Viipurin kaupungin huoltotyömaalle. Hän piti palkkaa kuitenkin liian pienenä, ei voinut tulla sillä toimeen, minkä takia hän jäi kokonaan pois työstä, alkoi juopotella ja jälleen poikajoukossa syyllistyi murtovarkauteen. Hänet pidätettiin huhtikuussa 1939. Ollessaan jälleen tutkittavanani hän oli pahatuulinen, myrtynyt ja vaikutti hermostuneen levottomalta.

H:n elämänkulku, kykenemättömyys pysyä työpaikoissa, hänen helposti katkera ja pahantuuliseen alakuloisuuteen taipuva mielensä ja huono sopeutumisensa vankilassa viittaavat psykopaattiseen rakenteeseen. Toisaalta

hänen käytöksensä koulussa on ollut siivoa ja huomiota herättämätöntä ja hänen kotiympäristönsä on ollut mahdollisimman huono. Nämä seikat aiheuttavatkin sen, etten H:ta vielä ole pitänyt psykopaattina.

Poika, joka meni "lukkoon"

N:o 288/38 T. K.

Tutk. on synt. 13/1 19 tehdasyhdyskunnassa. Hän on avioton lapsi. Äiti on tehtaantyöläinen, elämäntavoiltaan kunnollinen ja on pojastaan huolehtinut hyvin. Enot olleet huonomaineisia. K:n joutuessa vankilaan äiti oli kunnalliskodissa ruumiillisen sairauden takia. Äidin sisarentytär on sairastunut nuorena parantumattomaan mielisairauteen, ilmeisesti skitsofreniaan, ja on hoidettavana Mikkelin piirimielisairaalassa. — Kotiolot olleet köyhät ja äidin sairauden takia perhe on saanut avustusta. K. oli koulussa keskitasoa lahjakkaampi, kävi mielellään koulussa ja luki paljon. Koulussa hän oli pidetty ja tahtoi aina selviytyä omin päin. Hän ei esim. mitenkään halunnut ottaa vastaan-apua laskujensa laskemisessa, koska halusi selviytyä niistä itse. Koulun jälkeen K. kävi tehdasyhdyskuntansa nuoriso-opiston, osti paljon kirjoja harjoitellen itseopiskelua. Suhde äitiin on aina ollut hyvä ja K. antoi tavallisesti koko tilinsä äidilleen. Huoltotarkkaajan ilmoituksen mukaan K. on luonteeltaan kärsivällinen ja tasainen, mutta hyvin sulkeutunut. Opettajan tiedonannon mukaan hän oli koulun parhaita oppilaita, mutta esiintyi helposti uhkamielisenä. K. on ollut parissa eri tehtaassa työssä ja ollut työssään ahkera ja huolellinen.

K. on ensi kerran tuomittu 23/11 35 näpistyksestä sakkoihin. 29/9 38 hänet tuomittiin lukuisista törkeistä varkauksista, joita hän oli tehnyt kotipitäjässään ja lähiympäristössä, osaksi dynamiittia käyttäen 4 v. 6 kk. kurith. Hän oli anastanut omaisuutta kaikkiaan yli 50.000 mk:n arvosta. K:lla oli varkauksissa mukana toveri.

K. on ruumiinrakenteeltaan tyypillinen leptosoomi, pitkä ja hontelo, lähinnä Kretschmerin eunukoidista tyyppiä. Ruumiillisesti hän on terve. Älyltään hän on huomattavasti keskitason yläpuolella ja tekee toisaalta kypsyneen ja toisaalta keskenkasvuisen vaikutuksen. Käytökseltään hän on sulkeutunut ja kireä ja suhtautuu tutkijaan vaivautuneesti. Ollessaan Keravan nuorisovankilassa K. osoittautui itsetietoiseksi ja ylimieliseksi. Elokuussa 1939 hän karkasi vankilasta, mutta pidätettiin jo samana päivänä. Hän pyrki nuorisovankilassa olemaan johtajana ja yllytti tovereitaan vastarintaan laitoksen virkailijoita kohtaan, minkä takia hänet 4/4 41 palautettiin Helsingin kv:aan. Pian tämän jälkeen hänet rangaistiin kurinpitorikkomuksesta, minkä jälkeen hän tuli vähäpuheiseksi ja ärtyisäksi ja oli vastahakoinen ja puhumaton. 23/7 41 tutkin hänet. Hän oli päivää ennen repinyt vaatteensa siekaleiksi ja oli tutkimuksessa jäykkä ja puhumaton. Kasvoilla oli jännittynyt, alakuloinen ja kärsivä ilme. K. oli vankimielisairaalassa 11/8 41—24/3 41 välisenä aikana ja palasi sieltä tervehtyneenä.

Tutkin K:n jälleen 11/4 42. Hän kertoi tilastaan ennen vankimielisairaalaan joutumistaan, että hän vähitellen meni kuin »lukkoon». Jos hän esim. pani kätensä ristiin rinnalleen, niin hän ei niitä mitenkään tahtonut enää saada irti toisistaan. Lopulta hän ei enää saanut puhutuksi. Itse hän

ei kykene selittämään, mistä tämä sulkutila olisi johtunut. Koko tutkimuksen ajan K. oli täysin asiallinen, mutta läheinen kosketus hänen kanssaan ei ollut mahdollinen; hän oli muodollisen kohtelias, mietteliäs ja sisäänpäinkääntynyt. Mitään skitsofreniaan viittaavia oireita hänellä ei ollut. Loppuajan hän vankilassa käyttäytyi hyvin ja huomiota herättämättä.

K:n tapauksessa skitsoidiselle psykopaatille omalaatuinen luonteenpiirteiden vastakohtaisuus tulee kauniisti näkyviin. Hän poikkeaa samalla harvinaisella tavalla muista nuorista rikoksentekijöistä siinä, että hänellä on ollut runsaasti harrastuksia ja aivan erityinen halu pyrkiä eteenpäin. K:n toiminnan laskemattomuus ja ristiriitaisuus ovatkin tyypillisiä skitsoidisille psykopaateille.

»Rapu-Tukku Oy» ja »Messulehti»

N:o 257/37 J. K.

Synt. 2/6 17 Helsingissä. Isä oli puolalainen, joka vuoden 1917 vallankumouksen aikana jäi Suomeen ja piti täällä sekatavaraliikettä. V. 1923 isä palasi Puolaan. Äiti on modisti ja on voinut hyvin huolehtia pojastaan. K. on käynyt kansakoulun selviytyen hyvin. Senjälkeen hän kävi vuoden kauppakoulua. Lukeminen ei häntä miellyttänyt ja koulu jäi kesken ensimmäisen vuosikurssin aikana. K. oli nyt rahastajana eräässä vaatetusliikkeessä, mutta joutui pois, kun kavalsi liikkeen rahoja. Hänet tuomittiin tästä rikoksesta 27/4 34 ehd. 2 kk. vankeutta. Senjälkeen K. on lyhyitä aikoja ollut eräässä kustannusliikkeessä varastomiehenä ja kahteen otteeseen maalla erään teknillisen tehtaan varastossa. Kaikista paikoista hän on pian omasta halustaan lähtenyt pois. Ensi kerran K. joutui vankilaan 1935. Hän oli tullut pois paikastaan maaseudulla, missä ei viihtynyt, ja oli Helsingissä pari kk. toimettomana. Täällä hän parin muun pojan kanssa perusti »Rapu-Tukku Oy»-nimisen liikkeen, jota ei rekisteröity. Hän ilmoitti sanomalehdissä ostavansa hyvään hintaan rapuja maaseudulta ja ne saatuaan myi ravut hotelleihin ja torille, mutta jätti ne hankkijoilleen maksamatta. Hänet tuomittiin petoksesta ja 2 kavalluksesta 8 kk. vank. K. kärsi rangaistuksensa Mikkelin lv:ssa, missä hänen käytöksensä oli erittäin hyvä.

Vapauduttuaan 4/8 36 K. oli parissa liikkeessä kauppamatkustajana, matkustellen maaseudulla ja asuen suurellisesti hotelleissa. 3/6 37 hänet tuomittiin uudesta huijausyrityksestä. Hän soitti puhelimella pariin kirjoituskoneliikkeeseen ilmoittaen olevansa »Messulehti»-nimisen ilmoituslehden palveluksessa ja tilasi lehteä varten kirjoituskoneita, jotka tuotiin hänelle kotiin. Senjälkeen hän soitti osto- ja myyntiliikkeisiin ilmoittaen, että hänellä on myytävänä kirjoituskone, joka voidaan noutaa häneltä kotoa. Neljästä eri petoksesta hänet tuomittiin 3/6 37 1 v. 1 kk. kurith. Tällä rangaistusajalla hän oli tutkittavanani.

K. on ruumiillisesti terve. Hän on älyltään selvästi keskitasoa ylempänä. Hänen ulkoasunsa on huoliteltu, tukka hyvin kammattu ja hän pyrkii esiintymään arvokkaasti. Hänen puhe- ja käytöstapansa ovat vähän itsetärkeitä ja hän koettaa antaa itsestään edullisen kuvan. Rikoksistaan hän kertoo vahvasti totuudesta poiketen. Hän kertoo seurustelevansa taiteilijoiden kanssa ja sanoo joka päivä istuvansa taiteilijakahvilassa. Ilmeisesti hän on lukenut varsin paljon hyvääkin kirjallisuutta. Hän tekee

varhaiskypsän ja kokeneen vaikutuksen ja ilmoittaa olleensa ensi kerran sukupuoliyhteydessä 14-vuotiaana.

K:n tekemät rikokset ovat hyvin luonteenomaisia hänen poikkeavalle luonteelleen. Niissä tulee näkyviin se sama suurellisuus ja tärkeyden tavoittelu, mikä ilmenee koko hänen käytöksestään ja joka toisissa olosuhteissa kuin vankilassa olisi ehkä omiaan antamaan hänestä sen käsityksen, että hän on kohteliaasti käyttäytyvä, eteenpäinpyrkivä nuori mies.

* * *

Tohtori Kaila huomauttaa, että kriminologeja aina on askarruttanut kysymys siitä, missä määrin ympäristöolosuhteet ja missä määrin yksilölliset, nimenomaan rakenteelliset tekijät, ovat rikollisuuden syynä. Saksalaiset tutkijat väittävät, että vaikeana uusintarikollisuutena ilmenevä rikollisuus aina »perustuu rikoksentekijässä itsessään löydettäviin vajavuuksiin». Osa amerikkalaisista tutkijoista taas katsoo »vahingollisten ympäristötekijäin olevan, etenkin nuorisokirjallisuutta silmälläpitäen, pääasiallisina rikollisuuden syinä».

Tri Kaila vertaa ympäristöolosuhteita seulaan, jonka silmukkain suuruudesta riippuu, kuinka suurijyväiset kokkareet siihen jäävät. »Taloudellisen tai muun yhteiskuntaa kohtaavan kriisin aikana silmukkojen koko tulee pienemmäksi ja seulaan jäävien lukumäärä kasvaa, koska siihen nyt pysähtyvät suhteellisen pienijyväisetkin kokkareet.» Näin ollen pitäisi rikoksenuusijain joukossa hyvinä ja rauhallisina aikoina olla suhteellisesti enemmän heikkoja ja vastustuskyvyttömiä yksilöitä kuin levottomina tai taloudellisesti vaikeina yhteiskunnan kriisikausina.

Väitöskirja, johon sisältyy joukko mielenkiintoisia taulukoita tutkimusaihetta eri puolilta valaisevista kysymyksistä, päättyy toteamukseen, että »nuorisorikollisuuskin on lainalainen ilmiö, joka riippuu monista yhteiskunnallisista ja yksilöllisistä seikoista. Sen juuret ovat toisaalta löydettävissä puutteellisissa ja epäedullisissa kasvatuksellisissa oloissa, toisaalta siinä vaihtelevaisuudessa, joka jokaiselle lajille on ominainen, ja joka tekee toiset voimakkaiksi ja vastukset voittaviksi, toiset heikoiksi ja olosuhteiden heiteltäviksi.

Ihmisellä on oikeus
TERVEYTEEN

● Terveys on täydellisen ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila eikä vain taudin tai raihnaisuuden puuttuminen.

Parhaan mahdollisen terveydentilan nauttiminen on rotuun, uskontoon, poliittiseen katsantokantaan ja taloudelliseen tai sosiaaliseen tilaan katsomatta yksi jokaisen ihmisen perusoikeuksista.

Kaikkien kansojen terveys on olennainen rauhan ja turvallisuuden saavuttamiseksi ja riippuu puolestaan yksilöitten ja valtioitten täydellisestä yhteistoiminnasta.

Jokaisen valtion saavutuksilla terveyden edistämisessä ja suojelemisessa on merkitystä kaikille.

Eri maiden erilainen kehitystaso terveyden edistämisessä ja tautien, varsinkin kulkutautien torjumisessa on yhteinen vaara.

Lasten terve kehittyminen on perustavan tärkeätä; kyky elää sopusoinnussa muuttuvassa ympäristössä on tällaisen kehittymisen ehto.

Lääketieteen, sielutieteen ja niiden lähitieteiden tarjoamien etujen ulottaminen kaikkia kansoja käsittäviksi on välttämätöntä terveyden täydelliselle saavuttamiselle.

Valistuneella yleisellä mielipiteellä ja yleisön aktiivisella yhteistoiminnalla on mitä suurin merkitys kansanterveyden kohottamisessa.

Hallitukset ovat vastuussa kansojen terveydestä, ja tämä voidaan saavuttaa vain riittävin terveydenhoidollisin ja sosiaalisin toimenpitein.

Teesit ovat Maailman Terveysjärjestön peruskirjasta. Kaikki peruskirjan allekirjoittajavaltiot julistavat hyväksyvänsä niihin sisältyvät periaat teet — olennaisina maailman kansojen onnellisuudelle, sopuisille suhteille ja turvallisuudelle.

YK:n alainen Maailman Terveysjärjestö perustettiin New Yorkissa viime heinäkuussa. Peruskirjan allekirjoittivat kaikki YK:n silloiset 51 jäsenvaltiota ja 10 valtiota, jotka vielä eivät olleet YK:n jäseniä, vaan olivat saaneet kutsun lähettää huomioitsijansa. Suomi oli yksi viimemainituista valtioista.

Maatamme edusti tässä kansainvälisessä terveyskonferenssissa lääket. lis. Osmo Turpeinen, joka »Suomen Lääkärilehden» tämän vuoden toisessa numerossa selostaa konferenssin kulkua sekä Maailman Terveysjärjestön peruskirjaa ja organisatiota.

Kansainvälinen yhteistyö terveydenhoidon alalla oli jo vanhan Kansainliiton ohjelmassa. Kansainliiton terveysjärjestö mm. ylläpiti laajaa kulkutauteja koskevaa tiedoitustoimintaa, »joka uuden sodan alkaessa oli jo kasvanut käsittämään 80 % koko maapallon väestöstä. Se standardoi eräitä tärkeitä rohdoksia ja biologisia valmisteita. Se suoritti arvokasta työtä kansanravitsemuksen tutkimiseksi ja parantamiseksi eri tahoilla maapalloa, erikoiskomiteain välityksellä se tutki mm. asuntohygieniaa ja malariakysymystä». Vielä toisen maailmansodan alettuakin järjestö koetti jatkaa toimintaansa, mutta Kansainliiton romahtamisen ja purkamisen jälkeen kansainvälistä terveystyötä ryhdyttiin järjestämään uudella tavalla.

New Yorkissa perustetun Maailman Terveysjärjestön laaja peruskirja määrittelee järjestön tehtävät, toimintamuodot ja organisation. Peruskirja ei tullut voimaan vielä perustamistilaisuudessa, koska vasta kaksi valtiota (Kiina ja Iso-Britannia) saattoivat allekirjoittaa asiakirjan varauksitta.

Järjestön tärkeitä ja kiireellisiä tehtäviä hoitamaan valittiin Väliaikainen komissio, jossa ovat edustettuina Ranska, Hollanti, Iso-Britannia, Norja, Jugoslavia, Neuvostoliitto, Ukraina, Intia, Kiina, Egypti, Liberia, Kanada, USA, Meksiko, Venezuela, Peru, Brasilia ja Australia.

Tri Turpeinen sanoo kirjoituksessaan, että muutaman vuoden kuluttua vasta voidaan arvioida New Yorkin terveyskonferenssin työn todellista merkitystä. Mutta hyväksytyssä peruskirjassa on nyt kuitenkin olemassa maailman terveydenhoidon Magna Charta. »Se tarjoaa epäilemättä erinomaiset mahdollisuudet tehokkaalle, välittömälle, tavalliset diplomaattiset kiertotiet väistävälle kansainväliselle yhteistyölle koko maailman terveydentilan kohottamiseksi.»

TOIVO KARVONEN

Kansallistaminen ja kulttuuri

Elävä kulttuuripyrkimys ei voi rajoittua vain ns. henkisen kulttuurin ilmiöiden tarkasteluun ja tutkimiseen. Sen täytyy ulottua kaikille inhimillisen elämän aloille, kyetä ennakkoluulottomasti lähestymään ja tarkkailemaan kaikkia inhimillisen elämän ilmiöitä. Sellainen kulttuurin harrastaja, taiteentuntija tai sen harjoittaja, joka ei tähän pysty, jää välttämättömästi näkemykseltään ahtaaksi ja rajoittuneeksi.

Kulttuurielämässämme on valitettavan paljon tällaista rajoittuneisuutta ja ahdasnäköisyyttä.

On ollut merkille pantavaa, että meidän kulttuuripiireissämme ei ole mitään niin suuressa määrin karteltu ja väheksytty kuin yhteiskunnallisen ja taloudellisen elämän ilmiöitä. Edellisen puute johti, kuten tunnettua, huomattavan osan kulttuuripiireistämme fasismin ja natsismin kaikkea elävää kulttuuria vihaavaan ja halveksivaan rintamaan ja oli varsin vaikutusvaltaisella tavalla johtamassa kansaamme onnettomaan sotaan kansanvaltaa ja inhimillistä kulttuuria vastaan. Taloudellisen elämän ilmiöiden tuntemattomuus on yhä edelleen kaiken kulttuuriarviomme huutavin puute. Taloudellisten kysymysten käsittelyä kulttuurilehden palstoilla on pidetty miltei sopimattomana.

Jokin aika sitten tapahtuneessa kulttuuriväittelyssä työväen lehtien palstoilla ehdotettiin eräältä taholta, että kulttuuririntamamme olisi autettava työväestöä m. hinta- ja palkkakysymysten yms. työväestömme välittömään elämään ja toimeentuloon vaikuttavien kysymysten käsittelyssä ja voittamisessa. Tällainen ehdotus torjuttiin radikaalisimpienkin kulttuuripiiriemme taholta kauhistuksella. Ja kuitenkin juuri näiden kysymysten ratkeaminen määrätyllä tavalla ei voi olla varsin oleellisesti vaikuttamatta kulttuurikysymyksiimmekin. Valittelemme esim. kaunokirjallisuuden ja kulttuurilehtiemme viimeaikoina tavattomasti pienentynyttä menekkiä, emmekä tahdo ymmärtää tämän ilmiön yhteyttä esim. edellä mainittuihin seikkoihin. Tai ehkä ymmärrämme sen teoriassa, periaatteessa, mutta emme

voi mitenkään astua kulttuurikorkeuksistamme mukaan näiden kysymysten käytännölliseen ratkaisuun.

Tällä seikalla saattaa olla kohtalokas merkitys, sillä ajankohtamme tärkeimmät ratkaisut tapahtuvat juuri nyt taloudellisten kysymysten puitteissa. Kulttuuripyrkimys, joka ei edesauta kehityksen pohjaliikuntaa, joka ei myötävaikuta aikansa suuriin ratkaisuihin niiden yksityiskohdissakin, vaikka näkee ja ymmärtää ne, jää yhtä toivottomasti riippumaan ilmaan kuin sellainenkin kulttuuripyrkimys, joka ei näe niitä.

Sodanjälkeisen maailman taloudellinen valtavirtaus on kansallistaminen. Euroopassa on kahden sodanjälkeisen viime vuoden kuluessa tapahtunut ja yhä tapahtumassa mullistuksenomainen muutos yhteiskunnallisissa omistussuhteissa. Miltei kaikissa Euroopan maissa on yhteiskunnallinen tuotanto siirtynyt ja siirtymässä porvarillisen demokratian puitteissa yksityisten käsistä valtion hallintaan. Euroopan maissa ei ole vielä milloinkaan ennen nähty niin valtavaa joukkojen innostusta tuotannollisiin kysymyksiin, oma-alotteista, uhrauksista piittaamatonta halua ponnistella tuotannon lisäämiseksi ja asetettujen taloudellisten tavotteiden saavuttamiseksi.

Tällainen pohjaliikunta ei voi olla vaikuttamatta pintakerroksiin. Se on jo muuttanut yhteiskunnallisia rakenteita. Se ei jätä koskemattomaksi kulttuuria, tieteitä ja taiteita, niiden sisältöä ja muotoa.

Maamme ei voi jäädä tässä taloudellisten ja yhteiskunnallisten suhteiden muutoksessa sivustakatselijaksi vaikka haluaisikin. Me joudumme siihen mukaan, tosiasiassa jo olemme siinä mukana kahdestakin syystä. Ensiksi, siksi, ettemme voi olla erillämme kehityksen yleisestä suunnasta ja siksi, että oma taloudellinen välttämättömyytemme on ajanut meidät kiertämättömästi siihen. Se mistä täällä vielä voimme kiistellä, ovat ne muodot, joihin tämä välttämättömyys tarkoituksenmukaisimmin meillä olisi puettava historiallista kehitystämme ja omia kansallisia erikoisuuksiamme silmällä pitäen.

Käsitelkäämme niitä erilaisia vaihtoehtoja, joita on olemassa erikseen (ja varmaan tulemme sen myös tekemään lehtemme palstoilla), mutta se, mitä nimenomaan tässä halutaan kysyä on se, onko välttämätöntä, että kulttuuri kulkee taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen perässä. Tunnustetaanko täten oikeaksi vulgäärimaterialistinen väittämä, että kehitys tässä suhteessa on yksipuolinen, että kaikkea työntää eteenpäin, ei loppukädessä vaan yksinomaan, taloudellinen liikunta. Niin kauan kuin kulttuuri, myöskin taiteen kohdalta, ei vie, johda, näytä tietä tässä kehityksessä, on tällä väittämällä ainakin näennäinen perusta. Tiedämme, että näin ei ole asianlaita. Pystymme periaatteellisesti osoittamaan tämän käsityksen vääräksi, näemme siis tapausten kulun ja ymmärrämme liikunnan. Mutta kehityksen dialektiikka on omaksuttu loppuun asti vasta silloin, kun se johtaa aktiiviseen osallistumiseen tähän muutokseen.

Tärkeimpien yhteiskunnallisten tuotantolaitosten kansallistaminen maassamme vaikuttaa varsin syvälti elämänolosuhteisiimme ja sen mukana myöskin kulttuuriimme. Kansallistaminen avaa ovet joukkojen keskuudessa piilevälle persoonalliselle yritteliäisyydelle, antaa teknilliselle kyvylle ennen näkemättömiä mahdollisuuksia, luo aivan uuden tuotannollisen hengen. Kansallistaminen avaa taloudelliselle kehitykselle jälleen siltä nyt suljeutuneen normaalisen kehitystien. On aivan luonnollista, että tältä pohjalta nousee aivan uusia kulttuurivaatimuksiakin. Mutta onko kulttuurin lähinnä taiteen vuoro sitten vasta, kun tämä pohja on jo saavutettu. Eikö myöskin taide voisi olla mukana jo tasoittamassa tätä pohjaa?

ARMAND LOHIKOSKI

Uskonto ja NYKYAJAN IHMINEN

Erään radiokeskustelun johdosta

Yleisradion kuuluisaksi tulleen kuusikulmaisen pöydän ympärillä keskusteltiin helmikuun puolivälissä ja uusintalähetyksenä (oliko syytä?) kuluvan kuun toisena päivänä ylläolevasta aiheesta tavalla, joka ansaitsee muutaman huomautuksen. Keskustelutilaisuuden puheenjohtaja pastori Rantamaa lupasi alkusanoissaan ennakkoluulotonta ja vapaata ajatuksenvaihtoa, mutta siitäpä ei tullut kerrassaan mitään. Suurimpana esteenä tähän oli puheenjohtaja itse, jolla oli harmillisen vahva taipumus esittää omia uskomuksiaan aksiomeina, joista ei voida väitellä. Liian pyhiä alistettaviksi mielipiteitten vaihtoon! Kuullun keskustelun perusteella voisi pastori Rantamaasta hyvällä syyllä olettaa, että hän on niitä uskossaan väkeviä, jotka näkevät toisin ajattelevissa »jumalan*kieltäjiä*».

*

Kuulijaan jäi pakostakin vaikutelma *määrätyssä mielessä* mobilisoidusta radiokeskustelusta. Erikoisen voimakkaana tämä tuntui silloin kun työväestön syvistä riveistä alettiin puhua parta tärähdellen ja varsinkin kun puheenjohtaja intoutui voitonvarmana kehasemaan, että työväestö on in corpore kirkonkirjojen paksujen kansien välissä hyvässä tallessa (pro: hyvässä puristuksessa). Tässä yhteydessä on paikallaan huomauttaa, että kuusikulmaisen pöydän *neljä* »kanttia» oli varattu uskonnollisen elämänkäsityksen edustajille ja vain *kaksi* vapaa-ajattelulle, jota olivat edustamassa keskustelutilaisuuden ainoat työväestön edustajat. Pastori Rantamaan puheenjohdolla keskustelusta tuli siinä määrin yksipuolinen, että hän itse vihdoin lankesi kiusauk-

seen loppusanoissaan puhua oppositiossa olevan kansanedustaja Sylvi-Kyllikki Kilven ja maisteri Reino Oittisen omaan pussiinsa, jolloin Kilven kuultiin mikrofoonin sulkeutuessa huokaisevan: »Voi, voi sentään!» Muistui silloin elävästi mieleen inkvisiittorien edessä poskiinsa mutiseva Galileo Galilei!

* * *

Hengenmiehillä on oma tapansa »väitellä» uskonasioista. Sitä älköön luettako heille viaksi, sillä heidän ammattinaanhan ei olekaan järkeen vedoten *todistaa,* vaan siinä missä järki käy lyhyeksi ja ihminen säikkyy, hengenmiehet ovat istuttamassa *uskoa.* Toisin on asiaan suhtauduttava, kun tunnettu kirjailija tai vielä enemmän kuin tunnettu *luonnontutkija* käy o.t.o. taittamaan peistä uskon puolesta. Kyseisessä keskustelussa eritoten professori V A. Heiskasen esiintyminen antaa ehtymätöntä aihetta mielipiteitten vaihtoon. Luonnollisestikaan ei ollut mikään sattuma, että Heiskasen tapainen tiedemies-auktoriteetti oli mukana hallitsemassa yhtä pöydän kulmaa. Puhtaasti propagandistisessa mielessä hän oli alistanut arvoasemansa tieteellisessä maailmassa palvelemaan erästä hänen oikeaksi katsomaansa uskonnollista vakaumusta. Hänen tehtävänään mainitussa keskustelutilaisuudessa oli sellaisten epäilyksien torjuminen, että tiede ja usonnollinen vakaumus olisivat mitenkään ristiriidassa keskenään. Hänen tiedemies-henkilöllisyytensä piti olla ikäänkuin graniittiin hakattu todistuskappale luonnontieteen harjoittamisen ja uskonnollisen vakaumuksen sulasta harmoniasta. Professori Heiskanen suoritti oman osuutensa uskonmiehen hartaudella rapsien epäuskoisia kuulijoita päälakeen historian kuuluisilla fyysikoilla ja luonnontutkijoilla. Hyvällä tahdolla hän kuitenkin olisi voinut löytää luontoa tutkineitten kaartista paljon vapaa-ajattelijoitakin, jolloin hänen olisi sopinut myöntää, että on paljon ihmisiä, jotka eivät tarvitse tukea uskosta. Ja johdonmukaisuuden lakeja seuraten hänen edelleen olisi pitänyt myöntää, ettei ihminen homo sapiensina ole näinollen luotu minkään jumalan yhteyteen. Näin menetellen hän olisi esiintynyt mikrofonin ääressä paljon enemmän edukseen nimenomaan *tiedemiehenä.*

*

On oma mielenkiintonsa saada kuulla, mitä tietä kuuluisa tähtitieteilijä on tullut uskon ajatuksiin. Hänen omien sanojensa mukaan: l u u l o n tietä! Yhdessä eräitten toisten keskusteluun osallistuneitten kanssa professori sanoi *luulevansa,* että ihmisjärjelle jää ikuisiksi ajoiksi selvittämättömiä kysymyksiä, jää tyhjiöitä, joitten täyttämiseksi tarvitaan uskonnollista vakaumusta. Ja entä mihin pohjautuu puolestaan tämä luulo? Kärsimättömyyteen ja malttamattomuuteen. Vastauksia lopullisiin kysymyksiin odotellessa ummistetaan silmät siltä tosiasialta, että ihmisolennolta meni joltinenkin määrä vuosituhansia, ennenkuin hän riisti salamalta ja ukkoselta sen jumaluuden antaen sen monien vaiheitten jälkeen Jeesus Nazarealaiselle. Ja kosolti hupeni aikaa siinäkin, ennenkuin ihminen oppi hämärästi tajuamaan, mikä on se kappale, minkä pinnalla hän öykkäröi luomakunnan kruununa. Sensijaan, ihmeellistä kyllä, ihminen oppi suhteellisen lyhyessä ajassa oivaltamaan sen, että hänen koiransa ei elä kuolemantakaista elämää niinkuin hän itse. Professori Heis-

kanen tai tämän kirjoittaja eivät ole viimeinen sana ihmismäisen olennon kehityksessä, ja kun meitä aikansa katselee, on syytä olettaa, että se ihminen, joka on meistä saman matkan päässä edessä kuin on esimerkiksi Homo Pekinensis meistä takana, on jo selvittänyt monta »ikuista hämärää kysymystä» ja vastaavasti kaventanut uskonnollisen vakaumuksen tarvetta. Ihmisjärjelle vaikeita kysymyksiä on loputtoman paljon ja niitten määrä kasvaa alati ihmisen kehityksen mukana, mutta läpipääsemätöntä seinää ei tule vastaan missään suunnassa: ei pienuuden maailmassa enempää kuin suuruuden maailmassa. Vertauksilla puhuen: ihmislapsi on kuin pieni piste hyperbelin asymptootilla. Ikiliikkuja jää ihmisolennolle ajasta aikaan ainoaksi ratkaisemattomaksi »arvoitukseksi»!

* *

Niinkuin kriminaalioikeuden puheenjohtaja saattaa myös hiljaisina hetkinä suunnitella täydellistä rikosta, miten paljon suuremmalla syyllä voikaan tiedemies uskonnollisesta vakaumuksestaan huolimatta harrastaa hyvällä menestyksellä luonnontieteitä. Hän tutkii tähtien ratoja ja aurinkokuntien liikkeitä ja pitää kokonaisuuden käsissään uskonsa voimalla. Hänen rauhansa on järkkymätön ja hän on valmis todistamaan, etteivät tiede ja uskonnollinen vakaumus ole vain sopusoinnussa keskenään, ne tukevat toistaan. Mutta niinkuin kriminaalioikeuden puheenjohtaja voi joutua kiinni täydellisestä rikoksestaan, niin myös uskonnollisen vakaumuksen omaava tiedemies voi joutua kiinni *epätieteellisestä työstä*. Uskonnollisen vakaumuksen omaavalla tiedemiehellä on vaara joutua kiinni silloin, kun hän vuoria siirtävässä vakaumuksessaan luo tutkimuksensa objektille valmiin sanokaamme kolmiyhteisen jumaluuden pohjalle rakentuvan järjestelmän, jossa on sekä tarua että totta, ja sitten käy tutkimustyössään löytämään konkreettisia todistuksia palvelemaan tätä vakaumustaan. Karkeasti ottaen, maapallomme olisi jatkuvasti litteä kuin pannukakku ja Jerusalem olisi yhä kaikkeuden napa, jollei uskonvakaitten tiedemiesten väliin olisi päässyt kiilautumaan toisia uskossaan vähemmän vakaita! Sillä niinpian kuin hyväksytään uskonnollisen vakaumuksen oikeutus, kysytään, missä kulkevat sitä ympäröivät raja-aidat, vai onko niitä ensinkään?

*

Totisesti! Professori Heiskanen voi uskostaan huolimatta vallan hyvin tähystellä kaukoputkellaan taivaalle, laskea tähtiratoja ja löytää jumalan nimen ylistykseksi uuden tähdenkin. Vastaansanomattomasti tiede voittaa hänen tutkimustyöstään; uuden taivaankappaleen keksiminen on merkittävä tieteellinen tapaus olipa kaukoputken päässä evankeelinen, muhamettilainen, panteisti tai mikä muu vakaumuksellinen tahansa. Mutta oletetaanpa, että professori Heiskanen tieteellisessä tutkimustyössään joutuu sen väistämättömän tosiasian eteen, että inhimillistä elämää on olemassa muuallakin kaikkeudessa. Jos hän silloin rientää elävää tieteellistä mielenkiintoa edelle vakuuttaen maapallolla eläneen ja ristinpuussa kuolleen jumalan ainokaisen pojan kärsineen sovituskuoleman myös noitten muualla kaikkeudessa elävien inhimillisten olentojen puolesta, hän on kiinnittänyt uskonnolliselle vakaumukselle siivet selkään syyllistyen epätieteelliseen työhön.

* * *

Kunkin ihmisen uskonnollinen vakaumus on hänen henkilökohtainen vastauksensa käsittämättömiin ja ainiaaksi sellaisiksi jääviin viimeisiin kysymyksiin. Mutta ei sillä hyvä. Muhamettilainen tai kristitty, samantekevä, katsoo omar. vakaumuksensa olevan yleispätevää lääkettä kaikille ja vaatii sen opettamisen välttämättömyyttä samoin *kaikille*. Näin Suomessa ihmiset on ohjattava kristillisen vakaumuksen ja nimenomaan sen evankeelis-luterilaisen haaran karsinaan, ja mitä aikaisemmin se tehdään, sitä parempi. Sitä vähemmän on pelkoa, että ihmisiä harhautuu *vääriin* uskonvakaumuksiin tai peräti panteismiin ja vihdoin vapaa-ajatteluun. Kun muistaa professori Heiskasen määritelmän uskonnollisesta vakaumuksesta erään ihmisen rajoittuneisuudesta johtuvan tyhjiön täyttäjänä, niin hän jättää kriitillisen kuuntelijan peräti ristiriitaisiin ajatuksiin allekirjoittaessaan julkiselta paikalta uskonnonopetuksenkin sellaisena kuin se ylimalkaan meidän kouluissamme tapahtuu. Muistammehan omalta kouluajaltamme, että kristittyjen jumalan olemassaolo oli uskottava muitta mutkitta ainoana »järjellisenä» vastauksena kysymykseen, mistä kaikki on lähtöisin. Sensijaan jo *tieteellisesti* ja todistuskappaleisiin nojautuen vaivauduttiin selvittämään Jeesuksen taivaisiin astuminen isän oikealle puolelle. Jospa uskonnollinen vakaumus ihmisessä pysyttelisi jonakin panteismia lähentelevänä sanoinkuvaamattomana alistumisena kaikkeuden mittaamattomuutta kohtaan, mutta niin onnellisesti ei toki ole. Sensijaan ihminen luo uskollaan kolmiyhteisen jumalapremissin ja voi oikein hyvin, vaikka vastaus kysymykseen, mistä jumala sitten on lähtöisin, on täsmälleen yhtä saavuttamattomissa kuin mikä niin sanottu viimeisin kysymys tahansa!

Ennenkuin sanon professori Heiskaselle että kuulemiin, niin haluan lopuksi varoittaa häntä uskonnollisessa vakaumuksessaan ainakin olemaan lankeamatta ulkokultaisuuden syntiin. Siihen suuntaan hänellä ainakin on taipumusta kertoessaan ottawalaisesta virkaveljestä, jonka pöydällä oli Uusi Testamentti. Ihmisen on iloittava jokaisen hyvin päivätyönsä tehneen ihmisen tapaamisesta, riippumatta siitä esittääkö hän käyntikorttinaan tai henkilöllisyyspaperinaan Uuden Testamentin tai Ingersollin kootut kirjoitukset. Me tunnemme liian monta tapausta ihmisen vaelluksen varrelta, jolloin työpöydällä oleva Testamentti on kätkenyt alleen väärennetyn vekselin. Varo siis, oi ihminen ja tiedemies, lankeamasta ulkokultaisuuteen!

Kiilan runoilijoita

Voi kumpa voisin laulaa niin
kuin kerran oppinut ma lien,
sen sävelmän, min kuulla saa
mies, käynyt köyhän karjatien.

Pentti *Lahden* »Junttalaulut» ovat sisällöltään katkeria, hyökkääviä, pisteliäitä, karmean humoristisia, täynnä hammasta purevaa tahtoa eteenpäin. Ja muoto on sen mukainen, rytmi moukaroiva, tahallisen jankuttava, joskus pilkallisesti kansanrunoutemme loruja tai karkeita rekiviisuja lähenevä, runokuvat arkisia, irvokkaita tai yhtäkkiä puhtaan lyyrillisiä.

Tämä ei ole leikittelyä, pilan päiten kaiken sovinnaisen säevuodattelun pirstoiksi lyömistä. Tämä on totisinta totta, ehdotonta kieltäytymistä sovinnaisilta runontekopoluilta, intohimoista etsintää. Pentti Lahdelle sanottavan suljauttaminen runon muotoon olisi liiankin helppoa, jollei hän olisi niin tietoinen tuon helppouden vaarasta, että kieltäytyy siitä — on löydettävä oma tie ja oma muoto, ja ne on etsittävä sieltä, mistä runojen sanottavakin kohoaa: alkuperäisestä kansasta. Ja niin hän palaa Kalevalan, kansanlaulun, rekilaulun muotoon.

Mutta kysymyksessä ei ole suinkaan vain runoilijan muotokokeilu. Junttalaulut kumpuavat elämästä, yhteiskunnallisista taisteluista, elämänkatsomuksellisesta etsinnästä ja nimenomaan luovan ihmisen sisäisestä kamppailusta. Pentti Lahden suhde runoon on kuin tuskallinen ja vaikea rakkaus. Hän kieltää sen, tekee siitä pilkkaa, rikkoo karkeasti sitä vastaan, mutta rakastaa sitä intohimoisesti. Todellisen runoilijan suhde.

Junttalaulut ovat uuden tien alku, karmaiseva vastalause elämän vaikeutta vastaan ja sovinnaista runoilua vastaan. Tätä yksinkulkijan kamppailua seuraa niin luottavin odotuksin siksi, ettei se ole päämäärätöntä oikukasta harhailua, vaan totista vakaumuksellista kamppailua, jossa kompromissi on mahdoton. Mahdoton sittenkin, ikka runoilija on varsin hyvin selvillä väärinymmärretyksi tulemisen mahdollisuudesta. Se ilmenee alakuloisesta ja totisesta epilogista:

»Ymmärsitkö ystävääsi,
vaiko leikiks luulit vain?
Rakastin sun elämääsi —
siitä karut sanat sain.

Ymmärtäisit vain.»

Yhtä epäsovinnaisia teitä kuin Pentti Lahti kulkee Juho *Mäkelä* esikoiskokoelmassaan »Ihmislaiva». Muutakin yhteistä heillä on, kriitillinen suhde yhteiskuntaan ja taakkana painavat läheisen menneisyyden elämykset, jotka molemmat tuntevat senlaatuisina, ettei niitä voi kuvata sovinnaisin runokuvin ja mitoin. Molemmat lähenevät kansanrunoutta, Lahti kansanlaulun rytmiä ja tummaa tunnelmaa, Mäkelä, joka ei ole lyyrillinen, vaan älyllinen, luo kansansadun kuvia, hupsahtaapa siitä, juuri kansanrunonden alitajuisten kuva-assosiaatioiden kautta, surrealismiin asti. Siinä missä Lahti lyö pirstoiksi moukarilla, niin että korvat ovat mennä lukkoon, Mäkelä vinguttaa niin ylimaallisen ohutta säiettä, että korvat — tai aivot — eivät sitä enää tajua. Jos junttalaulujen yhteydessä voi puhua etsinnän alkutaipaleesta, on »Ihmislaivassa» eräs ilmaisutapa siinä määrin toteutettu, ettei tee mieli sanoa: jatka samaan suuntaan! vaan pikemminkin tulee ajatelleeksi: tuo tie vie umpikujaan. Mäkelällä on taipumus viehättyä omalaatuisiin — alunperin

epäilemättä tahattomasti syntyneisiin — kuviinsa, että hän eksyy niitä tahallisestikin etsimään. Tien päässä häämöttää älyllinen dekadenssi — vai miksikä sitä sanoisi.

Se tietämisen riemu, minkä kokonaisuuden ja lainalaisuuden tajuaminen synnyttää osastossa Avaruuden laulu, on viiltävän kirkasta ja kylmää. Objektiivisessa tiedossa — jonka vain runoilija ja tiedemies saavuttavat — toteutuu ja kuolee ihminen — jää jälelle vain jumalallinen kaikennäkevä silmä. Mäkelän Avaruuden laulu synnytti minussa huikaisevan älyllisen nautinnon — ja kaipuun maan pinnalle, missä elämä sykkii suonissa näennäisesti ristiriitaisena, mutta lämpimänä. Syntymisen ja häviämisen virrassa viehättää Mäkelää enemmän häviäminen. Syksyn ja talven maisemat innoittavat häntä useammin kuin kevät ja kesä, ja kovin monen runon yllä leijailee kalman haju. Vain tietoisuus elämän voittoisuudesta kykenee hänellä hälventämään tätä kuoleman tunnelmaa.

Mäkelä kai on probleema: miten jatkuu tie?

Vieno *Hamara* on uusin tulokas. Edellisten kokoelmien jälkeen hänen runonsa ovat helpompia lukea ja ymmärtää. Kun edellisten jälkeen siirtyi »Pukinjalkatanssin» ilmapiiriin, pääsi helpotuksen huokaus. Problematiikka, joka on ne synnyttänyt, ei ole niin raskas kuin Pentti Lahden eikä niin aivoissa siivilöityä ja ohennettua kuin Mäkelän. Vastuuntunne yli oman itsen ei myöskään ole niin suuri. Vieno Hamara tanssii riehakasta, mutta hallittua pukinjalkatanssiaan omalla alueellaan, näkee itsensä ja elämänpiirinsä selvästi ja kirkkaasti ja vapautuu kivuistaan huumorin avulla. Milloin kysymykset ylittävät tämän piirin, runoilijan hymy muuttuu hiljaiseksi oman voimattomuuden vaikeroinniksi. Ajattelen runoja sikermässä Sodan päiviä.

Lyyrillisesti laulavia eivät Vieno Hamaran runot ole. Ne ovat tiukkaa proosarunoa, säkeet ikäänkuin napsahtelevat maahan lyhyinä ja sattuvan kuvan sisältävinä ja kertovat erään Juurakon Huldan kehitystien, sellaisen Huldan, jonka luomisen tahto on huutava, mutta jonka on kipeästi ja vaikeasti valloitettava ilmaisukeinot puhuakseen omasta ja muitten kaltaistensa puolesta. Se ilmenee esim. runossa Syntyminen, joka suinkaan ei ole parasta Hamaraa, mutta kuvaava:

— — —

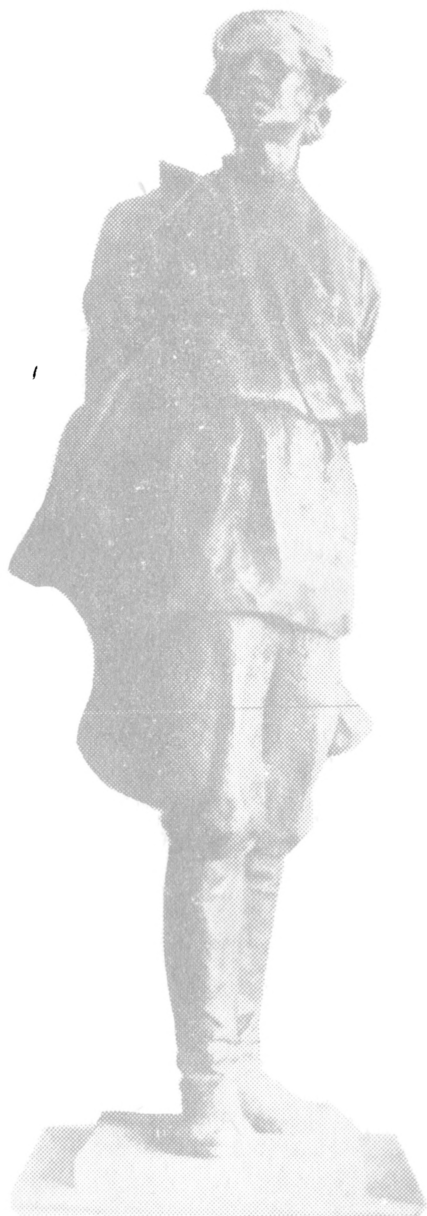
Ne suihkivat minulle kaikki,
pellot, mäet, aitat,
puut, hämäryys,
piikatytön nauru,
lampun kalina pöydällä,
lyhdyn tuikahdus
pimeässä yössä:
»Puhu, puhu,
synnytä meidät.»

— — —

Mutta iso tuska
istui sänkyni laidalla.
Minä tunsin rajoitukseni.
Olisin tarvinnut
jättiläiskynän,
sillä leiviskäni
oli liian suuri.

Elvi Sinervo

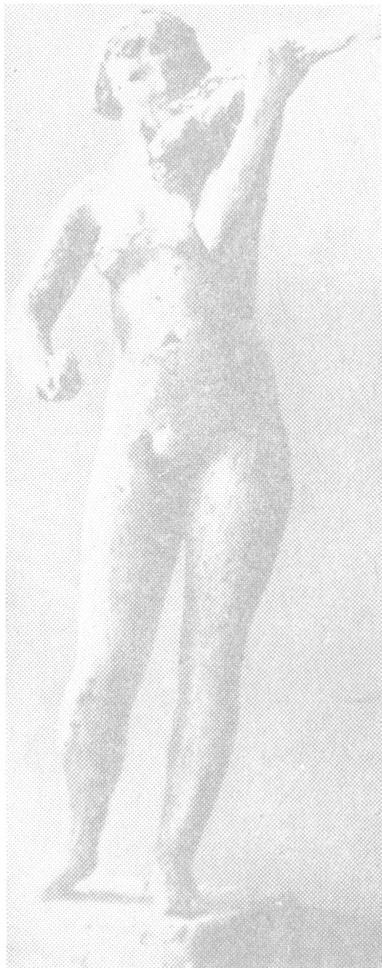
Valokuvia venäläisestä kuvanveistosta

Vera Muhina: Maksim Gorki.

Hörhammerin taidesalongissa oli äskettäin näyttely, jossa esitettiin valokuvina nykyvenäläisen kuvanveiston saavutuksia. Vaikkakin tämä näyttely pystyi antamaan vain verettömän heijastuksen alkuperäisistä veistoksista, oli siitä kuitenkin sama etu kuin jonkin näitä käsittelevän taidekirjan kuvituksen tarkastelusta: siitä sai tosin puutteellisen, mutta sittenkin jossakin määrin yhtenäisen käsityksen Venäjällä vallitsevasta taidesuuntauksesta. Tämä on viime vuosisadalta lähtien läpikäynyt samat muutokset kuvanveistossa kuin maalauksessakin — »vaeltajien» koulukunnan kylmä naturalismi on ensin vaihtunut pintojen maalauksellisuuteen perustuvaksi, edellistä suuntaa tunnepitoisemmaksi impressionismiksi, jota sitten ovat seuranneet vallankumouksen ajan hurjat kokeilevat »-ismit» mielikuvituksellisine teräs- ja lasirakennelmineen ja vihdoin näiden vastakohtana nykyinen kansantajuisuutee pyrkivä realismi.

Näyttelyssä ei ollut valokuvia »vaeltajien» ajan eikä myöskään kokeilukauden veistoksista, mutta sen sijaan joidenkin impressionistien teoksista, joista voi mainita tunnetun Anna *Golubkinan* Leo Tolstoista veistämän muotokuvan, työ, joka detaljirunsaudessaan vaikuttaa lähinnä levottomalta. Täydellinen vastakohta tälle impressionismille, jonka suuri mestari Ranskassa oli Rodin ja joka Venäjällä sai uranuurtajansa Paul Trubetskoista, on mm. Nikolai *Andrejevin* edustama, vielä nykyään vallitseva realismi. Tämä tähtää taiteen saattamiseksi kansantajuisemmaksi, suuren joukon omaksuttavaksi, mutta siitä syystä se ei myöskään voi välttyä joskus muodostumasta sangen ulkokohtaiseksi, reaaliseksi vain ulkoisen todellisuuden näkökannalta. Tämä on juuri sanottava äsken mainitun Andrejevin »Lenin — johtaja»-veistoksesta, joka hohtaa jonkinlaista paisutettua kylmää paatosta. Samaa suuntaa edustaa Josef *Tshaikov,* joka joskus on luonut kubistisia konst-

Sarah L e b e d e v a: »Viulutaiteilijatar».

ruktioita, mutta sitten siirtynyt n.s. luonnonmukaiseen kuvaukseen. Hänen »Jalkapalloilijat»-työnsä on kuin jokin silmänräpäyskuva vauhdikkaasta tilanteesta kentällä, mutta tämä liikkeen illuusio ei korvaa levottoman komposition hajoittavaa vaikutelmaa. Tähän ryhmään on luettava myös eurooppalaisen maineen saavuttanut Vera *Muhina*. Hänen teoksistaan on tämän kirjoittaja aikaisemmin nähnyt valokuvattuna tyylitellyn rehevän »Talonpoikaisnaisen», jonka verevä elämänkylläisyys on kieltämätön. Tässä näyttelyssä valokuvat eivät läheskään antaneet yhtä voimakasta vaikutelmaa kuvanveistäjättären työstä. Oopperalaulaja Sobinovin patsas oli suorastaan yllättävä naturalistisessa valokuva-asettelussaan. Vaikuttavin oli epäilemättä Muhinan Maksim Gorkista veistämä totuudellinen muotokuva.

Nykyvenäläisessä kuvanveistossa näyttää olevan myös voimakkaita virtauksia, joiden lähde on sisäistyneessä taidekäsityksessä. Nämä taiteilijat eivät hylkää aiheensa ymmärrettävyyttä, mutta heidän veistoksiinsa on kätkeytynyt jokin kipinä, joka elävöittää, valaisee niitä kuin sisältäpäin. Ennen kaikkea on mainittava Sarah *Lebedevan* »Viulutaiteilijatar» — teos joka jo valokuvan välityksellä valloittaa syvällä runollisuudellaan ja sopusointuisella sulollaan. Alexander *Matvejevin* »Nuoruus» on myös niitä veistoksia, jonka ankaran kiinteään ja koruttoman plastilliseen muotoon kätkeytyy sykkivä, virtaava ja lahoamaton elämä. Kylmempi sulo on Sergei *Konjonovin* »Tyttö kohotetuin käsivarsin»-teoksessa, joka tehoaa tyylitellyn sileässä ja alstomassa yksinkertaisuudessaan. Näyttelyn vaikuttavimpia muotokuvia valokuvana on Dmitri *Schwarzin* veistos pojastaan. Sen hieman koristeellisessa muotoilussa on hienovaraista rytmiä, henkevää eläytymistä luonteeseen. Sergei *Orlovilta,* joka on luonut pääasiallisesti porsliinista pienoisveistoksia, nähdään myös kuvattuna suurempi sommitelma, »Äiti», josta valokuvan välityksellä voi saada täyttä käsitystä, mutta jonka kompositiosta ja yksityisistä detaljeista kuitenkin voi päätellä, että se on syvästä elämyksestä lähtenyt taideteos. Koko asennossa on ääretöntä väsymystä ja raskasmielisyyttä tai ehkä vain itseensä unohtunutta mietiskelyä, joka saattaa pään vaipumaan toista kättä vasten, toisen riippuessa herpaantuneena, suonikkaana ja ikään kuin mullan rosoiseksi syövyttämänä polven varassa. Lyyrillinen lapsenkuvaaja on Helena *Aleksejeva*, jonka raikastuntuinen »Makaava tyttö»-harjoitelma viehättää välittömyydellään. Anatoli *Grigorjevin* historiallisia kulttuuripersoonallisuuksia esittävät veistokset ovat myös niitä, jotka kiinnostavat. Dantea kuvaavassa, hieman maalaukselliselta vaikuttavassa keramiikkatyössä on sitä henkistä ylevyyttä, jonka kuvittelee olevan tämän runoilijan perusominaisuus. Vielä on mainittava nimi Ivan *Chadre* (Ivanov). Hänen veistoksensa »Ka-

Sergei Orlov: »Äiti».

tukivi on proletariaatin ase» on saavuttanut kansainvälistä kuuluisuutta. Epäilemättä sen realismissa on elettyä, järkyttävää kokemuspohjaa, vaikkakin siinä on häive suorastaan koristeellisesta liioittelusta.

Valokuvat ovat vain varjoja todellisuudesta ja vain varjojen varjoja silloin, kun ne esittävät taideteoksia, jotka ovat tihentynyttä todellisuutta. Sen vuoksi voimme tehdä vain sangen puutteellisia päätelmiä siitä, mitä venäläinen kuvanveisto todellisuudessa on. Mutta joka tapauksessa tämä näyttely pyrkii lähentämään meitä Neuvostoliiton kulttuuriin ja jokaisesta tilaisuudesta, mikä meille siinä mielessä tarjotaan, olemme rajattoman kiitollisia.

Alf Krohn.

TEATTERIA

Jean Anouilh Helsingissä

eli "modernismista" ja modernismista

Sääli tulee inhimillisen kielen heikkoa ilmaisukykyä kohtaan, kun ajattelee Suomen Kansallisteatterin »Antigonea». Kenties kuitenkin säälittävimmässä asemassa ovat ne, jotka tämän laitoksen tarjoamista ensi-illoista puhuessaan jo ammoin ovat kaikki superlatiivinsa loppuun kuluttaneet ja joiden ainoana lohtuna täyttymätön toive: jos voisin laulaa kuin leivo voi. Ei riitä enää, että teatteriarvostelija on runoilija myös, kuten Hugo, — ei, säveltäjä hänen pitäisi olla, sillä siinä, missä sanat loppuvat ja käyvät banaaleiksi, siinä sävel jatkaa.

Ensinnäkin on vaikeata käsittää, missä ilmenee »Antigonen» tekijän nerollisuus. Jos nerokasta on Sofokleen muuttaminen proosaksi ja hänen luomansa psykologian rönsytte'y, niin en jatka. Jos nerokasta on Sofokleen muodollinen modernisointi, niin sanon, että on helppoa olla nero. Sisäisesti Sofokleen »Antigonea» on mahdoton modernisoida, sillä sen sisältö on moderni sellaisenaan kahdentuhannen vuoden päästä yhtä hyvin kuin kaksituhatta vuotta sitten. Mitä siis Anouilh voittaa? Sen, että hän saksalaisten miehittämässä Ranskassa saa puhua suuilla suuremmalla miehittäjävaltaa ja Vichy-mentaliteettia vastaan, piiloutua suuren kreikkalaisen vaipanliepeeseen, joka on kyllin avara hänet aivan kokonaan kätkeäkseen, — jopa niin kokonaan, että hänen asettaan ei edes havaita. Mutta se johtuu vain siitä, että Sofokleen »Antigone» olisi takavuosien Pariisissa ollut paljon ajankohtaisemmin käsiteltävissä kuin Anouilhin vastaava laitos! — liian modernisti, jotta Anouilh olisi sen ainesta *uskaltanut* yhtä häikäilemättömästi käyttää kuin esim. Kaj Munk tarinaa Niels Ebbesenistä. Muodollisesti Anouilh on lähempänä nykyaikaa kuin Sofokles, mutta sisällöllisesti hän on miltei konservatiivi kreikkalaisen rinnalla siinä, että Kreon konkurssitilaan joutuneen valtion diktaattorina, samastaessaan itsensä ja lain, ei kreikkalaisella suinkaan lopulla lähde enää »valtioneuvostoon» hallitustoimia jatkamaan, vaan hänet murskataan täydellisesti. Se on tärkeä piirre, ja sen Anouilh vuonna —43 jättää hämäräksi — tuskin taiteellisista syistä — sillä seurauksella, että Kreonissa voi nähdä jotain suurempaa kuin nimihenkilössä. »Tappakaa hänet! Tappakaa hänet!», kansanjoukon huuto, näytelmän keihäänkärki, — kehen se kohdistuu? Sofokles sanoo ehdottomasti: Kreoniin, mutta Anouilh jättää sen käsittämisen ohjaajan ehdonvallan asiaksi: joko Antigoneen, joka uhmaa diktaattoria ja hänen kannattajiaan tai diktaattoriin itseensä, joka polkee lain ja kansan, ja jonka valtio on Minä. Teatterissa ohjaaja ratkaisee tulkinnan, ja kovin helppoa on ymmärtää se, että miehitysajan Pariisissa tämä näytelmä voi päästä julkisuuteen, mutta vaikeampaa on sen seikan ymmärtäminen, että tuon keihään kärjen suunta ei ole täysin selvä Suomen Kansallisteatterissa vielä tänään. Ja kuitenkin se jo kirjailijan suuntaamana sentään on *kyllin* selvä: in tyrannos! Käsitettäköön näytelmä poliittisena tai pidettäköön kirjailijaa epäpoliittisena tai ei, yksi asia on varma: tämä näytelmä luhistuu, jos vaaka heilahtaa Kreoniin ja romahtaa täydellisesti, jos se pysyy tasapainossa, sillä kompromissin mahdollisuutta siinä ei ole.

Toisaaltakin tulee mieleen Kaj Munkin »Niels Ebbesen». Ei vain siksi, että Teuvo Puro näyttelee sekä kreivi Gerhardtia että

Kreonia — ja näyttelee aivan samoin keinoin! — vaan siksi, että molemmissa näytelmissä diktaattorin liepeillä esiintyy poika: »Niels Ebbesenissä» kaksi nuorukaista, »Antigonessa» yksi hovipoika. Sven Miliander Ruotsissa teki kreivi Gerhardtista pe verssin, ja tässä kreikkalaisperäisessä »Antigonessa» olisi sopivaa Kreonista tehdä samoin. Millä paremmalla tulkinnalla tämä pojan oleminen koko näytelmässä on perin tarpeellinen? Voidaan sanoa, että luomalla tämän hovipojan Anouilh välttää Kreonin monologit, säilyttää hänet rudimenttina kuninkaallisesta seurueesta, mutta se väite ei kestä. Voidaan sanoa, että täten kirjailija luo kontrasteja ja rinnastuskohtia, symboliikkaa, mutta se on aivan liian konstruktiivista. Ajatella voidaan myös, että poika edustaa eräänlaista Hitler-Jugendia, enkä minä todellakaan ole varma siitä, eikö Kansallisteatterin tulkinnassa juuri niin ollut laita! — ainakin se olisi sopinut yleissävyyn mainiosti.

Ei myöskään jaksa hyväksyä Suomen Kansallisteatterin tyyliä »Antigonea» esittäessään. Jos syy on kirjailijan ohjausviitteissä, jotka pitäisi minun tietää, se niihin tulkoon, mutta muistettakoon myös se, että kirjailija ei sido ohjaajaa ratkaisevalla tavalla. *Jos* Sofokleen »Antigone» hahmona nykyaikaistetaan, miksi jättää muovailu puolitiehen? Mikä oikeastaan oli Teuvo Puron Kreon, mikä Rauli Tuomen Haimon, mikä Rauha Rentolan Ismene, mikä Eeva Kaarina Volasen Antigone? Ja mitä oli Klaus Kaliman kulissi, mitä puvut, mitä koko Eino Kalim: ohjaus? Oliko se modernia sillä tavoin, että se tämän kreikkalaisen tragedian henkilöistä ja heidän probleemoistaan teki nykyaikaisia henkilöitä nykyajan probleemoineen? Väitetään niin, mutta se ei ole totta. Koko huudettu modernisointi on vain siinä, että näytelmän kaikkisuus siirretään ajatuskuroutumana johonkin irrationaliseen pisteeseen, jossa kuvastelee päällekkäin kaksi klisheetä: antiikki ja aika »miten haluatte». Älköön sanottako, että se idea on hieno juuri siksi, että se on muka pelkistetyin tai siksi, että siten »näyttämöllä merkillisesti väreilisi ajattomuuden ja ikipysyvyyden tunnelma» — Kaarlo Marjasta siteer takseni. Jos lasketaan yhteen antiikki j nykyaika, en tiedä laskuoppia, jonk mukaan summana olisi iankaikkisuus. Jc »Antigone» halutaan pelkistää ideaksi plat nilaiseen tapaan tai nähdä siinä identtisin iäinen totuus ja kauneus jonkin hegelilä sen oppien mukaisesti, sanalla tai kahdell sanoen: jos »Antigonesta» halutaan tehd aatepilleri tai tabletti, niin suotta on mitää yhteenlaskuja ruveta tekemään, sillä Sofok les edusta jo summaa. Missä on siis Ein Kaliman ansio? Vain siinä, että hän tarjoa Sofokleen pillerin standardipakkauksess tiukan natsilaisittain popularisoituna, mutta ei kai Suomen Kansallisteatterin yle sö aivan niin tyhmää ole, että se sitä kaipai perspektiiviensä luomiseen? Ihminen, jok katselee Kansallisteatterin »Antigonea» tiet mättä Sofokleesta ja kreikkalaisesta trag diasta mitään, näkee esityksessä paljon ta koituksetonta ja kummallista, ja katsoj joka nuo seikat tuntee, näkee aivan samoi vaikkakin päinvastaisista syistä. Sekä tiet että tietämättömyys tekevät kreikkalais klisheen tarpeettomaksi. Jos siihen halutaa viitata, niin pelkkä nimi »Antigone» sanc jo molemmissa tapauksissa kyllin. Tärkeät tässä näytelmässä ei lainkaan ole antikkisle siteitten ja niitten muka vasta keksityn ia kaikkisuuden esittäminen — mikä naure tavuus! — vaan tärkeätä on esittää antiikk set probleemat kaikkea *muuta* kuin antiikk sina! Luotakoon niille sentakia vastaava tu kinta, varsinkin silloin, kun sitä tulkintaa tarvitse edes keksiä, vaan se *on*. Muuten voi nähdä koko puuhassa järjen hivent kää

Samanaikaisesti on Helsingin ruotsinkie sellä näyttämöllä nähtävänä saman tekij »Eurydike» ja tämä harvinainen sattun antaa tilaisuden mielenkiintoiseen vert luun.

Silloin, kun kirjailijalla on »Antigone sa» käytettävänään antiikin valmis, äärii milleen pelkistetty tragedia, tiivis kuin tin malja, luja kuin pyramiidi, silloin hän s aikaan tiiviin ja lujan näytelmän. Mutta todistaa vain: Sofokles on todellakin hy dramaatikko. »Eurydike» antaa sensija todistuksen Anouilhista, koska se perust

vain tunnettuun kreikkalaiseen taruaiheeseen ja koska Anouilh sen aiheen on aivan täydellisesti uudistanut antamalla sille sekä uuden muodon että uuden sisällön. Jo nyt huomataan: »Eurydiken» muoto ei ole »Antigonen» vertainen. Tämän antiikin »modernisoijan» vahvin puoli ei ole muodon hallinta ,vaan modernin sovitelman antaminen. Tätäkin tietä tullaan samaan kuin edellä. Mutta »Antigonesta» puheenollen voidaan kysyä: tarvitseeko teatteri sen moderniin tulkitsemiseen kirjailijan? Kysymystä älköön tehkö tarpeettomaksi se tosiasia, että Suomen Kansallisteatterin hengen modernisoimiseen ei kirjailijan olemassaolo riitä. Kansallisteatteri on tehnyt parhaansa restauroidakseen mahdollisimman antiikkiseksi sen, minkä Anouilh vuonna —43 koetti tehdä niin modernisiksi kuin niissä oloissa suinkin uskalsi. —

Eeva Kaarina Volasen Antigone näyttelijäsuorituksena kohosi yli muiden. Tässä Kansallisteatterin kummityttönä poseeraavassa näyttelijättäressä on aika paljon lapsellista maneeria, tehtyä nelivuotiasta, hänen suunmurtamisensa, ilmeensä, äänensä herättää katsomossa isällisiä ja äidillisiä tunteita — kun hän hankkii itkua, kaivan hengessäni nenäliinaa ja muistan lauseen: älä itke, posket kastuu Mutta kun hänen Antigonensa oli parhaimmillaan joskus Teuvo Puron innoittavien iskujen siivittämänä, hän tapasi hyvin puhtasti roolinsa hermoon. Rauha Rentolan värittömyyttä Ismenessä ei värikäs puku peittänyt niinkuin se joskus voi tehdä, se löi hänet liikaa esiin. Sisarusten puvunväreissä oli kai jotain symboliikkaa, jota ohjaus ei saanut selväksi, hataraksi jäi myös Ismenen ja Haimonin keskinen suhde — sen voisikin poistaa kokonaan, sillä tämä Anouilhin juonilisä ei merkitse näytelmässä loppujen lopuksi mitään. Rauha Rentolalle rooli teki vääryyttä asettamalla hänet rinnastukseen, johon hän ei sovi. Kreonina oli Teuvo Puro nuorennettu jälkipainos kreivi Gerhardtista, hiukan inhimillisempi vain. Hän koetti olla lopussa murtuneenakin velvollisuudestaan korkeasti vakuuttunut mies, oikea Hitler-ideaali ja Meinkampfer, ja tässä juuri Kreon ja koko näytelmä ajaa suolle Eino Kaliman istuessa kuskipukissa. Ottakaa hulja ja lyökää ruunaa lautasiin! —

Joel Rinne kuorona oli umpilisäke entisiltä ajoilta, ja hellän vetoava ilme silmissään hän piippuineen deklamoi luontevasti, mutta olisinpa suonut hänen vaihtaneen piippunsa työmiehen tupakkaan ja smokkinsa halpaan asuun ja miehenä kadulta tuovan henkilössään näyttämölle sen jonkun, jota Polyneikes, kaatunut vastarintamies, johti. Sofokleen kuoro edustaa theebalaisia ylimyksiä, kansallisteatterin kuoro korkeintaan kirjailijaa tai katsomoreportteria ja on siis voimatekijänä näyttämöllä pikemmin laimentava kuin edes passiivinen, antiikkisen esikuvansa aktiivisuudesta puhumattakaan! Mutta minkä draamallisen voimakomponentin hänestä täten saisikaan! Umpilisäke puhki, vatsakalvon tulehdus ja haa! Vaan sellaistapa harakiriä Kansallisteatteri ei tee — se vatsakatarri, nähkääs! Modernismista ja Suomen Kansallisteatterista ei samassa yhteydessä edes saisi puhua! —

Paljon parempi on ruotsinkielisen näyttämön »Eurydike». Se on hiukan liian pitkäksi venytetty, jonkin pikkuroolin voisi poistaa kokonaan, mutta ihana näytelmä se on eivätkä sen esityksessä tunnu pillerinpyörittäjän otteet eikä »merkillisesti väreilevä ajattomuus», mikä nyt lie Suomen Kansallisteatterin tunnus ylimalkaan. »Eurydikestä» hehkuu runous ja se hehku kirjailijalla on omavaltaista eikä lainaa. »Eurydiken» teema: »jos rakastat, älä tuijota rakastettusi menneisyyteen, ettet menettäisi häntä» ei tosin ole mikään uuden uutukainen viisaus, mutta kun Orfeuksen manalassakäynti selitetään tämän ajatuksen myyttikiteytymänä, se saa monumentaaliset mittasuhteet — ja kaikki aivan riippumatta siitä haetusta kaksinaisuudesta ja verhotusta kaksimielisyydestä, joka leimasi »Antigonen». On vain kaksi kreikkalaista nimeä, Orfeus ja Eurydike ja ensimmäisen näytöksen ranskalainen rautatieasemainteriöri, joka kolmannen näytöksen yövalaistuksessa muuttuu Kalman eteiseksi, se riittää. Katsoja, joka ei tunne koko Orfeuksen ja Eurydiken tarinaa kreikkalaisesta tarustosta, tutustuu sen ytimeen nyt tietämättään eikä

häntä tietämättömyys häiritse millään tavoin, sillä hän ymmärtää kaiken, minkä äkee ja kuulee.

Ohjaajana on Gerda Wrede.

Tor Forslundin lavastus ei pyri mihinkään »merkillisesti väreilevään ajattomuuteen» kuten ei ohjauskaan, päinvastoin. Kaikki on niin kiinni siinä ajassa, joka on meidän, kuin suinkin. Ensimmäinen interiöri ei vain muuten ollut hyvä, siitä puuttui kuumuus ja koko se leima, jonka kärpäset tuovat tähän näytelmään omana panoksenaan. Jo alussa on nim. jyrkästi vastakohtainen rinnastus: Eurydiken ja Orfeuksen kohtaus ja alaston, kaikki siteet polttava rakastuminen toisaalla jo vanheutuneen teatteriharpun ja hänen rakastajansa kohtaus toisaalla, pöydän ääressä, jolla kärpäset parittelevat sokeriastian vaiheilla. Interiöri kuuluu jälkimmäistä myöntäen säestämään. Myös Arno Högdahlin ja Runar Schaumanin rakastelu olisi saanut olla enemmän kärpäsmäisen siivotonta, sillä tässä on yht'aikaa nähtävissä rakkauden ihanne ja sen irvikuva.

Loppuratkaisussa Anouilh tulkinnassaan poikkeaa kreikkalaisesta tarusta. jonka mukaan Orfeuksen repivät kappaleiksi dionysolaisessa hurmiossa olevat Heraakialaisnaiset — hänen virtaan heitetty päänsä ajautui Lesbos-saarelle ja saaresta tuli runouden kehto. Jos tämä käännetään moderniin ilmaisuun, niin sen mukaan Orfeus Eurydiken menetettyään hukuttaa suruusa ja rakkautensa kapakoissa ja bordelleissa, hedelmänä kaikesta on suuren taiteen synty, runouden, joka laulaa rakkaudesta. Mutta se on lii n pitkä prosessi, jotta se mahtuisi vielä tämän näytelmän loppuun, ja niin Anouilh valitsee teistä kaikkein lyhimmän draamansa pisteeksi: Orfeus tekee itsemurhan ja tapaa rakastettunsa rajan tuolla puolen, jossa aina on käsillä nykyisyys vain. Se on heikohko finaali, filmaattinen happy-end, hiukan itkettävä, mutta ah, miten kaunis sentään

Mainio on toinen näytös: myrkynvihreä, 'aitakadun hotellihuone Marseillessa, huone, jolla on traditiot rakkaudesta — ja vuode, jonka patjan tahrat melkein näkee. Asetelma on »Romeo ja Julia» hautaholvissa, ranskalaisittain vain kärjistettynä. Erinomaisella tavalla Sven Ehrström hotellipalvelijana liittyi tähän kuvaan. Orfeuksen ja Eurydiken kohdalla kaipasin sensuellisempaa otetta, maininkeja jostain äskeisestä, sillä molemmat olivat sen makuisia kuin olisivat vain juoneet lasillisen vichyvettä. Erik Lindströmin Orfeus yleensäkin alusta loppuun muistutti liian paljon äskenluotua Aatamia, epätervettä melkein. Kyllähän raikas voi olla siitä huolimatta, että on sensuelli. Eikä Gunvor Sandkvistin Eurydikekään mikään rippikoulutyttö saa olla. Hänelhähän on jo se n.s. menneisyys ja Orfeuksen sitä kohtaan tuntemalla uteliaisuudella täytyy olla jotain näkyvää perustetta itse Eurydikessä. Muuten molemmista ei voi sanoa juuri muuta kuin pelkkää hyvää. —

Urpo Lauri.

Kaunottaren kosijat ★ Ruma Elsa ★ Pääsiäinen

On loogillista lähteä näytelmän nimestä silloin, kun nimestä voi nähdä etikettimäisen tiivisteen näytelmän sisällöstä. Tätä lähtökohtaa ei anna Armand Salacroun »Kaunottaren kosijat» (»Les fiancés du Havre») vaikka tuo suomalaisasuinen nimi korvattaisiin sanaunukaisemmallakin suomennoksella »Le Havren kosijat». Tämän näytelmän asetelmat ovat sellaiset, että arvostelu kieltää niiltä tarkoituksenmukaisuuden, jos pääasia nähdään nimessä konsentroituneena.

Kirjailija jakaa draamansa voimatekijät neljään: Duval-Lavalléen perhe, Lefortin perhe, Kuoro ja Draaman näkyvä kohde, s.o. kaunotar, jonka kosijoina noiden kahden perheen kaksi poikaa ovat. Tuon neljännen tekijän attribuutti »näkyvä» tahtonee sanoa, että näytelmän nimikin on *vain* näkyvä nimi, muodollisuus, ja että draaman *varsinainen* painopiste ja kohde on muualla.

Charles Duval-Lavallée on rikas liikemies, ukko Lefort taas sen lajin boheemi, jota meillä nimitettäisiin nykyään pinnariksi kai sen takia, ettei laji omaa taiteellisia taipu-

muksia ja että sen parta on suhteellisesti pitempi kuin tukka. Molemmilla on vaimo. Kaksikymmentäkahdeksan vuotta sitten Reinette Lefort, kalamuija, sai kunnian olla samassa lestissä kuin rouva Clotilde Duval-Lavallée, samassa synnytyslaitoksessa, samana päivänäkin. Eikä hän huutanut. Molemmat saivat pojan — ja tässä kirjailija tekee kokeen: hän antaa hoitajattaren vaihtaa lapset keskenään. Ja tulos tempusta on niin mielenkiintoinen, että biologi, sosiologi, psykologi ja tavallinen katsoja huomaa unohtuneensa ajattelemaan kesken esitystä. Näytelmä on koeteltua, kaksinkertaista ranskalaista niisintää, ja kirjailijan sukkula lentää niin vikkelänä, että sen liikkeitä on vaikea käänteissä seurata.

Irene-kaunottaren on käsittääkseni oltava juuri niin hepsankeikkamaisen yksinkertainen, että hän kuvittelee olevansa koko draaman akseli, jonka ympäri kaikki pyörii, aivan niinkuin rihkamaprinsessalle sopiikin. Mutta minusta tuntun, että Tuire Orri itsekin kuvitteli näyttelevänsä pääroolia. Kannis Irene — nimihän tuoksuu asfaltille! — on aivan tyhjänpäiväisen pinnallinen, pikku aivoissaan laskeva, pikku sydämessään tunteva harakka, eivät häneen kuulu traagilliset äänenpainot eivätkä operettiprimadonnan laajat eleet. Koko hänen roolinsa *vitsihän* on juuri siinä, *ettei hän ole* päähenkilö, ja sen ehdottomasti pitää näkyä katsomoon hymyä herättävänä! Tässä Jussi Snellmanin ohjaus kaipaa kohennuksen.

Varsinaisina päähenkilöinä ovat vaihdokkaat, ja heidän kauttaan kirjailija kriitillisesti valottelee perinnöllisiä, yhteiskunnallisia ja psykologisia kysymyksiä. Mitä tulee pojasta, jonka myötäsyntyiset ominaisuudet perustuvat hyvin yksinkertaiseen sukusolukaavaan, jos hän vaihdokkaana joutuu niin sanottuun sukuun ja perheeseen? Ja mitä voi tulla pojasta, joka on lahjakasta alkujuurta, mutta joka joutuu yhteiskuntaportaikossa siihen laakeaan tasoon, joka on ennen ensimmäistä askelmaa? Ja mitä molempien kohdalla merkitsee perinnöllisyys ja mitä ulkonaiset olosuhteet? Kirjailijan tekemä koe ei tietenkään riitä yleispäteväksi todisteeksi, eikä sitä sellaisena pidä ymmärtääkään. Paljon tärkeämpää näytelmässä on se, että sen päähenkilöt peilailevat kaksoisolentoina itseään ja toisiaan, ympäristöään ja se, että kirjailija antaa molempien poikien vihata ja halveksia toisiaan jo lapsuudestaan saakka, ja vihata ja halveksia toinentoisissaan *juuri* sitä, mikä heissä on ympäröivien olosuhteiden ansiota! Kas siinä kaksiniitisyyttä! Sanotaan, että tässä näytelmässä ei tapahdu mitään ja että sen loppuna on »»aamen plottis, kukin menköön omaan kottiis», mutta ei sen tilinavaus ja tilinpäätös sentään ole sama. Sanotaan, että kirjailija leikittelee eikä ratkaise mitään, mutta ratkaiseeko Strindberg »Kuolemantanssissa» mitään? Sitä paitsi tämä Armand Salacroun näytelmä on vain ensimmäinen osa hänen trilogiastaan, ja he, jotka eivät tyydy sen tilinpäätökseen, jääkööt odottamaan saldolleen jatkoa.

Tämän näytelmän vuorosanoissa on niin paljon asiaa, että sen dialogi asettaa hyvin suuret vaatimukset ohjaajalle ja näyttelijöille varsinkin kun tempo ei saa olla liian hidas. Ja niin tässä hyvin selvänä paljastuikin se, kuinka huonoa näyttelijöittemme pelkkä *sanomisen* tekniikka on. Erikoisesti jokaisen näytelmän expositio, alkutilanteen selvittely ja johdatus tapahtumiin vaatii hyvää sanontaa, oikeita esiinottoja, oikeita korostuksia, taidokkaita taukoja. Expositiossa katsomo on houkuteltava mukaan, rakennettava siteet yli rampin. Jos väliverho reväistään auki ja katsomo ilman valmisteluja työnnetään tapahtumain pyörteeseen, jonka tasalla se ei ole, saattaa helposti sattua, että jää kelkasta pois ja vaivoin pääsee edes kannoille. Katsomo on otettava kuin verkosta siikaa — harvemmin sopii tuulastuli- ja ahrain-tekniikka alkuun. Kokonaisuutena esityksessä oli jotain gramofonimaista, levytettyä, millä kai tahdottiin markkeerata ranskalaista luistavuutta.

Päähuomio kiintyi Pentti Saarekseen ja Seppo Sariolaan näyttelijöinä. Pentti Saareksessa on ruutia enemmän kuin hän jaksaa polttaa, eräänlaista näyttelijäfanatismia, joka leiskahteli jo näytelmissä »Hiiriä ja ihmisiä», »Maan jumala», »Portti pimeään». Hän pitelee roolejaan aika lailla rutosti ja pyrkii panemaan niihin eskomaisen peräkaneettiusa »tilulii, tilulii, tilulii», kipinöi joskus hiukan liikaa, mutta on sentään Helsingin Kansanteatterissa enemmän kuin pelkkä lahjakkuus — sen toteaminen tässä jo myöhäistä olisiki Seppo Sariolalla oli

vaikea rooli, sanoisin, että se oli näytelmän vaikein siksi, että se oli puolinaisin — paha on tietää tai kaavailla, miten sitä pitäisi käsittää ja käsitellä. Parhaiten Guy Duval-Lavalléetä ehkä pukisi näytelmän kokonaisuuden kannalta pinnallisuus — ei häntä kannata luonteena syventää sen enempää kuin Ireneäkään — maailmassa tuskin on probleemoja, joiden ratkaisemisessa tai ratkaisemattomuudessa hän kokisi tragiikkaa edes omasta mielestään. Guy on sitä paitsi epäsympaattisin näytelmän henkilöislä, ja minusta tuntui siltä kuin Seppo Sariola olisi surkutellut häntä liikaa. Paavo Jännes, jota kovin harvoin näkee, ja Kaarlo Halttunen, Verna Piponius mainittakoon.

Jos Armand Salacrou on maustanut komediaansa hiukan epäilyttävänkin makuisilla aineksilla niin että sen kaikkisuutta ainakin siinä muodossa, missä Jussi Snellmanin ohjaus sen tarjoaa, voidaan pitää vaikeasti sulavana, niin Valentin tyytyy vain naurattamaan ja sen ohessa tekemään pilaa. Hänen pilailunsa kohteena on nainen kolmessa kai tyypillisimmässä olomuodossaan, ja siisivussa saavat sivalluksensa miehisetkin narrimaisuudet, kolmitahoisina nekin. Näytelmän koneenkäyttäjänä on Elsa, ja silinlereissä hyrrää rakkaus, se hauska tunne. On jotain tavattoman koomillista siinä, kun Elsa muodonvaihdoksensa jälkeen keinahtelee näyttämölle omaa sukupuoltaan parodioiden, ja kotihengetär siunailee: »Mitäs se Santtu nyt —?!» Se on eräs tämän huvittavan näytelmän herkullisimmista kohtauksista, ja sen tilannekomiikan Edvin Laineen ohjaus osaa erinomaisesti tuoda esiin.

Ei Martta Kontulan Elsa oikeastaan mikään ruma ole. En tiedä millaiseksi kirjailija hänet on hahmoitellut ja onko Elsa hänenkin viitteillensä mukaan housupukuinen poikatyttö, mutta tuo rumuuden keinotekoinen ratkaisu, jota Helsingin Kansanteatteri käyttää, ei suinkaan ole parhain. Mikään välttämättömyys ei ole pukea Elsaa housuihin. Se tuntuu liian teennäiseltä ratkaisulta ja vie pääosan esittäjän helposti sellaisiin havaittavan tehtyihin ja ulkokohtaisiin eleilyihin ja äänenpainoihin kuin mitä Martta Kontulakin käytti. Kauniistakin naisesta saa vaivatta epämiellyttävän, jos hänet puetaan vaatteisiin, jotka ovat syntyneet toisen tyyppisen vartalon verhoiksi. Elsa ei ole epänaisellinen, mutta hän on *naisena* ruma, ja tyyppi esiintyy parhaiten edukseen sukupuolensa vaatekappaleissa silloin, kun sillä sukupuolisuudella on sisältöarvoa käsitteessä.

Arvo Lehesmaan professori oli hyvä suoritus. Kovin hupaista olisi ollut, jos näyttelijä olisi uskaltanut matkia jotakin meikäläistä yliopistonimeä — erittäin hyvät edellytykset Arvo Lehesmaalla tässä kujeessa olisi useampaankin kuin yhteen suuntaan. Nomina sunt odiosa, mutta näin helsinkiläisessä farssissa senlaatuinen pilailu olisi hyvin paikallaan. Arvo Lehesmaan ohella Elsa Turakainen, Joel Asikainen ja Hannes Veivo tapasivat oikeat säveleet ja saivat itsensä esiin. Nautittavasta kokonaisuudesta vastaa Edvin Laine ja tietysti Valentin itse. Se on hyvin naurettava tarina, jonka pahin heikkous on siinä, että makein nauru tuhlataan jo alkupuolella kaiken.

Viime keväänä Helmi Lindelöf ja Suomen Kansallisteatteri sopivat siitä, että »Erotaan pois» — ja äsken päänäyttämömme juhli Pekka Alpon eroamista »Pääsiäisellä». Ja kellot soivat . . .

On kulunut jo kai yli viisitoista vuotta siitä, kun ensimmäisen kerran keinottelin selkääni Pekka Alpon nahkaisen matkalaukun eräällä Suomenlahden aallonmurtajalla ja horjahtelevin pojanpolvin lähdin opastamaan matkamiehelle majaa. Se laukku painoi niinkuin vain kirjoilla ja papereilla lihoteltu matkalaukku kehtaa — en muista enää, saiko poika perillä markan vai viisi. Samaa laukkua kannoin sitten monta kertaa myöhemmin, milloin kujaa ylös, milloin kujaa alas. Kesä kesän jälkeen se oli aina keveämpi kantaa, ja jonkun juhannuksen kuluttua se siirtyi hartioilta ensin olkapäälle ja sitten käteen. Nyt se ei painaisi enää paljon. —

Kun Pekka Alpo nyt laskee taakkansa, joka hänelle itselleen on vuosi vuodelta tullut vain raskaammaksi kantaa, lopullisesti pois hartioiltaan kansallisen teatteritaiteem-

AIKAKAUSLEHTIKATSAUS

VALVOJA. Vanhan vuoden mentyä — ainakin nitä Valvojaan tulee — kovin surullisessa valossa mailleen (Koskenniemen Hilli-tempaus!), näyttää ensi silmäyksellä siltä, että uusi vuosi olisi sensijaan alkanut onnellisemmissa merkeissä. Yllätys näet kohtaa meitä: Valvojan 1. no:ssa on prof. *Koskimies* nyt »löytänyt» 20- ja 30-luvun amerikkalaiset suurromaanit — muodoltaan radikaalit ja myös aatepohjaltaan edistykselliset kirjailijat, kuten Dos Passos, Hemingway, Faulkner jne.

Liikaa tietysti olisi ollut odottaa, että tässä samantien mentäisiin pintaa jonkinverran syvemmälle — ts. että Koskimies, kiitellessään pitkässä esittelyssään kaunein sanoin muodollisia ansioita, »huomaisi» (tai osaisi) eritellä myös maailmankatsomuksellista pohjaa ja sisältöä. Mutta erinäiset äänenpainot panevat meidät muutenkin suhtautumaan vissillä varovaisuudella tähän Valvojan suunnanmuutokseen. Tuntuu, kuin »suuri, tuntematon länsi», joka tässä nyt lopulta on äkkiä »löydetty», olisikin radikaalin demokratian sijasta itse asiassa lähinnä se militaristisia voimantuntojaan paisuva suurvalta-Amerikka, jonka edulliset olosuhteet jättivät itse koskemattomana korjaamaan hedelmät kansojen kalliisti verellään ostamasta voitosta . . Tämän uuden »suojelevan» voimatekijän popularisoimiseksi (»Europan Kirjailijaliiton» ja Rooman perinnön romahdettua) jopa eilispäivän demokraattisen USA:n radikaalit modernistitkin ripustetaan näkyville, siloittelevalla hymistelyllä sokeroituina joulukuusenkoristeina' (Dollari-taantumuksella kun ei omasta takaa ole tarjota mitään nimiä kulttuurivientiä varten — ja *jotakin* sentään täytyy olla mitä näyttää!) Koskenniemi & Co tunnetusti omaa entuudestaan moninkertaiset kokemukset moisen kulttuuriväärennyksen alalla. Tällä kertaa on kylläkin, kuten sanottu, vasta alkusanat käsillä ja vasta Koskimies niitä esittämässä (joka tietysti on huomattavasti valoisampi tapaus), mutta varovaisuuden vuoksi, josta ketään ei ole syyttä me pääkallonpaikalla, niin sallittakoon vain toteamus: kannettu on.

Quid feci, id feci, eli suomeksi suurin piirtein: se on tehty. Ja revetköön esirippu katosta hamaan lattiaan silloin, kun taiteilija juhlii, muut heittäkööt miehen ihokkaasta arpaa! Jäämme Tuomaksena kolmatta päivää odottamaan.

Urpo Lauri.

moittia, sopii jokaisen epäillä huonoa Koskenniemen toimittaman Valvojan taholta, kun se nyt, haistellessaan USA:ssa satulaan kiipeävää sotilasmahtia, alkaa samalla varovasti puhua viimemainitun »kulttuuritehlävästä»! —

FINSK TIDSKRIFT Helmikuun numerossa tapaamme johtavan kirjoituksen paikalla Helmer *Smedsin* artikkelin »Suomen poliittinen läksy», joka sisältää terveitä ja luonnollisia ajatuksia erinäisistä naapurisuhteistamme. Varsin ilahduttava merkki, sillä eihän juuri voi väittää, että tämäntapainen kiihkoton ajatuskanta olisi usein saanut mitään erikoisempia ilmauksia arvovaltaisina esiintyvien julkaisujemme palstoilla. Ja kirjoittaja esittää huolestumisensa:

»*Huolimatta siitä, että huomattava väliaika, kohta kaksi ja puoli vuotta, on kulunut aselevosta, on nähtävissä jokseenkin harvoja merkkejä, jotka todistaisivat, että uusi ajatustapa olisi päässyt syvemmin juurtumaan. Monet mielenilmaukset päinvastoin osoittavat, että vanhat käsitykset, tietenkin ajan vaatimusten mukaisessa muodossa, jatkavat elämäänsä suurella sitkeydellä ja voimalla. Mitään onnettomuuksia ei kuitenkaan ole toistaiseksi tapahtunut, ja varmaankin on olemassa henkilöitä, jotka arvelevat, että äskettäin solmitun rauhan mukanaan tuomissa turvatummissa oloissa meidän on mahdollista jatkaa kuten ennenkin vanhoja raiteita pitkin. Mikään ei voi olla vaarallisempaa kuin sellainen harhakäsitys. Tarkemmin tutkittaessa osoittautuvat rauhansopimuksen määräykset vain aselepoehtojen kertaukseksi. Sitä ne eivät ole ainoastaan ulkonaisesti, mitä vahingonkorvauksiin ja alueluovutuksiin tulee, vaan myöskin ytimeltään, jollaisen muodostaa vaatimus poliittisesta uudelleenkouluutuksesta*». Kirjoittaja mainitsee SN-seuran järjestöksi, joka aselevon jälkeen on ottanut tehtäväkseen auttaa kansaamme omaksumaan tähänastista oikeamman käsityksen asemastamme Kansallamme on vielä pitkä taival edessään valtiolliseen kypsyyteen. *Mutta onneksemme eivät suhteellisen lievät seuraukset nyt kuitenkaan ole verrattavissa siihen tavattomaan riskiin, jonka varaan heitimme valtiomme ja kansamme.* Tämä on se oikea tausta järjelli-

selle uudelleensuuntauksellemme, joka antaa sille kaikkea muuta tärkeämmän merkityksen, kuten myös tasavaltamme presidentti on useasti lausunut.

Artikkelissa selvitellään sitten lähemmin tässä yhteydessä esiintulevia tärkeitä näkökohtia. — Kohautamme kunnioittaen hattua Finsk Tidskriftille avarakatseisuuden johdosta, jonka vallassa se on antanut tilaa järkipuheelle — joskin samalla huomautamme, että olosuhteissa tietysti täytyy loppujen lopuksi olla suurin syy silloin, kun »uskallus» nähdä tosiasiat oikeassa valossaan tuottaa jollekulle erikoisia kunniaa! Merkillepantavaa on joka tapauksessa, miten ruotsinkieliset porvarimme kerta kerralta tulevat näin vaativammissa tilanteissa paljastaneeksi suomenkielisten kurjuuden. Joku taisi joskus sanoa, että se, joka tässä maassa viimeiseksi saa mitään mahtumaan päähänsä, se on juuri suomalainen oikeistoporvari — juuri se vanha jurnuttaja! Totuus, joka ikävä kyllä ei ole mikään leikin asia.

SUOMALAINEN SUOMI. Tämän niminen on äärimmäisen, osittain maanalaisen oikeistolaisuuden äänenkannattaja »kulttuuririntaman varten». Sen suuntaa-antava kirjoittelu liikkuu lain ja hyvien tapojen rajamailla, kuten osoittavat lehden epäselvät asiat raastuvanoikeudessa — ei kulttuurinäkemyksensä takia, vaan paljaaltaan hallitusvallan häpäisemisen vuoksi. Moiset puhtaasti poliittiset tarkoitusperät, jotka tietysti estävät kaiken objektiivisen arvostelun, ovat naamioidut »kulttuurin» esiliinalla — sen nuorison harhauttamiseksi, jota taantumus tällä jäljellejääneellä keinolla kokee estää liukumasta pois sotapropagandansa »kasvatuksen» vaikutuksesta.

Tuosta ilkeästä keitoksesta on jo annettu naseva määrittely, joten tyydymme lainaamaan:

»Huomattakoon, kuinka intensiivisesti vanhan suunnan miehet tekevät työtä nuorison parissa. Tuskin porvaristomme oli päättänyt sotaseikkailunsa, joka maksoi kansallemme niin suunnattomat menetykset, kun se uhalla huomasi sillä, kuinka muka harrasti pelkkää kulttuuria. Tämä porvaristomme kulttuuri-ilveily, jonka ainoana tarkoituksena on kaulata joukkoja demokratiaa vastaan ja ylläpitää kulttuurin nimissä sitä kansalliskiihkoa, jota ei enää suojeluskuntien ja AKS:n nimissä voida ylläpitää, on viime aikoina saanut niin mauttomia muotoja, että luulisi jokaisen arvostelukykyisen ihmisen huomaavan, mistä on kysymys. Jos joku ylioppilasneitonen julkaisee keskinkertaisen runokokoelman, niin puhutaan Runebergista ja Shakespearesta. Jonkin yliopistonlehtorin formalistisia käsityksiä tulkitsevia aforismeja verrataan Nietzschen saavutuksiin. Melkein joka kuukausi ilmestyy jokin maailmankirjallisuuden merkkiteos suomenkielellä, jos porvarillisiin kirjallisuusexpertteihin on luottamista.

Samaan aikaan käydään taistelua kaikkia niitä vastaan, jotka yrittävät saada aikaan uudelleenarviointia kulttuurielämässä sen romahduksen jälkeen, jonka se on kokenut. Tästähän ovat osoituksena Olavi Paavolaisen kirjan vastaanotto ja se tapa, millä Hagar Olssonin kimppuun hyökättiin sen vuoksi, että hän oli vaatinut tilintekoa menneisyyden erehdyksiin nähden. Kirjallisuusprofessori, joka ärsyttääkseen ja taantumuksen mahtia näyttääkseen esiintyy presidentin kutsuilla Mussolinin antama kunniamerkki kaulassa roikkuen, ampuu nuolia sumusta jonkin nimimerkin turvissa aivan kuin jokin maaseutulehden kurja pakinoitsija. Sellaista on »kulttuurielämämme».

(Erkki *Vala* eräässä haastattelulausunnossaan Työkansan Sanomissa.)

Niin, ja sellaista on erikoisesti Suom. Suomen »kulttuurielämä», sillä SS on tehtävien jaossa saanut osakseen toimia erään reaktion laitimmaisista torventoitotlajisla. Sitä voidaan syyllä nimittää kulttuurielämämme »Kauppalehdeksi» — mikä tietysti on oikeutettunakin varsin pahasti sanottu.

SOIHTU Akateemisen Sosialistiseuran Soihtu-lehti, jonka 11. vuosikerran julkaiseminen keskeytyi taloudellisista syistä viime vuonna, on jälleen alkanut ilmestyä, senjälkeen kun mainitun seuran toimeenpanema rahankeräys työväestön keskuudessa oli johtanut suotuisaan tulokseen. Lehti mainitsee edelleen, että sen toimituskunta on järjestetty uudelleen ja että se tulee tästälähtien ilmestymään 6 kertaa vuodessa. Päätoimittajana on Osmo *Helin*.

Ensimmäisen numeron sisällöstä mainittakoon Hertta *Kuusisen* kirjoitus »Työväen yhtenäisyys ja ylioppilaat», sekä tri Antero *Rinteen* mielenkiintoinen selostus amerikkalaisen Wendell *Bergen* paljastuskirjasta »Cartels — Challence to a free World», joka on Ruotsissa ilmestynyt nimellä »Kartellit — maailman uhka». Ruotsin lehdistö on kutsunut näitä Yhdysvaltojen oikeusministeriön antitrustiosaston lainopillisen asiantuntijan sensatiomaisia muistiinpanoja »Atomipommiksi kartelleja vastaan». Soihdun otsikko: »Vaununlasti juristeja, lasinsiruja, arsenikkia ja atomipommiyhtiö»! — Veikko *Lahtinen* esittelee SKDL:n kulttuuriohjelmaa ja *Yrjö Kusmin* julkituo Ranskan

sivistyselämän ilmiöitä selostaessaan varsin tarpeellisia ajatuksia sivistyneistön velvolli suudesta jatkuvasti hedelmöittää kansakunnan henkistä kasvumaaperää välittämällä ulkoapäin yleismaailmallisia vaikutteita. — »Soitidun säkenissä» tutustutetaan meitä ylioppilaiden aktiiviseen poliittiseen toimintaan kautta maailman. »*Vastaviillon*» ulkopoliittiset välähdykset, sekä runsas iskevä polemiikki — kuten esim. »Gainksen» artikketi: »Uusi Suomi siistii keskitysleirikuvauksia»! — piristävät osaltaan lehden mielenkiintoista yleisvaikutelmaa.

OKTJABR = »Lokakuu» on yksi Neuvostoliiton arvovaltaisimmista »kirjallistaiteellisista ja yhteiskunnallis-kulttuuripoliittisista» kuukausijulkaisuista. Sen päätoimittajana on *F. Panferov* ja toimituskuntaan ilmoitetaan kuuluvan mm. Leonid *Leonovin*. jonka teoksia meilläkin tunnetaan. Näille neuvostoliittolaisille kulttuurijulkaisuille on ominaista, että niissä usein julkaistaan jatkokirjoituksina kokonaisia uusia romaaneja ja romaanikatkelmia, joita kirjailijat saavat täten tilaisuuden esitellä julkisuudessa arvosteltaviksi ennen lopullista viimeistelyä ja tarjoamista laajemmalle lukijakunnalle Oktjabr esim. on menneenä vuotena julkaissut mm. *P. Wjodorovin* ja Antonina *Koptjajevin* (»Toveri Anna») romaanit, sekä joukon katkelmia eri kirjailijain uutuuksista — mainittakoon nimet Nikolai *Eudokimov*, Jakov *Bash* ja Maks *Zinger*. Julkaistun runouden määrä vastaa tukevaniteistä kokoelmaa. Eri aloja koskevien kysymysten esittelyssä ulottuu asteikko yksityisten runoteosten analyyseistä maailmanpolitiikan yleiskysymyksiin saakka.

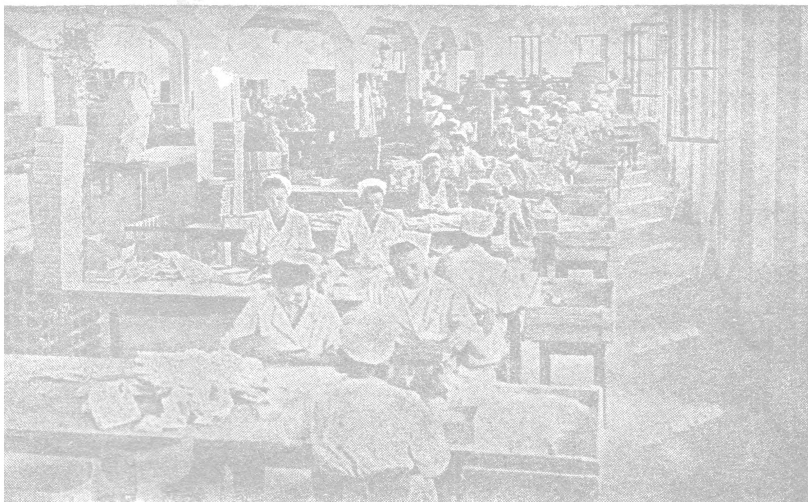
Käsilläoleva n:o 12 sisältää runoutta kymmenkunnalta eri tekijältä — *Lisjankij, Asejev, Eudokimov* ym. —, *Panferovin* laajan partisaaninovellin, sekä N. *Stepanov:n* esseen Nekrasovin merkityksestä neuvostokirjallisuudelle. Marjetta *Shaginjan* esittelee nykypäivän Armeniaa ja V *Shamshur*, alansa maineikas erikoistuntija selostaa perinpohjaisesti »radiotutkaa eilen ja tänään». Erikoista mielenkiintoa herättää amerikkalaisen Ralph *Ingersollin* paljastava teos »Top Secret» (Syvin salaisuus), jonka loppuosa julkaistaan tässä no:ssa (edelliset no:issa 9 ja 10—11).

ZNAMJA »Lippu», Neuvostoliiton kirjailijaliiton julkaisu on lähinnä keskittynyt kaunokirjallisuuteen ja kirjallisuusarvosteluun. Lehteä toimittaa V. *Vishnevskij* ja sen toimituskuntaan kuuluvista ovat L. *Timofejev*, N. *Tihonov*, N. *Toltsunov* ym. meillä nimiltään parhaiten tunnettuja. — Numeroissa 8—9 ja 10/1946 on julkaistu Viktor *Nekrasovin* romaani »Stalingrad», joka on saanut kiittävän vastaanoton, no:ssa 2—3 taasen Konstantin *Simonovin* maailmankuulu draama »Prahan kastanjoiden alla». Novellein ja romaaniottein ovat olleet edustettuina mm. Vasili *Grossman*, Boris *Jampolski* ja ranskalainen Louis *Aragon*, sekä lyyrillisellä tuotannollaan Pavel *Antokolski* ja Jevgeni *Dolmatovski*, ympärillään lukuisa joukko nuoria neuvostorunoilijoita.

Viimeksi saapuneessa, kolmatta sataa sivua laajassa no:ssa 11—12/1046 julkaistaan Georgi *Bjerjezkon* pienoisromaani »Nots Polkovodsa» — »Sotapäällikön yö» —, mm. B. *Saksin* erinomainen laajempi novelli, edustava sikermä runoutta, sekä mielenkiintoiset kirjallisuus-, teatteri- y.m. osastot.

NOVYI MIR »Uusi Maailma», liittyy yllämainittujen kulttuurijulkaisujen ryhmään. Sen vastaava toimittaja on Konstantin *Simonov*, kaikkialla maailmassa tunnetun Stalingrad-romaanin »Öitä ja päiviä» ym. tekijä. Tämän lehden piiriin kuuluvat sen toimituskunnan jäseninä mm. Mihail *Sholohov*, Valentin *Katajev* ja Konstantin *Fedin*.

Suurikokoisen 10—11. numeron runsaasta ja korkeatasoisesta sisällöstä mainitsemme tässä vain Vladimir *Lifshitsin* pienoisromaanin »Petrogradin alue», monet laajahkot novellit — joukossa mm. Aleksander *Dovzsenkon* elokuva-käsikirjoitus »Elämä kukkien parissa», joka kuvaa kuuluisan kasvitieteilijän ja hedelmäpuunjalostajan, akateemikko Mitsurinin elämää —, sekä moniulotteisen ja -lukuisen lyyrillisen osaston. Konstantin Simonov on kääntänyt osan tshekkiläisen Jan *Njerudan* (1834—91) runoelmasta »Romanssi Kaarle IV:sta» — Böömin kuninkaasta (1346—78), josta tuli saksalais-roomalainen keisari, ja joka mm. perusti Prahan yliopiston.

Helsinki 1947. Kirjapaino Oy. S A N A

Hinta 30:—